

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σχολή : Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών & Τεχνών

Τμήμα : Διεθνών & Ευρωπαϊκών σπουδών

Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών :

Διεθνείς σπουδές, κατεύθυνση : Στρατηγικές σπουδές και διεθνής
πολιτική.

Διπλωματική εργασία

ΘΕΜΑ

**«Συστήματα και πόλεμος πληροφοριών: από τον Ψυχρό
Πόλεμο στον 21ο αιώνα».**

Επιμέλεια : Αλέξανδρος Τορνικίδης

Επιβλέπων καθηγητής : Σπυρίδων Λίτσας

Ιανουάριος 2023, Θεσσαλονίκη

*Εις μνήμην του πατέρα μου
Ναθαναήλ Τορνικίδη.*

Υπεύθυνη Δήλωση.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Τορνικίδης Αλέξανδρος.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1 ^ο : Τι είναι η πληροφορία;	10
Ο σκοπός και τα στοιχεία ανά τον χρόνο.....	10
1.1 Δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών.	10
1.2 Ιστορική αναδρομή.	11
1.3 Συλλογή πληροφοριών.....	14
1.3.1 Human Intelligence Collection (HUMINT).....	14
1.3.2 Technical Intelligence Collection (TECHINT)	15
1.3.3 Open – Source Collection (OSINT).....	17
1.4 Ο κύκλος της πληροφορίας.....	18
1.5 Μυστική Δράση (Cover Action).....	20
1.6 Αντικατασκοπεία (Counterintelligence)	22
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ψυχρός Πόλεμος και υπηρεσίες πληροφοριών.	25
2.1 Η κρίση στο Βερολίνο (1958 – 1962).....	29
2.2 Η πυραυλική κρίση στη Κούβα (1962).....	32
Συμπέρασμα.....	36
Κεφάλαιο 3 ^ο : Υπηρεσίες πληροφοριών στην μεταψυχροπολεμική εποχή.....	38
3.1 Υπηρεσίες πληροφοριών και οι νέες τους προτεραιότητες.	40
3.1.1 Τρομοκρατία.	41
3.1.2 Περιορισμός διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής.	43
3.1.3 Ειρηνευτικές επιχειρήσεις.....	46
3.1.4 Ναρκωτικά.	48
3.1.5 Οικονομική κατασκοπεία.....	48
3.1.6 Υγεία και περιβάλλον.	50
Συμπέρασμα.....	52
3.2 Τεχνολογική πρόοδος και υπηρεσίες πληροφοριών.	52
3.3 Τεχνολογία επικοινωνιών και πληροφοριών. Υβριδικός πόλεμος, κυβερνοεπιθέσεις και κυβερνοπόλεμος.	54
3.3.1 Κυβερνοεπίθεση στην Εσθονία 2007.	56
3.3.2 Κυβερνοεπίθεση στις ΗΠΑ 2012.	57
3.3.3 Κυβερνοεπίθεση στην Ουκρανία (2013-2015).....	58
Συμπέρασμα.....	60
Κεφάλαιο 4 ^ο : Ελλάδα και υπηρεσίες πληροφοριών.	61

Αποτίμηση του έργου της ΕΥΠ.....	65
Επίλογος.....	66
Βιβλιογραφία	69

Abstract

Information is a fundamental means for decision-makers to take decisions in a variety of fields. Nevertheless, the list of sectors is not limited; politics and military are considered the most crucial ones. There are different ways to collect information, such as using workforce or technical means.

In recent years, Intelligence Agencies have played a vital role in daily life. From the Cold War up to the present days, intelligence and information seem to be significant for policy making. Intelligence Agencies are the main source that affect this sector. During the Cold War, the principal duties of Intelligence Agencies were the issues of the bipolar system and taking decisions vis-a-vis the two superpowers of the era. On the other hand, after the Cold War, absolutely new, distinct threats were created, including terrorism, drugs, weapons of mass destruction, peacekeeping operations, health and environmental concerns, economy and cyberspace.

Concerning the situation in Greece, not only does the evaluation of the Greek Intelligence Agency (EYP) lead to numerous successes, but also many failures. As a result, it is important for EYP to adapt to the changing needs of society, politics and daily life in general, with a view to being more effective.

Περίληψη

Η πληροφορία αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την λήψη αποφάσεων σε μία σειρά κλάδων, με σημαντικότερους να θεωρούνται εκείνους της πολιτικής και στρατιωτικής σκηνής, ενώ η λίστα δεν είναι περιορισμένη. Η συλλογή της δεν αποτελεί απλή υπόθεση, καθώς υπάρχουν διαφορετικές μέθοδοι που συμβάλλουν σε αυτό συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ανθρώπινων και τεχνικών μέσων.

Στην σύγχρονη εποχή οι Υπηρεσίες Πληροφοριών έχουν καθοριστικής σημασίας ρόλο που επηρεάζει μία σειρά πραγμάτων στην καθημερινότητα. Από τον Ψυχρό Πόλεμο μέχρι και σήμερα φαίνεται ότι η πληροφορία έχει συμβάλει στην εξέλιξη των γεγονότων σε σημαντικό βαθμό, ενώ αποτελούν την βασική πηγή επιρροής για την διαμόρφωση πολιτικών αποφάσεων. Η δράση των Υπηρεσιών Πληροφοριών ανά τον κόσμο ήταν αρκετά διαφορετική κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, σε σύγκριση με τα επόμενα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι και τον 21ο αιώνα. Ο διπολισμός αποτελούσε το βασικό συστατικό της εποχής του Ψυχρού Πολέμου που καθόριζε όλες τις δραστηριότητες των Υπηρεσιών αντίστοιχα. Από την άλλη, η τρομοκρατία, τα ναρκωτικά, τα όπλα μαζικής καταστροφής, οι ειρηνευτικές δράσεις, η υγεία, το περιβάλλον, η οικονομία και ο κυβερνοχώρος αποτελούν μερικές από τις νέες απειλές με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι Υπηρεσίες Πληροφοριών.

Αναφορικά με την περίπτωση της Ελλάδας συγκεκριμένα, η αποτίμηση της δράσης της Υπηρεσίας Πληροφοριών οδηγεί σε μία σειρά από επιτυχίες, αλλά και πολλαπλά λάθη και ελλείψεις, τα οποία με την σειρά τους καθιστούν απαραίτητες τις αλλαγές και την προσαρμογή τους στις σύγχρονες ανάγκες των κλάδων που επηρεάζουν.

Εισαγωγή

Ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών έχει εκτιμηθεί και αναγνωριστεί από την αρχαιότητα ακόμα, συμβάλλοντας έτσι στην σταθερότητα και στην ευημερία των κοινωνιών. Η παρούσα εργασία, αναλύει αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο κάποιες βασικές έννοιες και ορισμούς, χρήσιμους στον αναγνώστη, ξεκαθαρίζοντας έτσι το τοπίο σχετικά με την λειτουργία και τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών αυτών. Η ιστορική αναδρομή που ξεκινά από την αρχαία Κινεζική φιλοσοφία και φτάνει μέχρι τον 21^ο αιώνα μας φανερώνει με τον καλύτερο τρόπο την διάρκεια στο χρόνο των υπηρεσιών πληροφοριών.

Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο κύκλος της πληροφορίας καθώς και τα μέσα συλλογής πληροφοριών. Στις αρχές του Ψυχρού Πολέμου, αξιοποιήθηκε περισσότερο ο ανθρώπινος παράγοντας άντλησης πληροφοριών (HUMINT) ενώ κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και με την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας, τα τεχνολογικά μέσα όπως είναι οι αεροφωτογραφίες (PHOTINT) άρχισαν να καθίστανται βασικό στοιχείο της διαδικασίας απόσπασης πληροφοριών. Έπειτα, η μυστική δράση (cover action) και η αντικατασκοπευτική (counterintelligence), δύο καίριες λειτουργίες των υπηρεσιών αυτών, αναλύονται και αποκαλύπτουν στον αναγνώστη πτυχές και ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με αυτές τις δράσεις.

Επιπλέον, στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση στοχεύοντας στην ανάδειξη της οργάνωσης των υπηρεσιών πληροφοριών των δύο υπερδυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Θα εξεταστεί κατά πόσο συνέβαλλαν στην αποτροπή μιας ολικής ρήξης μεταξύ τους αυτά τα χρόνια, παρουσιάζοντας δύο ιστορικά παραδείγματα, αυτό της κρίσης του Βερολίνου κατά την περίοδο 1958-1962 και την πυραυλική κρίση στην Κούβα που έλαβε χώρα το 1962, καταλήγοντας στο αν τελικώς λειτούργησαν σταθεροποιητικά κατά τις περιόδους κρίσεων του προηγούμενου αιώνα.

Προχωρώντας παρακάτω, στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η μετάβαση των υπηρεσιών πληροφοριών στο νέο περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα, το οποίο είναι πολύ διαφορετικό απ' αυτό του Ψυχρού Πολέμου καθώς η δράση, οι στόχοι και τα μέσα άλλαξαν. Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και την αλλαγή δομής του διεθνούς συστήματος, από διπολικό σε πολυπολικό, πλέον ο «αντίπαλος» δεν είναι ένα κράτος

όπως το έβλεπαν τα προηγούμενα χρόνια οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, αλλά μπορεί να είναι μια ομάδα ανταρτών ή τρομοκρατών που απειλούν την εγχώρια ασφάλεια και ευημερία των κρατών. Πλέον ο εχθρός, μπορεί να είναι αόρατος. Μέσω των κυβερνοεπιθέσεων μπορούν να επιτευχθούν σοβαρά πλήγματα, άντλησης απόρρητων πληροφοριών, χωρίς να απαιτείται απαραίτητα η χρήση όπλων. Αυτές λοιπόν είναι οι προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι υπηρεσίες πληροφοριών.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της Ελλάδας. Με μία ιστορική αναδρομή θα αποδοθεί η σημασία της δράσης μίας Υπηρεσίας Πληροφοριών για την χώρα ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του κράτους. Ιδιαίτερη έμφαση θα αποδοθεί στην ΕΥΠ (πρώην ΚΥΠ), από την έναρξη της λειτουργίας της μέχρι και τα νεότερα χρόνια. Σκοπός της ανάλυσης αυτής είναι η αποτίμηση του έργου της κατά την διάρκεια λειτουργίας της.

Εν κατακλείδι, με την παρούσα εργασία επιδιώκεται να αποδοθεί ο ρόλος των Υπηρεσιών Πληροφοριών ανά τον κόσμο στην διάρκεια των ετών. Η εργασία αναλύει την σημασία της δράσης τους ως προς την λήψη πολιτικών αποφάσεων και την γενικότερη εξέλιξη των πραγμάτων, μέσα από την ανάλυση της σχετικής βιβλιογραφίας, των επίσημων στοιχείων των Υπηρεσιών, αλλά και την αποτίμηση του έργου τους κατά την διάρκεια κρίσεων και περιόδων έντασης.

Κεφάλαιο 1^ο: Τι είναι η πληροφορία;

Ο σκοπός και τα στοιχεία ανά τον χρόνο.

Οι υπηρεσίες πληροφοριών παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες στους κυβερνητικούς σχηματισμούς με σκοπό την ορθότερη λήψη πολιτικών αποφάσεων από την ηγεσία σε ζητήματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια και την αντιμετώπιση απειλών από πραγματικούς ή δυνητικούς εχθρούς. Στην ορολογία των μυστικών υπηρεσιών συναντώνται δύο λέξεις για να εκφράσουν την πληροφορία : «Information και Intelligence». Η μετάφρασή τους στα ελληνικά σημαίνει το ίδιο, «πληροφορίες». Ωστόσο έχουν διαφορετική σημασία. (Κωνσταντόπουλος, 2010) «Πληροφορία ονομάζουμε οποιασδήποτε μορφής δεδομένα που δεν έχουν αναλυθεί και μπορεί να καταστούν γνωστά ανεξάρτητα από την πηγή τους. Όταν αυτά περάσουν από το στάδιο της επεξεργασίας, μπορεί να παράγουν πληροφόρηση». (Burton , 2005) Η πληροφόρηση από την άλλη πλευρά είναι το σύνολο των πληροφοριών που έχουν περάσει το στάδιο της ανάλυσης και της επεξεργασίας και είναι έτοιμες να προωθηθούν στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία με σκοπό την ορθότερη δυνατή ενημέρωσή και την συμβολή στην τελική λήψη απόφασης. (Lowenthal, 2009)

1.1 Δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών.

Υπάρχει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων στο οποίο βασίζονται οι υπηρεσίες πληροφοριών. Αρχικά, υπάρχουν αρκετοί τρόποι να συλλέξουν πληροφορίες, φέρ' ειπείν μέσω της κατασκοπείας, μέσω εναέριων φωτογραφιών, μέσω υποκλοπής των επικοινωνιών καθώς επίσης και με έρευνα σε δημόσια έγγραφα, το ράδιο, την τηλεόραση και βεβαίως το internet. Εν συνεχεία, οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν θα περάσουν στο επόμενο στάδιο, αυτό της *ανάλυσης* – αξιολόγησης των πηγών, προτού να φτάσουν στον λήπτη της απόφασης.

Μια ακόμα εξόχως σημαντική δραστηριότητα των υπηρεσιών αυτών είναι αυτό που στη διεθνή βιβλιογραφία ονομάζεται “*cover action*” δηλαδή «*μυστική δράση*». Εννοιολογικά η μυστική δράση διαφέρει από τις άλλες δραστηριότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, διότι αυτές αποσκοπούν στην αναζήτηση και διαφύλαξη

των πληροφοριών, ενώ από την άλλη μεριά η μυστική δράση αποσκοπεί απευθείας στην άσκηση επιρροής πολιτικών γεγονότων, χρησιμοποιώντας ως εργαλεία την προπαγάνδα καθώς επίσης και παραστρατιωτικές δράσεις. Έχει δοθεί για την άσκηση της μυστικής δράσης μια περιγραφή που αναφέρει πως : «είναι μια δραστηριότητα μεταξύ διπλωματίας και πολέμου».¹

Η τελευταία δραστηριότητα των υπηρεσιών πληροφοριών είναι η *αντικατασκοπεία*, όπου στην πιο γενική της διατύπωση, αποσκοπεί στην προστασία της κοινωνίας απέναντι σε οποιαδήποτε πρόκληση βλάβης στο εσωτερικό του κράτους από μια ξένη μυστική υπηρεσία.

1.2 Ιστορική αναδρομή.

Η ιστορική αναδρομή της πρακτικής άσκησης της κατασκοπείας και της συλλογής πληροφοριών μας οδηγεί πολύ πίσω στους αιώνες από την εποχή του γνωστού θεωρητικού της στρατηγικής Sun Tzu στο πόνημά του *Η τέχνη του πολέμου*. (Λίτσας, 2010) Όπως μαρτυρά ο τίτλος του έργου του Sun Tzu, ο πόλεμος είναι μια τέχνη η οποία εξυπηρετεί τους αντικειμενικούς πολιτικούς σκοπούς που θέτει η πολιτική ηγεσία. Ο Sun Tzu λοιπόν θεωρεί ότι η πλήρης γνώση του πολεμικού φαινομένου μπορεί να αποκτηθεί, μέσω του τομέα των πληροφοριών και πιο αναλυτικά: «Τώρα, η βασική αιτία που ο φωτισμένος ηγεμόνας και ο σοφός στρατηγός βγαίνουν πάντα νικητές και που τα κατορθώματά τους ξεπερνούν αυτά των απλών ανθρώπων, είναι η εκ των προτέρων γνώση της κατάστασης του εχθρού.» [XIII.2] «Προσπαθήστε με κάθε τρόπο να αντλείτε πληροφορίες.» [XIII.5] (Πλατιάς & Κολιόπουλος, Η τέχνη του πολέμου του Σουν Τσου - Μετάφραση, σχόλια, ερμηνεία, ανάλυση, 2015)

Έπειτα κατηγοριοποιεί τους κατασκόπους σε 5 κατηγορίες φανερώνοντας και στοιχεία αντικατασκοπείας όταν αναφέρεται σε διπλούς και αναλώσιμους πράκτορες: «α. ντόπιοι κατάσκοποι, β. εσωτερικοί κατάσκοποι, γ. διπλοί κατάσκοποι, δ. αναλώσιμοι κατάσκοποι, ε. επιζώντες κατάσκοποι. Όταν και τα πέντε αυτά είδη κατασκόπων χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα σε μυστικές επιχειρήσεις, αποκαλούνται

---

¹ Murphy, D. (1975). *Commission on the organization of the government for the conduct of foreign policy*. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office..

«αόρατο δίκτυ» και αποτελούν τον πιο πολύτιμο θησαυρό του ηγεμόνα. Α) Ντόπιοι κατάσκοποι ονομάζονται οι κάτοικοι της χώρας του εχθρού που βρίσκονται στην εκάστοτε υπηρεσία. Β) Εσωτερικοί κατάσκοποι ονομάζονται οι αξιωματούχοι του εχθρού που βρίσκονται στην υπηρεσία πληροφοριών. Γ) Διπλοί κατάσκοποι ονομάζονται οι κατάσκοποι του εχθρού που τελικά στρατολογήθηκαν στην αντίπαλη υπηρεσία . Δ) Αναλώσιμοι κατάσκοποι ονομάζονται οι πράκτορες στους οποίους σκόπιμα διαρρέονται χαλκευμένες πληροφορίες που ακολούθως καταδίδονται στον αντίπαλο, ώστε να διοχετευθούν αυτές οι παραπλανητικές πληροφορίες με αξιόπιστο τρόπο. Ε) Επιζώντες κατάσκοποι ονομάζονται οι πράκτορες που επιστρέφουν από τις τάξεις του εχθρού για να αναφέρουν τις πληροφορίες που συνέλεξαν.» [XIII.3] (Πλατιάς και Κολιόπουλος 2015)

Η αξία της κατασκοπείας και της άντλησης πληροφοριών φαίνεται ότι διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο από αρχαιοτάτων χρόνων. Ο Sun Tzu ήταν ο μοναδικός που αναγνώρισε την αξία της έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης στις στρατιωτικές και διπλωματικές επιχειρήσεις. (Κωνσταντόπουλος 2010) Η αρχαία Κίνα επηρεάστηκε από τις σκέψεις περί κατασκοπείας του Sun Tzu κι αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δημιουργούσαν δίκτυα κατασκόπων για την προστασία της εσωτερικής ασφάλειας, μοντέλο το οποίο ενστερνίστηκε και ο Mao Zedong στην πολιτική του. (Eells & Nehemkis , 1984)

Εκτός από την Κίνα, την αξία της κατασκοπείας κατανόησαν και οι αρχαίοι Ινδοί, όπου σύμφωνα με τον Terry Crowdy : «Τα κλασσικά κείμενα της αρχαίας Ινδίας βρίθουν από αναφορές στην κατασκοπεία, κάτι που δείχνει πως ακολούθησαν τη συγκεκριμένη πρακτική συστηματικά από το 7000 π.Χ., αν όχι από νωρίτερα». (Terry, 2007) Ο Ινδός λόγιος Chanakya ή Kautilia, όπως επίσης ήταν γνωστός, έγραψε ένα έργο με τίτλο *Επιστήμη της πολιτικής* (Arthasastra) όπου μάλιστα είναι ενδεχομένως εφάμιλλο του *Ηγεμόνα* του Machiavelli ως πραγματεία περί πολιτικής πλούσια σε διεθνολογικές και στρατηγικές αναλύσεις. (Κολιόπουλος, 2009)

Η σημαντικότητα της άντλησης πληροφοριών φαίνεται και στην Παλαιά Διαθήκη, όταν ο Μωυσής έστειλε κατασκόπους στη γη της Χαναάν οι οποίοι επιστρέφοντας έδωσαν πλήρη αναφορά για την πόλη και την άμυνά της (πόλεις όχυραί τετειχισμένοι και μεγάλοι σφόδρα). Επίσης έκαναν αναφορά που παραπέμπει

σε οικονομική κατασκοπεία σχετικά με την ποιότητα του εδάφους και του τι αποφέρει αυτό στους κατοίκους τους της Χαναάν (ρέουσαν γάλα και μέλι).

Στην αρχαία Ελλάδα επίσης υπάρχουν αναφορές σχετικά με την προσπάθεια άντλησης πληροφοριών. Στα Ομηρικά Έπη, ο Όμηρος κάνει αναφορά για μια μυστική αποστολή που ανέλαβαν εθελοντικά ο Οδυσσέας με τον νεαρό πολεμιστή-Βασιλιά του Άργους Διομήδη με σκοπό να κατασκοπεύσουν τις σκηνές των Τρώων αντιπάλων τους. Στον δρόμο τους, συνάντησαν τον Δόλων, τον κατάσκοπο των Τρώων, τον οποίον τον εξαπάτησαν αναφέροντας του, ότι αν συνεργαστεί θα του χάριζαν τη ζωή του, πείθοντας τον μ' αυτόν τον τρόπο να αποκαλύψει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την δύναμη των Τρωικών ενόπλων δυνάμεων. Αφού άντλησαν τις πληροφορίες, ο Διομήδης είπε πως πρέπει να τον σκοτώσουν διότι αν τον αφήναν να ζήσει, ή θα τους ξανά κατασκόπευε ή θα τον συναντούσαν στην μάχη κι έτσι ο νεαρός πολεμιστής τον σκότωσε. (Christopher, 2018)

Το 418 π.Χ. οι Αθηναίοι έστειλαν αποστολή στην Έγεστα για να εξακριβώσουν τους πόρους που διαθέτει η πόλη με τελικό σκοπό την χρηματοδότηση μιας κοινής επιθετικής κίνησης με την Αθήνα (Θουκυδίδης, ΣΤ' 6). Οι Έγεσταίοι σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, παραπληροφόρησαν τους Αθηναίους απεσταλμένους για τους διαθέσιμους πόρους που διέθεταν, με αποτέλεσμα να γυρίσουν οι Αθηναίοι πίσω και να υποστηρίξουν σθεναρά την αθηναϊκή επέμβαση στην Σικελία. (Γερολυμάτος, 2001)

Η περίοδος του Βυζαντίου είχε επίσης αναφορές που σχετίζονται με την άσκηση κατασκοπείας. Ο Ιουστινιανός, το 551 μ.Χ., στην προσπάθειά του να μην ενισχύσει του αντιπάλους του, τους Πέρσες, συμφώνησε με τους Αιθίοπες. Υπήρχαν φόβοι ενίσχυσής τους μέσα από τους δασμούς που εκείνοι επέβαλαν στην εισαγωγή του μεταξιού από την Κίνα, καθώς το εμπόριο μεταξύ Βυζαντίου και Κίνας περνούσε μέσα από την Περσική επικράτεια. Έτσι αποφασίστηκε οι Αιθίοπες να προμηθεύονται το μετάξι και να το εισάγουν εκείνοι στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία, εξασφαλίζοντας έτσι μία διαφορετική διαδρομή. Το σχέδιο όμως απέτυχε κι έτσι ο Ιουστινιανός, διέταξε τους μοναχούς του να κλέψουν μεταξοσκώληκες από την Κίνα και να τους μεταφέρουν στην Βυζαντινή αυτοκρατορία, καθιστώντας από εκείνη την στιγμή την ανεξαρτησία του Βυζαντίου από τις εισαγωγές μεταξιού. (Παπασωτηρίου, 2011)

1.3 Συλλογή πληροφοριών.

1.3.1 Human Intelligence Collection (HUMINT)

Όταν γίνεται αναφορά στην συλλογή πληροφοριών από ανθρώπους, συνήθως συναντώνται δύο διαφορετικοί ρόλοι. Από την μια πλευρά τα στελέχη της υπηρεσίας πληροφοριών και από την άλλη «οι πηγές» τους ή πληροφοριοδότες, που παρέχουν τις πληροφορίες στα στελέχη, τις οποίες στη συνέχεια θα διοχετεύσουν στα κεντρικά της υπηρεσίας. Για να γίνει επιτυχημένα αυτή η διαδικασία, τα στελέχη της υπηρεσίας πληροφοριών θα πρέπει να εξασφαλίσουν αυτό που στην ορολογία των υπηρεσιών αυτών λέγεται κάλυψη. Υπάρχουν δύο κατηγορίες κάλυψης των στελεχών, αυτή της επίσημης κάλυψης και αυτή της ανεπίσημης κάλυψης. Στα πλαίσια της επίσημης κάλυψης, τα στελέχη των μυστικών υπηρεσιών παρουσιάζονται συνήθως ως διπλωμάτες ή ως επίσημα κυβερνητικά στελέχη όπου λόγω των θέσεων εργασίας τους, διαμένουν ήδη στο εξωτερικό. Το Διεθνές Δίκαιο προστατεύει αυτήν την κατηγορία ατόμων θέτοντας όρια στην χώρα φιλοξενίας. Έτσι, σε περίπτωση που γίνει αντιληπτή η κατασκοπευτική τους δραστηριότητα, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως *persona non grata* και άρα αποτρέπεται η αποπομπή τους από την χώρα. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, οι πληροφοριοδότες τους θεωρούνται απροστάτευτοι. Υπό τον μανδύα της επίσημης κάλυψης, ο πράκτορας, ως διπλωμάτης, μπορεί χωρίς να κινήσει υποψίες να συναντηθεί με κυβερνητικά στελέχη τόσο της χώρας που φιλοξενείται, όσο και με άλλων χωρών αντλώντας πληθώρα πληροφοριών.²

Από την άλλη μεριά στην ανεπίσημη κάλυψη, οι υπάλληλοι μπορεί να παριστάνουν τους επιχειρηματίες, τους δημοσιογράφους ή και τους τουρίστες με σκοπό να δικαιολογήσουν την παραμονή τους στην ξένη χώρα. Με τις επαγγελματικές ιδιότητες που μπορεί να εμφανίζονται οι ανεπίσημοι πράκτορες γίνονται δυσκολότερα αντιληπτοί και αποκτούν πρόσβαση σε ευρύτερο περιβάλλον πηγών. Ιδιαίτερη χρήση ανεπίσημης κάλυψης έκανε στο παρελθόν η *Komitjet Gosudarstvjennoj Bjezopasnosti*, η Επιτροπή για την Κρατική Ασφάλεια, που αποτελούσε από το 1954 έως το 1991 την υπηρεσία ασφαλείας, μυστική αστυνομία και οργανισμός πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης ('KGB'). Το μεγαλύτερο

---

² Η ευρέως χρήση του όρου «πράκτορας» είναι διφορούμενη. Συνήθως αναφέρεται στην πηγή, παρ' όλα αυτά πολλές φορές, σύμφωνα με το λεξιλόγιο του F.B.I. αναφέρεται επίσης και στους υπαλλήλους των μυστικών υπηρεσιών.

μειονέκτημα της ανεπίσημης κάλυψης, είναι ότι σε περίπτωση σύλληψης, δικάζονται για κατασκοπεία.³ Κύριο μέλημα των στελεχών μιας υπηρεσίας πληροφοριών είναι να διατηρήσουν την επικοινωνία με την πηγή τους, να περνούν τις οδηγίες που θέτουν τα κεντρικά της υπηρεσίας και τέλος να εξασφαλίζουν την συνεχή ροή των πληροφοριών.

1.3.2 Technical Intelligence Collection (TECHINT)

Η συλλογή πληροφοριών με τεχνικά μέσα, σε αντίθεση με την ανθρώπινη συλλογή πληροφοριών όπως αναλύσαμε παραπάνω, γίνεται με την χρήση αναπτυγμένων τεχνολογικών μέσων.

- **Photographic or Imagery Intelligence (PHOTINT or IMINT) :**
“Όπως υπαινίσσεται και η ονομασία αυτού του είδους κατασκοπευτικής μεθόδου, αφορά την συλλογή πληροφοριών μέσω φωτογραφιών από μεγάλη απόσταση, από μέρη και πράγματα στα οποία ήταν αδύνατη η απευθείας πρόσβαση. Ένα παράδειγμα αυτού του είδους συλλογής πληροφοριών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου είναι οι πτήσεις του U-2 που παρείχαν πληθώρα πληροφοριών στους Αμερικάνους.⁴

- **Signals Intelligence (SIGINT) :** Η συλλογή πληροφοριών μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. Κάθε ηλεκτρικό μέσο που εκπέμπει ραδιοκύματα, είναι πιθανός στόχος υποκλοπών των μυστικών υπηρεσιών, που εκμεταλλεύονται την εξέλιξη της τεχνολογίας για την ανάπτυξη όλο και περισσότερων εφαρμογών με τελικό σκοπό την απόσπαση πληροφοριών μέσω των ραδιοκυμάτων των ηλεκτρικών εξοπλισμών ή οργάνων.

---

³ Βλ. Αποστολίδης Π., (2007) Οι υπηρεσίες πληροφοριών στο Εθνικό Σύστημα Ασφαλείας η περίπτωση της ΕΥΠ.

⁴ Βλ. Κουσκουβέλης, Η., (2007) *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, Ποιότητα, σ.182.

- **Communications Intelligence (COMINT)** : Η παλαιότερη εφαρμογή συλλογής πληροφοριών μέσω ραδιοκυμάτων είναι αυτή της υποκλοπής των επικοινωνιών. Η χρήση του ραδιοφώνου για τις στρατιωτικές και διπλωματικές επικοινωνίες χρησιμοποιήθηκε ευρύτερα κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μπορεί οι περισσότερες υποκλοπές να γινόντουσαν μέσω των ραδιοκυμάτων, παρ' όλα αυτά, και οι ενσύρματες επικοινωνίες μπορούσαν να υποκλαπούν. Χρειαζόταν βέβαια η φυσική παρουσία των μυστικών πρακτόρων που θα παρέμβαιναν στο δίκτυο τηλεπικοινωνιών όπως έγινε στον Ψυχρό πόλεμο το 1950 στην Βιέννη και το Βερολίνο από Βρετανούς και Αμερικάνους πράκτορες όπου κατάφεραν να τοποθετήσουν κοριούς στα καλώδια που χρησιμοποιούσαν οι αρχές του στρατού της Σοβιετικής Ένωσης.⁵

- **Telemetry Intelligence (TELINT)** : Η τηλεμετρική υποκλοπή σημάτων είναι πανομοιότυπη με την παλαιότερη εφαρμογή υποκλοπής ραδιοκυμάτων αυτή της “Comint”, μόνο που σ' αυτήν την περίπτωση αντλούνται πληροφορίες από τους αισθητήρες που βρίσκονται πάνω στα οχήματα δοκιμής που αφορούν για παράδειγμα την θερμοκρασία του οχήματος, την επιτάχυνσή του. Στα χέρια του αντιπάλου τέτοιου είδους πρόσβαση σε ευαίσθητες πληροφορίες, ενδέχεται να αποδειχθεί πολύ χρήσιμη διότι μπορεί να αντιγραφεί η μεθοδολογία κατασκευής ενός οχήματος (πυραύλου) δίνοντας καθ' αυτό τον τρόπο την ευκαιρία να ισορροπήσει μια πιθανή εξοπλιστική υστέρηση.

- **Electronics Intelligence (ELINT)** : Αυτού του είδους η υποκλοπή ηλεκτρομαγνητικών ακτινοβολιών αφορά κυρίως τα ραντάρ που προέρχονται από στρατιωτικούς εξοπλισμούς κι όχι τις επικοινωνίες. Μ' αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα παρακολούθησης και ποιοτικής αξιολόγησης σημαντικών στοιχείων των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου (ραντάρ και κέντρα ελέγχου). Επίσης λαμβάνονται τα

---

⁵ Περισσότερες πληροφορίες για την επιχείρηση βλ. Murphy, D., Kondrashey, A. & Bailey, G. (1997). *Battleground Berlin: CIA vs. KGB in the Cold War*. Yale University Press. 11.

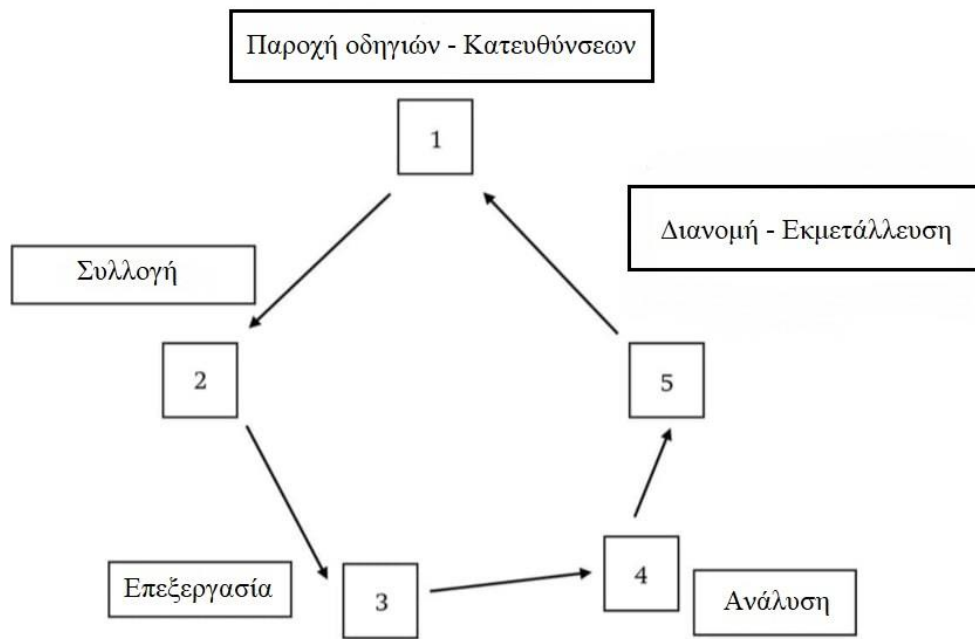
στοιχεία των λειτουργικών χαρακτηριστικών του εξοπλισμού που διαθέτουν.

- **Measurements and Signatures Intelligence (MASINT)** : Στην τελευταία κατηγορία της συλλογής πληροφοριών μέσω τεχνικών μέσων ανήκει η Masint. Εδώ συγκαταλέγονται τα υπόλοιπα τεχνικά μέσα που δύνανται να παρέχουν πληροφορίες όπως είναι οι αισθητήρες εδάφους που μετρούν υπόγεια τις δονήσεις από πιθανές πυρηνικές δοκιμές (σειсмоγράφοι), οι αισθητήρες που ανιχνεύουν το φως που παράγεται από πυρηνικές δοκιμές και τέλος οι αισθητήρες που ανιχνεύουν ηχητικά κύματα δίνοντας πληροφορίες για την ακριβή θέση των υποβρυχίων.

1.3.3 Open – Source Collection (OSINT)

Η συλλογή πληροφοριών από ανοιχτές πηγές αφορά τις πληροφορίες που μπορεί να αντληθούν από τις εφημερίδες, τους γεωγραφικούς χάρτες, τα βιβλία, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, το διαδίκτυο καθώς επίσης και από οποιαδήποτε άλλη δημόσια πηγή πληροφοριών είναι διαθέσιμη. Η δημόσια διάθεση (open source) των πληροφοριών, έγκειται στην φύση του εκάστοτε πολιτικού καθεστώτος. Τα δημοκρατικά καθεστάτα για παράδειγμα, δημοσιοποιούν πληροφορίες σχετικά με τις εσωτερικές πολιτικές υποθέσεις της χώρας, την κοινωνική ανάπτυξη όπως επίσης και στατιστικά στοιχεία που αφορούν οικονομικά και δημογραφικά θέματα. Τα αυταρχικά ή ολοκληρωτικά καθεστάτα, από την άλλη μεριά, μοχθούν να κρύψουν τέτοιου είδους πληροφορίες διότι θεωρούν ότι μπορεί να φανούν χρήσιμες στα χέρια των εχθρών τους.

1.4 Ο κύκλος της πληροφορίας.

6

Στην Αμερικανική βιβλιογραφία για την Central Intelligence Agency “CIA”, γίνεται εκτεταμένη αναφορά στον κύκλο που πρέπει να διανύσει μια πληροφορία με απότερο σκοπό την επιτυχή απόδοση της, στα πλαίσια της κυβερνητικής λήψης αποφάσεων. Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, αν μια φάση του κύκλου δε λειτουργήσει σωστά, η πληροφορία πάει εξολοκλήρου χαμένη.

Παροχή Οδηγιών – Κατευθύνσεων: Το πρώτο στάδιο ανάλυσης του κύκλου της πληροφορίας, είναι η παροχή οδηγιών – κατευθύνσεων. Αυτό απαιτεί τον σχεδιασμό και την καταγραφή του τι πρέπει να γίνει και με ποιόν τρόπο, δίνοντας συγκεκριμένες οδηγίες για το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Συλλογή: Στο δεύτερο στάδιο του κύκλου βρίσκεται η συλλογή πληροφοριών μέσω φανερών ή μυστικών πηγών. Για παράδειγμα οι φανερές πηγές που συνήθως αναφέρονται είναι, το διάβασμα ξένων εφημερίδων ή άρθρων, το άκουσμα ξένων ραδιοφωνικών σταθμών όπως επίσης και η παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών από χώρες του εξωτερικού. Στην αντίπερα όχθη, όταν αναφερόμαστε σε μυστικές πηγές πληροφοριών συχνά εννοείται η υποκλοπή στοιχείων μέσω συσκευών παρακολούθησης (κοριούς ή κρυφές κάμερες). Στην συλλογή πληροφοριών συμβάλλει και η διαστημική

⁶ FBI, *Intelligence Cycle Graphic*, Retrieved from <https://www.fbi.gov/image-repository/intelligence-cycle-graphic.jpg/view>

τεχνολογία μέσω των δορυφόρων και των φωτογραφιών που βγάζουν. Για παράδειγμα οι αναλυτές μπορούν να δουν και να καταγράψουν τον ακριβή αριθμό αεροσκαφών σε μια ξένη στρατιωτική βάση από φωτογραφίες που βγάζουν οι δορυφόροι.

Επεξεργασία: Στο τρίτο στάδιο είναι η επεξεργασία του συνόλου των πληροφοριών που καταλήγουν στην έκδοση μιας αναφοράς. Αυτές οι πληροφορίες μπορεί να είναι από ένα μεταφρασμένο έγγραφο μέχρι μια περιγραφή από φωτογραφία δορυφόρου.

Ανάλυση: Κατά την διάρκεια αυτού του σταδίου γίνεται μια λεπτομερής ανάλυση των πληροφοριών. Εξετάζεται το τι έγινε, γιατί έγινε, τι μπορεί να ακολουθήσει μετά και πως αυτό επηρεάζει τα συμφέροντα της χώρας. Ουσιαστικά η διαδικασία της ανάλυσης αναφέρεται στην μετατροπή και αξιολόγηση όλων των πληροφοριών που συλλέχθηκαν σε κάτι που θα αποβεί χρήσιμο στον λήπτη αποφάσεων ή στην στρατιωτική ηγεσία. Το αποτέλεσμα της ανάλυσης στην διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως “*The Intelligence Product*” και συνήθως έχει την μορφή μικρών υπομνημάτων ή επίσημων αναφορών.

Το πιο φιλόδοξο κομμάτι του *Intelligent Product* είναι το γεγονός ότι εκτός από την περιγραφή της παρούσας κατάστασης, γίνεται απόπειρα πρόβλεψης για το πως θα εξελιχθούν τα γεγονότα. Στην Αμερικανική ορολογία των μυστικών υπηρεσιών, αυτό είναι γνωστό ως “estimate”, ενώ ο αντίστοιχος όρος στην ελληνική είναι η “εκτίμηση της κατάστασης”. Η σημασία της διαδικασίας εκτίμησης ποικίλει από κράτος σε κράτος και ανάλογα την χρονική περίοδο. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ, η προετοιμασία εκτίμησης της κατάστασης φαίνεται να ήταν το κυριότερο μέλημα της κατασκοπευτικής διαδικασίας. Από την άλλη πλευρά, η ΕΣΣΔ της περιόδου του 1930, φαίνεται να είχε εντελώς διαφορετική εικόνα της διαδικασίας. Ο Stalin άφηνε στην δική του υπαιτιότητα το ζήτημα της εκτίμησης καθώς έδινε εντολές στο τότε Λαϊκό Κομισσαριάτο Εσωτερικών Υποθέσεων ή Λαϊκό Επιτροπάτο Εσωτερικών Υποθέσεων (‘NKVD’), προκάτοχο της σημερινής KGB. να μη του στέλνουν τις εκτιμήσεις τους για την κατάσταση στα ξένα κράτη, αλλά να περιορίζονται μόνο στις πληροφορίες που είχαν αντλήσει. (Orlov, 1965)

Διανομή – Εκμετάλλευση: Στο τελευταίο στάδιο, παραδίδεται η τελική γραπτή αναφορά στους λήπτες αποφάσεων, στους ανθρώπους που χαράσσουν την πολιτική. Μετά την ανάγνωση της τελικής αναφοράς, μπορεί να προκύψουν

περεταίρω ερωτήσεις από τους λήπτες αποφάσεων, όπου κατά συνέπεια η όλη διαδικασία του κύκλου της πληροφορίας ξεκινά και πάλι από την αρχή.

1.5 Μυστική Δράση (Cover Action).

Μια από τις δραστηριότητες στις οποίες οι μυστικές υπηρεσίες βασίζονται για την επίτευξη των αντικειμενικών πολιτικών σκοπών της πολιτείας είναι αυτή της μυστικής δράσης. Στο λεξικό των Αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών, ο όρος “cover action” ερμηνεύεται ως μια δραστηριότητα με σκοπό την άσκηση επιρροής στον πολιτικό, στρατιωτικό ή οικονομικό τομέα μιας άλλης χώρας, όπου ο ρόλος της κυβέρνησης που ασκεί αυτού του είδους δραστηριότητες, δεν θα είναι εμφανής και ευρέως γνωστός στην κοινή γνώμη αλλά ταυτόχρονα δε θα χρησιμοποιεί ούτε δραστηριότητες παραδοσιακής αντικατασκοπείας ούτε διπλωματικές ή στρατιωτικές. Δίνοντας αυτόν τον ορισμό, η μυστική δράση διαφοροποιείται από την συλλογή πληροφοριών, η οποία στις ΗΠΑ θεωρείται η κύρια λειτουργία των υπηρεσιών αυτών.⁷ Τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούν οι υπηρεσίες πληροφοριών για να ασκήσουν επιρροή είναι:

1. *Προπαγάνδα*, μερικές φορές αναφέρεται και ως ψυχολογικός πόλεμος “psy ops”. Ο τύπος και ο πολιτισμικός τομέας των πρεσβειών διανέμουν φανερά ή «λευκά» πληροφορίες που αντιπροσωπεύουν την επίσημη οπτική της χώρας που θέλει να ασκήσει επιρροή σε μια άλλη χώρα. Υπάρχει η «γκρι» ή μερικώς κρυφή μορφή προπαγάνδας και η «μαύρη» όπου παρατηρούνται πλαστογραφήσεις πολιτικών δηλώσεων από μια ξένη κυβέρνηση. Τέτοια είδη προπαγάνδας παρατηρήθηκαν το 1948 στις Ελληνικές και Ιταλικές εκλογές κατά των κομμουνιστών. (Stempel, 2007) Η Σοβιετική Ένωση από το 1945 μέχρι την πτώση της το 1991 χρησιμοποιούσε και τις τρεις μορφές προπαγάνδας.⁸
2. *Οικονομικές επιχειρήσεις* έχουν χρησιμοποιηθεί σε λιγότερο βαθμό από την CIA καταγράφοντας ένα ποσοστό της τάξεως του 10% των μυστικών

⁷ Για την εξέλιξη του ορισμού “cover action” βλ. Cinquegrana, A., (1988). Dancing in the Dark: Accepting the Invitation to Struggle in the Context of “Cover Action” the Iran-Contra Affair and the Intelligence Oversight Process. *Houston Journal of International Law* 11, no. 1 (177-209).

⁸ Andrew, C., & Mitrokhin, V., (2005) *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World*. New York: Basic Books.

δράσεων. Η οικονομική ενίσχυση, στην μεταφορά αγαθών σε ένα φίλιο κράτος ή η παρεμπόδιση του εμπορίου σε μια μη φιλική χώρα αποδεικνύουν τον φανερό και το μυστικό τρόπο δράσης αντίστοιχα. Οι ποινές είναι φανερές, η χειραγώγηση του εθνικού νομίσιματος είναι κρυφή τακτική. (Stempel, 2007)

3. *Πολιτικές δράσεις*, η πιο ασαφής και περίπλοκη δραστηριότητα συμπεριλαμβάνοντας τα πάντα από την οικονομική βοήθεια σε «ηγέτες κλειδιά» μέχρι την δημιουργία εξέγερσης. Τέτοιες δράσεις καταλαμβάνουν μεγάλο ποσοστό δράσης των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ με ποσοστό περίπου 30%. Μερικά παραδείγματα είναι η επιτυχημένη προσπάθεια των ΗΠΑ κατά την σύντομη περίοδο του John F. Kennedy το 1961 να απομακρύνει τον Rafael Trujillo από την ηγεσία του στην Δομινικανή Δημοκρατία, όπως επίσης το 1963 οι ΗΠΑ συναίνεσαν σ' ένα στρατιωτικό πραξικόπημα το οποίο δολοφόνησε τον πρόεδρο του Νότιου Βιετνάμ Ngo Dinh Diem. Οι ΗΠΑ υπό την προεδρία των Ronald Reagan, George H. W. Bush, and Bill Clinton έδωσαν επίσης πολιτική υποστήριξη σ' αυτούς που επεδίωκαν την απομάκρυνση του προέδρου των Φιλιππίνων Ferdinand Marcos το 1986. (Stempel, 2007)
4. *Παραστρατιωτικές δράσεις*, περιλαμβάνουν δολοφονίες, συχνά με την αλληλοκάληση ή σε συνδυασμό με την διένεξη πολιτικών δράσεων. Γενικά αυτού του είδους οι δράσεις περιέχουν περισσότερο ρίσκο από οποιονδήποτε άλλο τύπο μυστικής δράσης. Η μονάδα ειδικών επιχειρήσεων της CIA διεξήγαγε έναν «μυστικό» πόλεμο για μια δεκαετία από το 1963 εναντίον του Λάος, μέχρι οι Ηνωμένες Πολιτείες να αποχωρήσουν από το Βιετνάμ το 1973. Η CIA υποστήριξε πολλάκις πολέμους κι επιχειρήσεις ανταρτών και μάλιστα πολλές από αυτές έχουν αποδειχθεί και δημόσια. Συγκεκριμένα, υπάρχουν 26 παραδείγματα χωρών στις οποίες έλαβαν δράση, μεταξύ αυτών οι: Ουκρανία, Πολωνία, Αλβανία, Ουγγαρία, Ινδονησία, Κίνα, Ομάν, Μαλαισία, Βόρεια Κορέα, Βενεζουέλα, Δομινικανή Δημοκρατία, Βολιβία, Γουατεμάλα, Κούβα, Νικαράγουα, Ελ Σαλβαδόρ, Αγκόλα, Ελλάδα, Αφγανιστάν και Ιράκ. (Stempel, 2007) Μια περίπτωση παραστρατιωτικής μυστικής δράσης που διαδραματίστηκε την τελευταία δεκαετία του Ψυχρού Πολέμου αφορούσε την παροχή βοήθειας από τις ΗΠΑ στους Πακιστανούς στην Αφγανική επανάσταση ενάντια στο Σοβιετικό puppet state που είχε ιδρύσει η ΕΣΣΔ.

Αυτή η βοήθεια των Αμερικάνων ήταν σημαντικός παράγοντας που οδήγησε στην σταδιακή πτώση τελικά της ΕΣΣΔ.

1.6 Αντικατασκοπεία (Counterintelligence)

Απ' όλες τις ενέργειες των μυστικών υπηρεσιών, η αντικατασκοπεία είναι ίσως η δυσκολότερη ως προς τον προσδιορισμό της. Σε γενικές γραμμές η αναφορά στην αντικατασκοπεία παραπέμπει στη συλλογή και ανάλυση των πληροφοριών, καθώς επίσης και στην ανάληψη δραστηριοτήτων με σκοπό την προστασία ενός κράτους από τις δραστηριότητες μιας εχθρικής ξένης μυστικής υπηρεσίας. (Shulsky & Schmitt, 2002) Ένας πιο στενός προσδιορισμός της αντικατασκοπείας αναφέρεται συγκεκριμένα στην αποτροπή άντλησης πληροφοριών από έναν εχθρό, που η γνώση αυτών, θα του έδινε πλεονέκτημα.⁹ Μελετώντας τις Αμερικανικές Μυστικές υπηρεσίες, διακρίνονται τρεις κατηγορίες ταξινόμησης μιας πληροφορίας που σχετίζονται με το πόσο ευαίσθητη είναι και το πόση ζημία δύναται να προκαλέσει η αποκάλυψή της σ' ένα εχθρικό κράτος. Οι κατηγορίες είναι οι εξής¹⁰ :

- Άκρως απόρρητο (top secret) : “Εξαιρετικά σοβαρό πλήγμα”
- Απόρρητο (secret) : “Σοβαρό πλήγμα”
- Εμπιστευτικό (confidential) : “Πλήγμα.”

Παρά το γεγονός ότι εκ πρώτης όψεως η διαδικασία της αντικατασκοπείας μοιάζει να είναι περισσότερο αμυντική, υπάρχουν στιγμές που οι μυστικές υπηρεσίες ακολουθούν μια πιο επιθετική στρατηγική. Για παράδειγμα όταν αντιληφθούν την προσπάθεια μιας ξένης χώρας να επιφέρει εσωτερικό πλήγμα, τότε είτε προσπαθούν να χειραγωγήσουν τους ξένους πράκτορες έτσι ώστε να τους κάνουν διπλούς πράκτορες τελικά, περνώντας έτσι σε πλεονεκτική θέση έναντι του αντιπάλου τους, είτε διοχετεύοντάς τους ψευδείς πληροφορίες με απώτερο σκοπό την παραπλάνηση των αντιπάλων. (Shulsky & Schmitt, 2002)

---

⁹ Ο ορισμός «αντικατασκοπεία» έχει μερικές φορές ερμηνευτεί ως η προστασία απέναντι “sabotage, or assassinations conducted for or on behalf of foreign powers, organizations or persons, or international terrorist activities.” Reagan, R., (1981) *United States Intelligence Activities*. Executive Order 12333, 3.4[a].

¹⁰ Clinton, W., (1995). *Classified National Security Information*. Executive order 12958, 1.3.

Οι υπηρεσίες πληροφοριών στην προσπάθειά τους να εμποδίσουν ξένες υπηρεσίες να αποκτήσουν πρόσβαση στις δικές τους πληροφορίες, λαμβάνουν *μέτρα ασφαλείας*. Τα μέτρα αυτά, αναφέρονται είτε στο προσωπικό που εργάζεται στις υπηρεσίες αυτές, είτε στα υλικά μέσα που χρησιμοποιούν για την προφύλαξη των εγκαταστάσεών τους, είτε στα τεχνολογικά μέσα προστασίας που διαθέτει η κάθε υπηρεσία με σκοπό την εξασφάλιση της μυστικότητας των πληροφοριών.

Όσον αφορά το προσωπικό που εργάζεται, η ιστορία έχει αποδείξει ότι ο καλύτερος τρόπος για μια αντίπαλη μυστική υπηρεσία να εισχωρήσει σε μια άλλη είναι μέσω του έμπιστου προσωπικού της. Υπάρχουν δύο κατηγορίες πρακτόρων, από τη μια είναι ο πράκτορας που σχεδιάζει να εισχωρήσει στην υπηρεσία εξ αρχής θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια αυτής, και από την άλλη είναι ο πράκτορας ο οποίος κάποια στιγμή κατά την διάρκεια της καριέρας του μετατράπηκε σε διπλός πράκτορας κλέβοντας απόρρητες πληροφορίες, ενώ και στις δύο περιπτώσεις τα κίνητρα συνήθως είναι οικονομικά και δευτερευόντως ιδεολογικά. Για την αποφυγή τέτοιων περιπτώσεων οι μυστικές υπηρεσίες όταν πρόκειται να στελεχώσουν προσωπικό προβαίνουν σε έλεγχο του ιστορικού των αιτούντων, σε συμφωνίες τήρησης του απορρήτου, σε έρευνες του παρελθόντος τους, σε προσωπική συνέντευξη όπου εξετάζεται ο τόπος γέννησης, η υπηκοότητα, το εκπαιδευτικό, εργασιακό και στρατιωτικό παρελθόν καθώς και το ιστορικό των καταθέσεων και των οικονομικών τους ευρύτερα. Τέλος είναι πολύ πιθανό ο αιτών να περάσει και από τεστ πολύγραφου. (Prunckun, 2019)

Τα υλικά μέσα που συμβάλλουν στην αποτροπή εισόδου και απόκτησης των πληροφοριών από μια ξένη μυστική υπηρεσία είναι τα εξής : οι φράχτες, πόρτες υψίστης ασφαλείας με κάρτες εισόδου και εξόδου σ αυτούς που έχουν πρόσβαση, αλεξίσφαιρα παράθυρα, αισθητήρες ήχου και φωτός, κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης. (Prunckun, 2019)

Τέλος ιδιαίτερο βάρος δίνεται στην ασφάλεια των επικοινωνιών. Η προστασία των μηνυμάτων ήταν πάντοτε μια πρόκληση για τις μυστικές υπηρεσίες. (Shulsky & Schmitt, 2002) Η ανταλλαγή μηνυμάτων μέσω καλωδίων και δη οπτικών ινών είναι ασφαλέστερη επιλογή. Από την άλλη πλευρά, μέσω των ραδιοκυμάτων του ασύρματου δεν παρέχεται σε γενικές γραμμές ασφαλής μετάδοση μηνυμάτων και γι’

αυτόν τον λόγο είχαν αναπτυχθεί στο παρελθόν κρυπτογραφημένοι κώδικες επικοινωνίας. (Shulsky & Schmitt, 2002).

Κεφάλαιο 2^ο: Ψυχρός Πόλεμος και υπηρεσίες πληροφοριών.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι δύο υπερδυνάμεις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ λόγω της ανάγκης για πολιτική συνύπαρξη, χρηματοδότησαν και ανέπτυξαν προγράμματα κατασκοπείας και αντικατασκοπείας με σκοπό την διασφάλιση της εθνικής τους ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτό, οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν τον ρόλο του επόπτη για την αποφυγή μιας ευθείας σύγκρουσης που θα επέφερε καταστροφικά αποτελέσματα και για τους δύο δρώντες αλλά και ευρύτερα για το σύνολο της ανθρωπότητας. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν κάποιες σημαντικές στιγμές του Ψυχρού Πολέμου υπό το πρίσμα της συμβολής των υπηρεσιών πληροφοριών. Επίσης θα εξεταστεί η συνεισφορά της τεχνολογικής ανάπτυξης που γνώρισε η εποχή εκείνη με την κατάκτηση του διαστήματος, στην διατήρηση της ισορροπίας ισχύος και την αποφυγή μιας ένοπλης σύρραξης μεταξύ των δύο μπλοκ. (Fernandes, 2012)

Στις 4 Απριλίου του 1949 οι ΗΠΑ και οι δυτικοί σύμμαχοι, ίδρυσαν και επικύρωσαν μια στρατιωτική συμμαχία κατά της Σοβιετικής απειλής, το ΝΑΤΟ. Από την άλλη μεριά, η Σοβιετική Ένωση, απάντησε στις 14 Μαΐου του 1955 με την δημιουργία μιας στρατιωτικής συμμαχίας με τους ανατολικούς συμμάχους της, το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Η πυρηνική απειλή εγγυόταν μια μακροπρόθεσμη ειρήνη μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, πάντα στο χείλος μιας πιθανής πυρηνικής καταστροφής. (Nye, 2009) Πριν την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, το διεθνές σύστημα ήταν πολυπολικό απαρτιζόμενο από πολλές μεγάλες δυνάμεις όπου η σταθερότητα επιτυγχανόταν μέσω των συμμαχιών και της ισορροπίας ισχύος. Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δύο μόνο μεγάλες δυνάμεις βρέθηκαν σε θέση να ηγηθούν στο παγκόσμιο στερέωμα κι όπως ο Joseph Nye επισήμανε «Η πολυπολικότητα συν της μεταπολεμικής αδυναμίας των Ευρωπαϊκών κρατών, δημιούργησαν ένα κενό ισχύος το οποίο κάλυψαν οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ».¹¹

Από την οπτική γωνία του Νεορεαλισμού, ο Kenneth Waltz, έχει ως σημείο εκκίνησης της ανάλυσής του, το διεθνές σύστημα, το οποίο είναι άναρχο, λείπει δηλαδή μια κεντρική εξουσία που να επιβάλλει την τάξη. Ως αποτέλεσμα της αναρχίας του διεθνούς συστήματος, είναι η ανταγωνιστικότητα μεταξύ των κρατών όπου κατά τον Waltz θεωρείται η κυριότερη αιτία πολέμου. (Waltz, 2011) Το τραγικό γεγονός

¹¹ Βλ. Joseph, N., (2009). *Understanding International Conflict: An Introduction to Theory and History*, (7th edn). New York: Pearson Longman, pg. 119.

που παρατηρείται στην διεθνή арένα, είναι ότι τα κράτη που προσπαθούν να αυξήσουν την ασφάλειά τους μέσω της αρχής της αυτοβοήθειας, τείνουν να δημιουργούν στα άλλα κράτη το αίσθημα της ανασφάλειας, διότι δεν γνωρίζουν τις προθέσεις του πρώτου «επειδή τα μέσα για την ασφάλεια του ενός αποτελούν απειλή για κάποιον άλλον, ο οποίος με τη σειρά του αντιδρά εξοπλιζόμενος».¹² Στη διεθνή βιβλιογραφία αυτό είναι γνωστό ως «δίλλημα ασφάλειας». Συνεπώς ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών είναι σημαντικός και καθοριστικός για την επίτευξη της αποτροπής μεταξύ των κρατών. Με τον όρο αποτροπή εννοούμε την κατάσταση εκείνη που ο συσχετισμός των δυνάμεων και των μέσων που διαθέτει ένα κράτος, εμποδίζει τον αντίπαλο από το να λάβει απόφαση για επίθεση, διότι το κόστος που θα υποστεί τελικά ο δεύτερος, θα είναι μεγαλύτερο από το όφελός του.

Για να αποσαφηνιστεί ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, θα πρέπει να αναφερθεί η προέλευση των πηγών. Αρχικά οι Η.Π.Α. στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επιδόθηκαν στην δημοσίευση εγγράφων που αφορούσαν τις δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όπως για παράδειγμα τις υποκλοπές επικοινωνιών στα τέλη της δεκαετίας του 1940, τις υπερπήσεις του U-2 πάνω από τα Σοβιετικά εδάφη στα τέλη της δεκαετίας του 1950, την αναγνώριση της πυραυλικής υπεροχής της Ε.Σ.Σ.Δ. κατά τη δεκαετία του 1960 και του 1970, την ένταση του 1962 στην κρίση της Κούβας και τον «πόλεμο της κατασκοπείας» στο Βερολίνο από το 1945 μέχρι το 1961. Με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, η CIA δημοσίευσε στο κοινό πολλές αναφορές ποικίλων θεμάτων, από το 1946 μέχρι το 1991, όπως την οργάνωση και πολιτική των Αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών, τις μυστικές επιχειρήσεις και τις πολιτικές δράσεις στο ανατολικό μπλοκ και στις χώρες του λεγόμενου τρίτου κόσμου και τέλος την τεχνολογική απόκτηση πληροφοριών μέσω αεροφωτογραφιών και υποκλοπών. Στην αντίπερα όχθη, η μετέπειτα Ρωσία, εξέδωσε μερικά αρχεία της KGB στην αρχή της δεκαετίας του 1990. Έπειτα, απέτρεψε κάθε πρόσβαση σε αρχεία της που αφορούσαν τον Ψυχρό Πόλεμο μέχρι το 1992, όπου τότε η Ρωσική Υπηρεσία Πληροφοριών Εξωτερικού SVR έδωσε πρόσβαση σε αυτά, κυρίως σε εν αποστρατεία αξιωματούχους της KGB, οι οποίοι μάλιστα συνεργάζονταν με δυτικούς αναλυτές

---

¹² Βλ. Waltz, K., (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα. σελ. 387.

που τους είχε διαλέξει η ίδια η SVR.¹³ Η πιο εκτενής διάδοση εγγράφων της KGB προήλθε κυρίως από Σοβιετικούς που αυτομόλησαν. Η πιο γνωστή είναι η περίπτωση ενός συνταγματάρχη της KGB, τον Oleg Gordievsky, ο οποίος ήταν επικεφαλής στον σταθμό του Λονδίνου μέχρι το 1985 όπου και αυτομόλησε¹⁴, επίσης από δημοσιογράφους της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και δυτικούς. Η θεματολογία των πηγών από την Ε.Σ.Σ.Δ. αφορά συγκεκριμένες επιχειρήσεις και δραστηριότητες καθώς επίσης και μαρτυρίες των αξιωματούχων από δικές τους προσωπικές εμπειρίες. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004)

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι υπηρεσίες πληροφοριών έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη της σταθερότητας και της αποφυγής μιας μετωπικής σύγκρουσης μεταξύ των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ. Οι λήπτες αποφάσεων στηριζόντουσαν αρκετά στις εκτιμήσεις και τις αναλύσεις των υπηρεσιών οι οποίες προσπαθούσαν να κατανοήσουν τις προθέσεις του αντιπάλου. Η εγκυρότητα των εκτιμήσεων σε σχέση με το ευρύτερο στρατιωτικό επίπεδο και τα εξοπλιστικά προγράμματα του εχθρού ήταν εξόχως σημαντική, διότι καθόριζε καταλυτικά την τελική απόφαση των ηγετών. Όπως τοποθετήθηκε ο Michael Herman « Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν ουσιαστικά οι στρατιωτικές απειλές και ο στρατιωτικός ανταγωνισμός, και οι περισσότερες υπηρεσίες πληροφοριών στη δύση – ίσως επίσης και στην ανατολή, ήταν στρατιωτικές υπηρεσίες πληροφοριών που ασχολούνταν με την στρατιωτική δύναμη (των αντιπάλων τους)»¹⁵. Το μεγαλύτερο σφάλμα που παρατηρήθηκε εκείνη την περίοδο στις εκτιμήσεις ήταν η τάση για υπερβολή των δυνάμεων που κατείχε η αντίπαλη πλευρά. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004) Για παράδειγμα στην αρχή της δεκαετίας του 1950 και μέχρι το 1962, η CIA υπερεκτίμησε το πυρηνικό πρόγραμμα της Ε.Σ.Σ.Δ. δημιουργώντας καθ' αυτόν τον τρόπο ένα αίσθημα ανασφάλειας στην Αμερικανική κοινή γνώμη, για το επίπεδο της αποτροπής που είναι ικανή η χώρα τους να πετύχει απέναντι στην Σοβιετική Ένωση, το οποίο έμεινε γνωστό ως χάσμα πυραύλων (missile gap) και είχε ως αποτέλεσμα την εναλλαγή στην Αμερικανική εξουσία από τον πρόεδρο Eisenhower στον

---

¹³ Βλ. John Costello and Oleg Tsarev, *Deadly Illusions: The KGB Orlov Dossier Reveals Stalin's Master Spy* (New York: Crown Publishers, 1993).

¹⁴ Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, *Comrade Kryuchkov's Instructions: Top Secret Files on KGB Foreign Operations, 1975–1985* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1993); and Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, *More Instructions from the Center* (London: Frank Cass, 1991).

¹⁵ Βλ. Michael Herman in *Intelligence in the Cold War: What difference did it make?* Ed. Michael Herman and Gwilym Hughes (Abingdon: Routledge, 2013), σελ. 133.

Kennedy, ο οποίος είχε κάνει προεκλογική του σημαία το χάσμα των πυραύλων και την αναγκαιότητα ενός μεγάλου εξοπλιστικού προγράμματος από τις Η.Π.Α. (Κουσκουβέλης, Θεωρία διεθνών σχέσεων: Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο, 2000) Στην πραγματικότητα όμως τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Η κυβέρνηση Eisenhower από το 1956 χάρη στις πτήσεις του U-2 πάνω από τα Σοβιετικά εδάφη, είχε εικόνα της απέναντι πλευράς γνωρίζοντας ότι δεν υπήρχε χάσμα πυραύλων. Το U-2, μέχρι την κατάρριψή του τον Μάιο του 1960, έδινε σημαντικές πληροφορίες στα στρατιωτικά και πολιτικά επιτελεία.

Η τεχνολογία εξελισσόταν, προσφέροντας μια νέα πηγή πληροφοριών, τους δορυφόρους παρακολούθησης, που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη επίτευξη της ισορροπίας ισχύος. Το πρόγραμμα δορυφορικής παρακολούθησης CORONA ξεκίνησε το 1958. Οι δορυφόροι του προγράμματος προσέφεραν αεροφωτογραφίες από ευρείας λήψης μέχρι αρκετά λεπτομερείς, εξοπλισμένες με φακούς νυχτερινής οράσεως και εξάλειψης σκιών.¹⁶ Στο πρόγραμμα αναπτύχθηκαν επίσης δορυφορικά ραντάρ τα οποία ανίχνευαν τις δραστηριότητες των Σοβιετικών δυνάμεων ακόμα και κάτω από την κάλυψη των σύννεφων. Πιο συγκεκριμένα οι δορυφόροι «discoverer» και «SAMOS» προσέφεραν στους Αμερικανούς ηγέτες αεροφωτογραφίες ολόκληρης της Σοβιετικής επικράτειας με αποτέλεσμα την πλήρη καταγραφή του οπλοστασίου τους. (Κουσκουβέλης, Θεωρία διεθνών σχέσεων: Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο, 2000) Συνολικά, η ανάπτυξη των δορυφόρων, ήταν μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες του Ψυχρού Πολέμου για τις υπηρεσίες πληροφοριών, διότι μειώθηκε το ρίσκο μιας αιφνιδιαστικής επίθεσης όπως επίσης κατέστη δυνατή η αξιολόγηση της πολεμικής ικανότητας του αντιπάλου. (Herman, 1999)

Ο ρόλος της κατασκοπείας μέσω ανθρώπινων πηγών (HUMINT), από την άλλη πλευρά, φαίνεται να ήταν καθοριστικής σημασίας ανά περιόδους ως προς την επίτευξη της ισορροπίας ισχύος μεταξύ των δύο μπλοκ. Αδιαμφισβήτητα όμως υπάρχουν περιορισμοί και προβλήματα στη φύση της μεθόδου του HUMINT. Αρχικά ήταν εξαιρετικά δύσκολη η στρατολόγηση των πρακτόρων σ' ένα τόσο εχθρικό περιβάλλον όπως ήταν εκείνο του Ψυχρού Πολέμου. Υπήρχαν ζητήματα αξιοπιστίας

---

¹⁶ Βλ. John Prados, "A World of Secrets: Intelligence and Counterintelligence," in The Central Intelligence Agency : security under scrutiny, ed: Athan Theoharis (Westport, Conn.: Greenwood Press, 2006), 127

των πρακτόρων καθώς σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρήθηκαν διαστρεβλώσεις αναφορών, πώληση πληροφοριών με οικονομικά ανταλλάγματα καθώς και αποστασίες με αποτέλεσμα να υπάρχουν διπλοί πράκτορες.¹⁷ Επιπλέον, η Ε.Σ.Σ.Δ. ήταν απέραντη εδαφικά και σε συνδυασμό με τη κλειστή δομή της κοινωνίας της, έμοιαζε ακατόρθωτο για τις Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες να στείλουν πράκτορες για να διεισδύσουν με κάποιον τρόπο στην επικράτειά τους.¹⁸ Το αποτέλεσμα ήταν, αυτό που στην Αμερικανική αργκό των υπηρεσιών πληροφοριών ονομάζεται ως «δύσκολος στόχος» (hard target), μια χώρα δηλαδή όπου οι δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών πραγματοποιούνται με μεγάλη δυσκολία. (Shulsky & Schmitt, 2002)

2.1 Η κρίση στο Βερολίνο (1958 – 1962)

Οι υπηρεσίες πληροφοριών κατά τη διάρκεια της κρίσης του Βερολίνου, παρείχαν σημαντικές αξιολογήσεις στους ηγέτες των δύο πλευρών, υστερούσαν όμως στην άμεση πηγή πληροφοριών σχετικά με τις πολιτικές θέσεις, τους αντικειμενικούς σκοπούς και την ευρύτερη στρατηγική του αντιπάλου. Οι Η.Π.Α. και οι συμμαχικές χώρες του ΝΑΤΟ δεν γνώριζαν από καμία πηγή για τα πλάνα των Σοβιετικών και των Ανατολικογερμανών να αποκόψουν το Δυτικό Βερολίνο με την κατασκευή ενός τείχους τον Αύγουστο του 1961. Αφότου χτίστηκε το τείχος, οι Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, ορθά στις αναφορές τους επισήμαναν ότι ο σκοπός της Σοβιετικής Ένωσης ήταν να σταματήσει την συνεχή εκροή ανθρώπων από την Ανατολική Γερμανία προς την δύση. Μια επιπλέον βλέψη του Khrushchev ήταν η ειρηνική αναγνώριση της Ανατολικής Γερμανίας ως ανεξάρτητο κράτος. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004)

Η κρίση ξεκίνησε το 1958 με την επιθυμία του ηγέτη της Ε.Σ.Σ.Δ. Khrushchev για αναγνώριση από την Δύση, της Δυτικής Γερμανίας.¹⁹ Μέχρι το 1960 δεν υπήρχε ιδιαίτερη ένταση. Τον Ιούνιο του 1961, στην Βιέννη κλιμακώθηκε η κατάσταση μεταξύ του προέδρου Kennedy και του Khrushchev όταν ο δεύτερος

---

¹⁷ Βλ. Johnson, A Framework for Strengthening U.S. Intelligence, σελ.199

¹⁸ Βλ. KGB stands for: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (Committee for State Security, former USSR).

¹⁹ Βλ. Schick, J. (1971). *The Berlin Crisis, 1958-1962*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

έδωσε τηλεσίγραφο μήνυμα στη Δύση για την επιθυμία του.²⁰ Ο Kennedy έφυγε από την Βιέννη περιμένοντας τα χειρότερα από την Ε.Σ.Σ.Δ.²¹ Στις 13 Αυγούστου του 1961 η αστυνομία της Ανατολικής Γερμανίας μαζί με εργάτες του οικοδομικού τομέα, έκλεισαν τα σύνορα μεταξύ του Σοβιετικού τομέα και των τριών δυτικών τομέων του Βερολίνου, κίνηση που ξάφνιασε την Αμερικανική διοίκηση.²²

Η μεγάλη αντιπαράθεση ξεκίνησε όταν οι αρχές της Ανατολικής Γερμανίας απαίτησαν από τους πολίτες του Δυτικού Βερολίνου, που επιθυμούσαν να περάσουν στην ανατολική μεριά, να επιδείξουν τις ταυτότητές τους στους αστυνομικούς του Ανατολικού Βερολίνου στα σημεία ελέγχου. Αυτή η κίνηση των Σοβιετικών αποσκοπούσε στην άσκηση περεταίρω πίεσης, προς τις Δυτικές Δυνάμεις, για αναγνώριση της εξουσίας τους στην Ανατολική Γερμανία. Στη συνέχεια επίσημοι Αμερικανοί αξιωματούχοι αρνήθηκαν να συνεργαστούν στην απαίτηση των Σοβιετικών και έτσι προχώρησαν συνοδεία αμερικανικής στρατιωτικής αστυνομίας, έχοντας ως απώτερο σκοπό την είσοδο στο Ανατολικό Βερολίνο. Έπειτα από μερικές μέρες κλιμακούμενων πράξεων, οι Η.Π.Α. και μετέπειτα η Ε.Σ.Σ.Δ διέταξαν την μετακίνηση αρμάτων μάχης στο “Checkpoint Charlie”. Οι Αμερικανοί είχαν δέκα πλήρως οπλισμένα και εξοπλισμένα με εξαρτήματα μπουλντόζας άρματα, για την πιθανή απόπειρα κατεδάφισης του τοίχους, και άλλα είκοσι τουλάχιστον άρματα εφεδρικά. Τον ίδιο αριθμό αρμάτων παράταξε απέναντί τους και η Ε.Σ.Σ.Δ. Η κρίση ολοκληρώθηκε όταν μετά από είκοσι ώρες, τα Σοβιετικά στρατεύματα αποχώρησαν από το σημείο και λίγο αργότερα ακολούθησαν τα Αμερικανικά. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004)

Όταν τελείωσε ο Ψυχρός Πόλεμος, αρκετά γεγονότα βγήκαν στην επιφάνεια για την κρίση του Βερολίνου. Αποδείχθηκε ότι ο πρόεδρος Kennedy διατηρούσε ένα ανεπίσημο κανάλι επικοινωνίας μέσω του Georgi Bolshakov, ενός αξιωματούχου της KGB που βρισκόταν στην πρεσβεία της Ε.Σ.Σ.Δ. στην Ουάσιγκτον ο οποίος μετέφερε το μήνυμα του Kennedy προς τον πρόεδρο Khrushchev « Ο πρόεδρος θα επιθυμούσε την απόσυρση των αρμάτων μάχης από την περιοχή σε είκοσι τέσσερις ώρες». ²³ Ο

---

²⁰ Βλ. Harrison, H. (2003). *Driving the Soviets up the Wall: Soviet-East German Relations, 1953-1961*. Princeton Oxford: Princeton University Press.

²¹ Βλ. Beschloss, M. R. (1991). *The crisis years: Kennedy and Khrushchev, 1960-1963*. New York, NY: Edward Burlingame Books σελ. 211-236.

²² Βλ. Fairchild, B. and Poole, W., (2000). *The Joint Chiefs of Staff and national policy*. Washington, DC: Office of Joint History, Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff.

²³ Βλ. Wyden, Wall, 266 and Beschloss, Crisis Years, σελ. 334-5

ίδιος ο Khrushchev παραδέχτηκε αργότερα ότι πρυτάνευσε η λογική των ηγετών κι έτσι αποφεύχθηκε μια ένοπλη σύγκρουση. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004)

Αυτό που πίστευαν οι Σοβιετικοί ηγέτες ήταν ότι όλη αυτή η αντιπαράθεση που θα μπορούσε πολύ εύκολα να οδηγήσει σε σύγκρουση, ήταν υποκινούμενη από τις Η.Π.Α. για να βρουν αφορμή να μεταφέρουν άρματα μάχης με εξοπλισμό μπουλντόζας κοντά στα τείχη με σκοπό την κατάρριψή τους. Οι Σοβιετικοί είχαν λόγο μάλιστα να πιστεύουν κάτι τέτοιο, καθώς οι μυστικές τους υπηρεσίες, συνέλαβαν μια στρατιωτική άσκηση των Αμερικανών κατά την οποία επιδίδονταν σε απόπειρα κατάρριψης ενός πιστού αντιγράφου του τείχους.²⁴ Στην πραγματικότητα, αυτή η άσκηση αποτελούσε ανεξάρτητη πρωτοβουλία του στρατηγού Clay, ο οποίος δεν είχε καμία εξουσιοδότηση από την Ουάσιγκτον και δεν είχε ενημερώσει κανέναν. Συνεπώς ο Kennedy, δεν γνώριζε ότι ο Khrushchev πίστευε πως είναι αντιμέτωπος με μια μεγάλη επικείμενη κρίση, ούτε ότι είχε συγκαλέσει μια ειδική ομάδα απαρτιζόμενη από στρατιωτικούς και πολιτικούς ηγέτες για να τον συμβουλευτούν. (Garthoff, Volume 6, Number 2, Spring 2004)

Το παράδειγμα της κρίσης του Βερολίνου, μπορεί να ερμηνευτεί και με την συνδρομή της θεωρίας παιγνίων, πιο συγκεκριμένα με το παίγνιο της κότας. Το παίγνιο αυτό παρουσιάζει δύο νεαρούς οδηγούς σε αγώνες αυτοκινήτων που κινούνται αντίθετα μεταξύ τους. Αυτός που θα στρίψει πρώτος το τιμόνι για να αποφύγει την μετωπική σύγκρουση είναι η «κότα» και επωμίζεται το κόστος που πιθανώς είναι η απογοήτευση του κοινού του. Αν όμως κανείς από τους δύο δεν στρίψει, τότε το πιθανό αποτέλεσμα είναι ο θάνατος τους, συνεπώς είναι και οι δύο χαμένοι. Στην προκειμένη περίπτωση των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ οι επιλογές που είχαν οι λήπτες αποφάσεων ήταν είτε να επιμείνουν και να οδηγηθούν στην μετωπική σύγκρουση που θα ήταν επιζήμια και για τους δύο, είτε να υποχωρήσουν και τελικώς να βγουν και οι δύο κερδισμένοι, όπως κι έγινε. (Κουσκουβέλης, Λήψη αποφάσεων κρίση διαπραγμάτευση θεωρία και πράξη, 1997)

Στην περίπτωση αυτής της κρίσης οι υπηρεσίες πληροφοριών και των δύο πλευρών είχαν ελλιπή πληροφόρηση όσον αφορά τους αντικειμενικούς σκοπούς που επεδίωκε η κάθε πλευρά. Οι δύο υπερδυνάμεις είχαν παραταγμένα απέναντι η μια

²⁴ Βλ. Garthoff, R. (1991). Berlin 1961: The Record Corrected. *Foreign Policy*, (84),

στην άλλη, πλήρως εξοπλισμένα άρματα μάχης, και η κατάσταση έμοιαζε να βγαίνει εκτός ελέγχου. Η επιτυχία των Σοβιετικών μυστικών υπηρεσιών να εντοπίσουν και να φωτογραφίσουν την άσκηση που πραγματοποίησαν οι Αμερικανοί με την προσομοίωση κατεδάφισης του τείχους, έδωσε στα χέρια των ηγετών της Ε.Σ.Σ.Δ. απτές αποδείξεις, ότι οι αντικειμενικοί σκοποί των Η.Π.Α. ήταν επιθετικοί. Από την άλλη πλευρά οι Η.Π.Α. βρισκόντουσαν στο σκοτάδι. Οι Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες δεν παρείχαν πληροφορίες σχετικά με τις αντιλήψεις του Khrushchev για τις Αμερικανικές προθέσεις, ούτε επίσης συνειδητοποίησαν πως μεμονωμένες πράξεις Αμερικανών αξιωματούχων έδωσαν εσφαλμένη εικόνα των σκοπών τους στους Σοβιετικούς ηγέτες.²⁵

2.2 Η πυραυλική κρίση στη Κούβα (1962).

Η πυραυλική κρίση στη Κούβα που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1962 και διήρκησε για 13 ημέρες, ήταν πιθανώς η πιο έντονη και κρίσιμη στιγμή του Ψυχρού Πολέμου. Οι δύο υπερδυνάμεις ήρθαν πολύ κοντά σε μια ολική ρήξη. Η καταλυτική ημερομηνία έναρξης της κρίσης είναι η 14^η Οκτωβρίου του 1962, όταν οι Αμερικανοί ανακάλυψαν, μέσω των αεροφωτογραφιών που τράβηξε το U-2, την ύπαρξη και ανάπτυξη πυραύλων MRBMs στην Κούβα και ως ημερομηνία λήξης την 28^η Οκτωβρίου του 1962, όταν ο Khrushchev, αποφάσισε να αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα.

Έχουν δοθεί, στο διάβα της ιστορίας, πολλές ερμηνείες σχετικά με τα κίνητρα που οδήγησαν την Σοβιετική Ένωση να προβεί σε μια τόσο ριψοκίνδυνη ενέργεια. Συνοπτικά αυτά είναι: 1) Ο Khrushchev, από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, έβλεπε την ζυγαριά της κούρσας των εξοπλισμών να γέρνει εις βάρος του. Οι Η.Π.Α. είχαν ποσοτική υπεροχή έναντι των Σοβιετικών. Η τοποθέτηση πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Δυτική Ευρώπη και την Τουρκία ενέτεινε το δίλημμα ασφαλείας της Ε.Σ.Σ.Δ., θεωρώντας ότι η Δύση επιδιώκει να την περικυκλώσει. (Κουσκουβέλης, Θεωρία διεθνών σχέσεων: Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο, 2000) Συνεπώς, με την τοποθέτηση των πυρηνικών πυραύλων, επιδίωκε την ισορροπία ισχύος. 2) Ο Khrushchev και οι συνεργάτες του, επιθυμούσαν

²⁵ Βλ. Garthoff, R., (1999). The US-Soviet Tank Confrontation at Checkpoint Charlie. In Cimbala, S., ed., *Mysteries of the Cold War*. Aldershot, UK: Ashgate. pg. 73–87.

να υπερασπιστούν την Κούβα απέναντι σε μια Αμερικανική εισβολή στο νησί. 3) Οι Σοβιετικοί ήθελαν να ελέγξουν την αποφασιστικότητα και την προθυμία των Αμερικανών. 4) Επιθυμούσαν να ενισχύσουν την διαπραγματευτική τους θέση για το Βερολίνο. 5) Οι βλέψεις του Khrushchev και της Ε.Σ.Σ.Δ για ανάκτηση του κύρους και της εξουσίας τους ως ηγετικό ρόλο στην Διεθνή Κομμουνιστική και τέλος 6) Η προσπάθεια του Khrushchev να αποπροσανατολίσει το εσωτερικό του κοινό από τα προβλήματα που αντιμετώπιζε εκείνη την περίοδο η Σοβιετική Ένωση. (Medland, 1990 Volume 23, no. 4) Ο Khrushchev αρχικά προέβη στην μαζική παροχή συμβατικών όπλων στην Κούβα, συμπεριλαμβανομένων μαχητικών αεροσκαφών, ραντάρ, σκαφών περιπολίας και αρμάτων μάχης. Εν συνεχεία, έστειλε μυστικά, μερικές δεκάδες πυρηνικών πυραύλων μεσαίου και ενδιάμεσου βεληνεκούς (MRBMs & IRBMs), οι οποίοι δε μπορούσαν να επιτύχουν πλήγμα στις Η.Π.Α. από τα εδάφη της Ε.Σ.Σ.Δ., μπορούσαν όμως από Κουβανέζικα εδάφη. (Timothy , 2010)

Τότε οι Αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών, απέτυχαν για μια σειρά από λόγους, να προβλέψουν την πρόθεση των Σοβιετικών να μεταφέρουν και να εγκαταστήσουν στην Κούβα πυρηνικές βάσεις. (Blight & Welch, 1998). Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 1962, υπήρχαν αναφορές από ανθρώπινες πηγές, οι οποίες φανέρωναν την ύπαρξη Σοβιετικών πυραύλων στο νησί. Η CIA δεν λάμβανε υπόψιν της αυτές τις πηγές, διότι 1) Στο παρελθόν, υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις στοχευμένης διάχυσης τέτοιου είδους πληροφοριών από Κουβανούς εξόριστους, τα κίνητρα των οποίων ήταν να κάνουν τον Φιντέλ Κάστρο να φαίνεται όσο πιο επικίνδυνος γινόταν και 2) Διότι, ελάχιστοι είχαν την τεχνογνωσία να αναγνωρίσουν και να ξεχωρίσουν τα οπλικά συστήματα. Στην πραγματικότητα όμως, οι ανθρώπινες πηγές που ανέφεραν ότι υπήρχαν Σοβιετικοί πύραυλοι στο νησί από το καλοκαίρι, ήταν λανθασμένοι, διότι οι πρώτοι πύραυλοι κατέφθασαν τον Σεπτέμβριο του 1962. Ένα άλλο δείγμα, των προθέσεων των Σοβιετικών, που αφήφισαν οι Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες ήταν οι αεροφωτογραφίες που απεικόνιζαν τα Σοβιετικά πλοία να κατευθύνονται προς την Κούβα, με ογκώδες αλλά ελαφρύ φορτίο, καθώς έπλεαν ψηλά στη στάθμη της θάλασσας. Μάλιστα, μερικά από τα πλοία, ξεφόρτωσαν το φορτίο τους κατά τις νυχτερινές ώρες και με αυξημένα μέτρα ασφαλείας. (Timothy , 2010)

Την 19^η Σεπτεμβρίου του 1962 στην Αμερικανική έκθεση Special National Intelligence Estimate ('SNIE') την οποία επιμελήθηκε, λόγω της σπουδαιότητάς της, ο

επικεφαλής της υπηρεσίας Sherman Kent, υπήρχε η εκτίμηση μιας πιθανής εισροής πυραύλων στην Κούβα από την Ε.Σ.Σ.Δ., αργότερα όμως απορρίφθηκε η ιδέα αυτή, διότι μια τέτοια ενέργεια θα ήταν άνευ προηγουμένου στα χρονικά του Ψυχρού Πολέμου και εξαιρετικά ριψοκίνδυνη. Ο John McCone διευθυντής των κεντρικών υπηρεσιών πληροφοριών (DCI), δεν συμφωνούσε με τα συμπεράσματα της έκθεσης SNIE. Θεωρούσε ότι η εκτενής ανάπτυξη εναέριων αμυντικών πυραύλων από την Ε.Σ.Σ.Δ στο νησί, εξυπηρετούσε την προστασία κάποιου πολύτιμου αγαθού, όπως για παράδειγμα των πυραύλων MRBMs ή ICBMs. Στις 14 Οκτωβρίου του 1962, το αεροσκάφος U-2 τράβηξε αεροφωτογραφίες οι οποίες επιβεβαίωναν την παρουσία Σοβιετικών πυραύλων MRBMs στο νησί. Οι αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών δεν πίστευαν ότι οι πύραυλοι είναι έτοιμοι λειτουργικά, αντιθέτως θεωρούσαν ότι θα ήταν έτοιμοι κατά προσέγγιση μετά από δύο εβδομάδες. Μερικές μέρες μετά την ανακάλυψη της ύπαρξης των πυραύλων, οι αναλυτές της CIA ετοίμασαν άλλες 2 εκθέσεις SNIEs, ενώ ο πρόεδρος Kennedy, επέλεξε να μη κάνει καμία δημόσια δήλωση σχετικά με τα γεγονότα. Η πρώτη έκθεση αφορούσε την πιθανή Σοβιετική απάντηση σε ένα εύρος επιλογών που είχε υπόψιν της η Αμερικανική κυβέρνηση, και κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η Ε.Σ.Σ.Δ. δε θα έφτανε σε πόλεμο για να διατηρήσει τους πυραύλους της στην Κούβα. Η δεύτερη έκθεση της CIA αφορούσε τις δυνατότητες των πυραύλων που υπήρχαν στο νησί. Οι αναλυτές πίστευαν ότι μερικοί MRBMs είχαν εύρος πάνω από 1.600χλμ και ήταν έτοιμοι λειτουργικά και ότι οι υπόλοιποι θα ήταν έτοιμοι μέχρι το τέλος του μήνα ενώ για τους πυραύλους ενδιάμεσου βεληνεκούς πίστευαν ότι η ακτίνα δράσης τους είναι πάνω από 3.200χλμ. (Timothy , 2010)

Στις 22 Οκτωβρίου του 1962, ο πρόεδρος των Η.Π.Α. Kennedy, ανακοίνωσε στον Αμερικανικό λαό την ενέργεια των Σοβιετικών να εγκαταστήσουν πυραύλους στην γειτονική τους Κούβα και ότι σαν πρώτη κίνηση η κυβέρνηση αποφάσισε να θέσει σε ναυτική καραντίνα το νησί με σκοπό την παρεμπόδιση ανάπτυξης και μεταφοράς περισσότερων πυραύλων. Πέντε μέρες αργότερα, στις 27 Οκτωβρίου, η κρίση κορυφώθηκε καθώς ο Khrushchev έστειλε ένα αποφασιστικό μήνυμα με την κατάρριψη του Αμερικανικού U-2 πάνω από το Κουβανέζικο έδαφος και με την απόπειρα να θέσει υπό αμφισβήτηση την ναυτική καραντίνα που επιβλήθηκε από την κυβέρνηση Kennedy, βγάζοντας Σοβιετικά πλοία στη θάλασσα. Οι αναλυτές της CIA δεν είχαν επαρκείς αποδείξεις ότι στους πυραύλους τους οι Σοβιετικοί είχαν

πυρηνικές κεφαλές, παρ' όλα αυτά θεωρούσαν ότι υπήρχαν. Μια άλλη παρατήρηση των αναλυτών της CIA ήταν ότι οι δυνάμεις του στρατού της Ε.Σ.Σ.Δ ανά τον κόσμο, δεν φαινόταν προετοιμασμένες για μια σύγκρουση. Καθοριστικό ρόλο στο να λήξει η κρίση δίχως να κλιμακωθεί περαιτέρω, έπαιξε ο αδελφός του John Kennedy και Υπουργός Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. κατά την περίοδο αυτή Robert Kennedy, ο οποίος έκανε σαφή στον πρέσβη της Σοβιετικής Ένωσης ότι οι Η.Π.Α. είναι διατεθειμένες και έτοιμες να χρησιμοποιήσουν στρατιωτική ισχύ αν χρειαστεί. Την επόμενη μέρα, ο Khrushchev σε δημόσια δήλωσή του ανέφερε την απόσυρση των πυραύλων από το νησί, γεγονός το οποίο οι αναλυτές της CIA επιβεβαίωσαν τη 1^η Νοεμβρίου καθώς ήταν ξεκάθαρο ότι τα πλοία επέστρεφαν τους πυραύλους πίσω στην Σοβιετική Ένωση, με την υπόσχεση ότι οι Η.Π.Α. δεν θα εισβάλουν στην Κούβα. Στην πραγματικότητα υπήρξε μια αμοιβαία υποχώρηση, καθώς και ο Kennedy σε ιδιωτική συνομιλία, αποφάσισε να αποσύρει τους πυραύλους από την Τουρκία. (Timothy , 2010)

Πέραν της σπουδαιότητας του PHOTINT μέσω των φωτογραφιών του U-2 υπήρξαν βεβαίως και λαμπρά παραδείγματα πρακτόρων, που με την άσκηση των καθηκόντων τους (HUMINT) επηρέασαν καθοριστικά τον ρου της ιστορίας. Ένα απ' αυτά είναι η περίπτωση του Συνταγματάρχη της Γενικής Διεύθυνσης Πληροφοριών της Ρωσίας ('GRU'), Oleg Penkovsky, ο οποίος αναγνωρίστηκε ως ο πιο σημαντικός κατάσκοπος του 20^{ου} αιώνα εξαιτίας του ρόλου του κατά τη διάρκεια της κρίσης στη Κούβα. (Scott, 1999) Ο Penkovsky από την άνοιξη του 1961 έως και το φθινόπωρο του 1962 ήταν πράκτορας τόσο για λογαριασμό της Βρετανικής Μυστικής Υπηρεσίας (SIS) όσο και για την CIA.²⁶ Οι πληροφορίες του Penkovsky στη δύση, ότι οι απειλές του Khrushchev βασιζόντουσαν στη μπλόφα με τους πυραύλους καθώς επίσης και η πρόθεση του να ενδυναμώσει τα στρατεύματα στην ανατολική Γερμανία για πιθανό χτύπημα, έδωσαν στον πρόεδρο Kennedy μια εικόνα των προθέσεων και των πραγματικών δυνάμεων που κατείχαν οι Σοβιετικοί. Η προσέγγισή του με τη δύση ξεκίνησε τον Αύγουστο του 1960, μια περίοδο, ωστόσο, που η CIA δεν είχε αποδεχτεί την προθυμία του να τους βοηθήσει καθώς τον θεώρησαν προβοκάτορα.²⁷ Η εξωτερική πολιτική του Khrushchev όμως, παρουσίαζε μια δραματική και πιθανώς

---

²⁶ Βλ. Verrier, A., (1983) *Through the Looking Glass: British Foreign Policy in an Age of Illusions*. London. pg. 193-233.

²⁷ Βλ. West N., (1990). *The Friends: Britain's Post-War Secret Intelligence Operations*. London: Coronet. pg. 168.

πολύ επικίνδυνη κλιμακωτή κατάσταση για τη δύση. Παρ' όλο που ο Penkovsky δεν προειδοποίησε τη δύση σχετικά με την μεταφορά πυραύλων στη Κούβα, η συμβολή του φάνηκε όταν έδωσε στις δυτικές μυστικές υπηρεσίες τεχνικές πληροφορίες σχετικά με τα εγχειρίδια χρήσης των πυραύλων R-12/SS-4. Σύμφωνα με τον Richard Helms, αναπληρωτή διευθυντή της CIA, αυτές οι πληροφορίες ήταν εξόχως σημαντικές στη διαδικασία λήψης αποφάσεων διότι γνώριζαν ακριβώς το χρονικό διάστημα που απαιτούνταν μέχρι να γίνουν έτοιμοι επιχειρησιακά οι πύραυλοι, το οποίο κατά τον Helms ήταν καθοριστικό διότι έδωσε στον πρόεδρο Kennedy τρεις ημέρες (16-19 Οκτωβρίου) για να αποφασίσει αν θα πραγματοποιήσουν επίθεση στους πυραύλους ή όχι.²⁸ Σύμφωνα με την KGB, ο Oleg Penkovsky συνελήφθη στις 22 Οκτωβρίου του 1962.

Συμπερασματικά η κρίση στην Κούβα απέδειξε την σπουδαία θέση των υπηρεσιών πληροφοριών τόσο στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, όσο και στην σταθεροποίηση των κρίσεων ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις του Ψυχρού Πολέμου. Είναι φανερό ότι μια ένοπλη σύρραξη μεταξύ αυτών αποφεύχθηκε λόγω της επιτυχημένης επικοινωνίας και συνεργασίας που είχαν οι υπηρεσίες πληροφοριών με τους λήπτες αποφάσεων. Αδιαμφισβήτητα υπήρξαν και σημαντικές αστοχίες, όπως αναλύθηκαν και παραπάνω, αλλά στην πραγματικότητα η συμβολή τους κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική ως προς την αποφυγή μιας μετωπικής σύγκρουσης ανάμεσα σε Η.Π.Α. και Σοβιετική Ένωση. Καθοριστικός δε ήταν ο ρόλος των τεχνολογικών μέσων που είχαν στην διάθεση τους οι δύο πλευρές, καθώς η παροχή υλικού σε πραγματικό χρόνο έδινε πλήρη εικόνα του αντιπάλου, κάτι που θεωρήθηκε βαρύνουσα σημασίας παράγοντας για τους λήπτες αποφάσεων, διότι αποφεύχθηκε το σενάριο του αιφνιδιασμού οδηγώντας τους στην ειρήνη και τη σταθερότητα.

Συμπέρασμα.

---

²⁸ Schecter, J., & Deriabin, P., (1992), *The Spy Who Saved the World: How a Soviet Colonel Changed the Course of the Cold War*, New York, p. 334; For Helms's views on the importance of Penkovsky, see Helms, R. & Hood W., & Kissinger, H. (2003), *Look Over my Shoulder*, The New York Times Book Review, pg. 216–22.

Όπως αναλύθηκε στο παρόν κεφάλαιο οι υπηρεσίες πληροφοριών συνέδραμαν καθοριστικά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους ηγέτες των δύο υπερδυνάμεων, βοηθώντας τους ουσιαστικά, να λάβουν ορθολογικές αποφάσεις, αποφεύγοντας μια μετωπική σύγκρουση, παρ' όλες τις αδυναμίες και τις αστοχίες που αντιμετώπισαν. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι Αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών είχαν αφιερώσει πάνω από το 60% των εργασιών τους στα ζητήματα που αφορούσαν την Ε.Σ.Σ.Δ. Υπήρχε ιδεολογική διαφορά και ο φόβος της επιβολής της ώθησε την Δύση να λάβει τα απαραίτητα μέτρα περιορισμού της εξάπλωσής της. Η ξαφνική κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ. έπιασε απροετοίμαστες τις μυστικές υπηρεσίες της Δύσης, ανοίγοντας ένα νέο κεφάλαιο στην πλανητική αρένα και αλλάζοντας την δομή του Διεθνούς Συστήματος.

Κεφάλαιο 3^ο: Υπηρεσίες πληροφοριών στην μεταψυχροπολεμική εποχή.

Ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών έχει υποβληθεί σε ριζικές αλλαγές μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το Διεθνές Σύστημα έγινε πολυπλοκότερο σε σχέση με το διπολικό μοντέλο «Η.Π.Α. vs Ε.Σ.Σ.Δ.» της προηγούμενης περιόδου. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, άφησε αναπόφευκτα ένα κενό ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, το οποίο έσπευσαν να καλύψουν νέα κράτη που προέκυψαν από την διάσπασή της. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η κύρια ασχολία των Δυτικών υπηρεσιών πληροφοριών ήταν η παρακολούθηση της στρατηγικής και της στρατιωτικής δυναμικής της Ε.Σ.Σ.Δ.²⁹

Καθώς η απειλή μιας σύγκρουσης μεταξύ των δυο μπλοκ γινόταν ανάμνηση, άρχισαν να εμφανίζονται νέες απειλές οι οποίες ήταν πιο μικρές, πιο ευαίσθητες, πιο άμορφες και πιο καλά κρυμμένες³⁰. Στον Ψυχρό Πόλεμο ο εχθρός ήταν εύκολο να βρεθεί και να παρατηρηθεί, αλλά δύσκολο να εξουδετερωθεί, ενώ στην μετά ψυχροπολεμική κατάσταση ισχύει το ακριβώς αντίθετο δεδομένου ότι η εύρεση και η δυνατότητα παρακολούθησης ήταν το πρόβλημα.³¹ Όπως είχε παρατηρήσει ο John McLaughlin, πρώην αναπληρωτής Director of Central Intelligence ('DCI'): «Στην περίπτωση των Σοβιετικών είχαμε καλή αίσθηση των ικανοτήτων τους αλλά όχι των προθέσεών τους. Στην περίπτωση της τρομοκρατίας, γνωρίζουμε τις προθέσεις τους αλλά όχι τις ικανότητές τους. (Lowenthal, 2009) Στην μεταψυχροπολεμική περίοδο οι διεθνείς συγκρούσεις δεν προέρχονται κυρίως από στρατιωτικές επιχειρήσεις οργανωμένων κρατών, όπως ήταν παλαιότερα, αλλά από μη κρατικές ομάδες. (Mandel, 2009) Για τους αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών, ο κόσμος μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ήταν «ασχημάτιστος» καθώς πρακτικά περιλαμβάνει ένα απεριόριστο εύρος απειλών και δραστών, το οποίο απαιτεί βαθιά αναλυτική κατανόηση.³² Οι υπηρεσίες αυτές όμως δε λειτουργούν στο κενό. Διαμορφώνονται

---

²⁹ Βλ. Rathmell, A. (2002). Towards postmodern intelligence. *Intelligence and National Security*, 17(3), σελ. 87–104.

³⁰ Βλ. Treverton, G. F. (2009). *Intelligence for an Age of Terror*. Cambridge University Press κεφ.2.

³¹ Βλ. Pollard, N. A. (2013). On Counterterrorism and Intelligence. *National Intelligence Systems* σελ., 117-146.

³² Treverton, G., (2001). *Reshaping National Intelligence in an Age of Information*. Cambridge: Cambridge University Press. pg.180.

και προσαρμόζονται στις απειλές που γεννά το εκάστοτε περιβάλλον και μέλημα τους είναι να καταφέρουν να εναρμονιστούν με τις αλλαγές αυτές.

Σε αντίθεση με τον Ψυχρό Πόλεμο όπου οι απειλές αφορούσαν τις ιδεολογικές – πολιτικές διαφορές των δύο υπερδυνάμεων, οι απειλές πλέον αφορούν συγκρούσεις με θρησκευτικά – πολιτιστικά χαρακτηριστικά και εμφυλίους πολέμους με εθνολογικά στοιχεία. (Archibugi, 1998) Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ συχνά είχαν την αντίληψη, ότι μέσω της διάδοσης της δημοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο, θα καταφέρουν να περιορίσουν τις εξωγενείς απειλές προς αυτούς, παραβλέποντας βεβαίως τις σημαντικές διαφορές που είχαν σε πολιτισμικό και θρησκευτικό επίπεδο με τις χώρες που το προσπάθησαν. Για παράδειγμα, στον Ισλαμισμό, μόνο ο κλήρος, που είναι εμποτισμένος στην διδασκαλία του Κορανίου, έχει την εξουσιοδότηση να καθοδηγήσει τους ανθρώπους. Όταν οι Αμερικάνοι προσπάθησαν να εισάγουν την ιδέα της δημοκρατίας στους Μουσουλμάνους, αυτοί δεν το είδαν σαν παροχή αρωγής από τις ΗΠΑ για βελτίωση της ζωής τους, αντιθέτως το εξέλαβαν ως επίθεση προς τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Το γεγονός αυτό, αποδεικνύει ότι οι Αμερικανοί ηγέτες, δεν είχαν μια προσανατολισμένη θεσμική ανάλυση στα ζητήματα που αφορούν τις προθέσεις των αντιπάλων με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. (Mandel, 2009)

Εκτός από τον ρόλο όμως, διαφοροποιήθηκε και η ροή των πληροφοριών. Οι πληροφορίες που αποκτώνται πλέον δε προορίζονται μονάχα για τους λήπτες αποφάσεων όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στις εμπόλεμες ζώνες, οι πληροφορίες συλλέγονται, αναλύονται και χρησιμοποιούνται σε όλο και χαμηλότερες βαθμίδες διοίκησης. Η συγκέντρωση των πληροφοριών σε πολλές περιπτώσεις, είναι αρκετά πιο εύκολη σε σχέση με τον Ψυχρό Πόλεμο, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, του διαδικτύου και της ανάπτυξης των τηλεπικοινωνιών. Παρ' όλα αυτά, η πληθώρα πληροφοριών δεν συνεπάγεται απαραίτητα και καλύτερου επιπέδου ανάλυση των προθέσεων του αντιπάλου διότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να διακριθεί με ακρίβεια μια σημαντική πληροφορία ανάμεσα στην πολλαπλότητα των πιθανών στόχων. (Mandel, 2009) Εν κατακλείδι η ροή των πληροφοριών μετάψυχροπολεμικά πάει από κάτω προς τα πάνω κι όχι από πάνω προς τα κάτω όπως παλαιότερα.³³

---

³³ McGarry, A. U. S., & Studies, S. O. A. M. (2012). *Inverting the Army Intelligence Pyramid*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Σε έναν πολυπολικό κόσμο, που δεν υπήρχε η άμεση απειλή, πολλοί ήταν εκείνοι που εξέφραζαν την άποψη ότι δε χρειαζόταν πλέον η CIA. Υπήρχε επίσης και μια συζήτηση μεταξύ διανοούμενων και ακαδημαϊκών η οποία πρωτίστως ξεκίνησε από τον Francis Fukuyama, Αμερικανό πολιτικό επιστήμονα, από το βιβλίο του “The End of History and the Last Man” (1992) όπου παρουσίαζε την άποψή του ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε το τέλος μια ιδεολογικής σύγκρουσης και τον θρίαμβο του δυτικού νεοφιλελεύθερου δημοκρατικού προτύπου. (Lowenthal, 2009) Στο μεσοδιάστημα αυτό, η υπηρεσία γνώρισε ηχηρές αποτυχίες όπως ήταν η αδυναμία πρόβλεψης της πτώσης της ΕΣΣΔ, η κακή επίδοση της στον πόλεμο του κόλπου μεταξύ Ιράκ και Κουβέιτ, το σκάνδαλο με τον πράκτορα της CIA Aldrich Ames ο οποίος συνελήφθη το 1994 με την κατηγορία της κατασκοπείας εις βάρος των ΗΠΑ καθώς ήταν διπλός πράκτορας της ΚGB, η μεγάλη τρομοκρατική επίθεση στο σταθμό μετρό του Τόκιο με την διαρροή αερίου Sarin το 1995 και τέλος η αποτυχία πρόβλεψης και αποτροπής του τρομοκρατικού χτυπήματος στους δίδυμους πύργους το 2001. (Alotaibi , 2010)

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η πορεία της αλλαγής των Δυτικών μυστικών υπηρεσιών κυρίως της CIA, μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και μέχρι την τρομοκρατική επίθεση στις 9/11/2001. Διάστημα κατά το οποίο είχε μείνει χωρίς κάποιον ουσιαστικό αντίπαλο. Επίσης θα παρουσιαστεί η συμβολή της τεχνολογικής προόδου που γνώρισε η εποχή εκείνη, δίνοντας στις υπηρεσίες πληροφοριών έναν νέο σημαντικό ρόλο, μετατρέποντας τον κόσμο τους, τόσο εξωστρεφώς (όσον αφορά το περιβάλλον των απειλών) όσο και εσωστρεφώς (στην διαδικασία επεξεργασίας των πληροφοριών). (Campbell, 2013) Τέλος θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν οι τομείς που οι υπηρεσίες πληροφοριών έστρεψαν το ενδιαφέρον τους μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.

3.1 Υπηρεσίες πληροφοριών και οι νέες τους προτεραιότητες.

Η μεταψυχροπολεμική περίοδος αποκαλύπτει κάποιες από τις δυσκολίες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι υπηρεσίες πληροφοριών. Το κυριότερο πρόβλημα είναι ότι πολλές από τις προκλήσεις και τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου είναι

σχετικά το ένα με το άλλο όπως για παράδειγμα η τρομοκρατία που έχει άμεση σχέση με την επιθυμία των τρομοκρατών να αποκτήσουν πρόσβαση στα όπλα μαζικής καταστροφής (WMD). Κύριο μέλημα των Δυτικών δυνάμεων είναι, η αποτροπή απόκτησης όπλων μαζικής καταστροφής από τρομοκρατικές οργανώσεις. Στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης όμως, είναι ευκολότερο να στηθούν διάφορες μη κρατικές οργανώσεις που θα πραγματοποιούν αγοραπωλησίες πυρηνικών τεχνολογιών και τεχνογνωσίας.³⁴ Η τρομοκρατία επίσης είναι συνδεδεμένη και με τα ναρκωτικά, διότι αυτά προσφέρουν μια μεγάλη πηγή εσόδων και κατ' επέκταση χρηματοδότησης των επιχειρήσεων τους. (Lowenthal, 2009)

3.1.1 Τρομοκρατία.

Η τρομοκρατική επίθεση τον Σεπτέμβριο του 2001 στους Δίδυμους Πύργους και στο Πεντάγωνο οδήγησε τις Αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών να δώσουν περισσότερη έμφαση στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Το ενδιαφέρον της κοινότητας των υπηρεσιών πληροφοριών για την τρομοκρατία προϋπήρχε της επίθεσης εναντίον των ΗΠΑ, άλλωστε ιστορικά, η τρομοκρατία είναι ένα επαναλαμβανόμενο φαινόμενο στη διεθνή πολιτική. (Lowenthal, 2009) Προς το τέλος της δεκαετίας του 1890 υπήρχε μια σειρά από δολοφονίες, όπως για παράδειγμα εκείνη του προέδρου της Γαλλίας Sadi Carnot το 1894. Μεταξύ του 1917 – 1920 στις ΗΠΑ υπήρχε το ακροαριστερό κίνημα Red Scare που ευθυνόταν για βομβαρδισμούς από αναρχικούς σε διάφορα πολιτικά πρόσωπα και επιχειρηματίες των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια του 1970 και 1980 στην Ευρώπη παρατηρήθηκαν διάφορα τρομοκρατικά κινήματα όπως αυτό στη Δυτική Γερμανία Baader Meinhoff Gang και Red Army Faction και στην Ιταλία οι Red Brigades. Συνεπώς οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν έρχονται αντιμέτωπες με κάτι καινούριο όσον αφορά την τρομοκρατία. Η δυσκολία στην αντιμετώπισή της έγκειται στην εύρεσή τους.

Μια κριτική που υπέστη η κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών μετά την 11^η Σεπτεμβρίου είναι ότι βασιζόντουσαν περισσότερο στα τεχνολογικά μέσα απόσπασης πληροφοριών (TECHINT) παρά στην ανθρώπινη απόσπαση (HUMINT).

---

³⁴ James A. Russell, (2006). *Peering into the Abyss*, The Nonproliferation Review, 13:3.

Παρόλο που μέσω HUMINT θεωρητικά μπορεί να συλλεχθούν πληροφορίες σχετικές με τις δραστηριότητες και τα πλάνα των τρομοκρατών, που μέσω TECHINT δεν θα μπορούσαν, οι τρομοκρατικές οργανώσεις και ειδικά η ηγεσία αυτών, αποτελείται από έναν μικρό γκρουπ ανθρώπων που γνωρίζονται καλά μεταξύ τους. Οι προϋποθέσεις για να γίνει αυτό είναι, ο απεσταλμένος πράκτορας αρχικά να γνωρίζει αρκετά καλά την καθομιλουμένη γλώσσα τους και να συνοδεύεται από μία πειστική ιστορία, με την οποία τα υπόλοιπα μέλη θα μπορέσουν να τον εμπιστευτούν και να τον δεχτούν. Ωστόσο, αυτά από μόνα τους δεν μοιάζουν αρκετά. Στην περίπτωση που τελικώς στεφθεί με επιτυχία η στρατολόγηση ενός πράκτορα στην τρομοκρατική οργάνωση, το πιο πιθανό είναι να του ζητήσουν να πραγματοποιήσει μια επίθεση για να αποδείξει την πίστη στον σκοπό της οργάνωσης. Αυτό εγείρει ένα ηθικό ζήτημα για τις υπηρεσίες πληροφοριών. Σε τι βαθμό είναι πρόθυμες να προχωρήσουν την μέθοδο του HUMINT ώστε να θέσουν σε κίνδυνο ακόμη και την ζωή του ίδιου τους του πράκτορα τοποθετώντας τον σε μία τρομοκρατική οργάνωση; (Lowenthal, 2009)

Στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι υπηρεσίες πληροφοριών σχετικά με την τρομοκρατία προστίθεται και ο παράγοντας της κρατικής υποστήριξης, κυρίως οικονομικής, των τρομοκρατικών οργάνσεων. Σε αυτήν την περίπτωση, οι υπηρεσίες πληροφοριών καλούνται να συλλέξουν πληροφορίες όχι μόνο για τις τρομοκρατικές οργανώσεις, αλλά και για τις κυβερνήσεις και τις υπηρεσίες πληροφοριών των κρατών που τις υποστηρίζουν. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση του Πακιστάν υποστήριζε τις επιχειρήσεις των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, η Πακιστανική υπηρεσία πληροφοριών όμως ήταν για πολύ καιρό υποστηρικτής των Ταλιμπάν.³⁵ Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να γίνει κι ένας διαχωρισμός μεταξύ των περιπτώσεων που οι τρομοκράτες φιλοξενούνται και προστατεύονται ουσιαστικά από τις κυβερνήσεις, όπως είναι η περίπτωση του Σουδάν και του Αφγανιστάν με τον Bin Ladin,³⁶ ή εκείνες οι περιπτώσεις όπου η έλλειψη μιας παγκόσμιας τάξης παρέχει μια ατμόσφαιρα ελευθερίας κινήσεων στους τρομοκράτες να δρουν χωρίς τον φόβο κυρώσεων. (Lowenthal, 2009)

---

³⁵ Pakistan's intelligence service and the Taliban. (June 2021), Defense Connect. Retrieved from <https://www.defenceconnect.com.au/key-enablers/8208-pakistan-s-intelligence-service-and-the-taliban>.

³⁶ Sudan, Which Once Sheltered Bin Laden, Removed From U.S. Terrorism List (December, 2020). *National Public Radio*. Retrieved from <https://www.npr.org/2020/12/14/946207797/sudan-who-once-sheltered-bin-laden-removed-from-u-s-terrorism-list>

Στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, οι υπηρεσίες πληροφοριών κατέχουν δύο σημαντικούς ρόλους, ο ένας αμυντικός και ο άλλος επιθετικός. Στον αμυντικό τους ρόλο, οι υπηρεσίες συμβάλουν στην πρόληψη μελλοντικών επιθέσεων είτε σταματώντας είτε αποτρέποντάς τες. Η αποτροπή επιτυγχάνεται μέσω της συλλογής λεπτομερών πληροφοριών που αφορούν τα πλάνα των τρομοκρατών. Οι αναλυτές των υπηρεσιών εστιάζουν πολύ σε συγκεκριμένες ημερομηνίες και εκδηλώσεις όπως για παράδειγμα περιόδους διακοπών, αργίες, μεγάλες αθλητικές εκδηλώσεις διότι αυτές οι ημερομηνίες έχουν συμβολικό χαρακτήρα και επίσης συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό ανθρώπων, κάτι που είναι περισσότερο δελεαστικό για μία τρομοκρατική επίθεση. Το γεγονός ότι οι Υπηρεσίες, λοιπόν, δίνουν έμφαση σε αυτά καθιστά την ασφάλεια τους πιο εύκολη, καθώς είναι πιο πιθανό να προβλεφθεί ορθά μία επικείμενη κρίση.³⁷

Ο επιθετικός ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών κατά της τρομοκρατίας, αφορά την συμβολή τους στην αναγνώριση, στον εντοπισμό και τέλος στην επίθεση. Οι δραστηριότητες αυτές είναι σημαντικές διότι περιορίζουν τους τρομοκράτες στο να οργανωθούν, να σχεδιάσουν και να εκπαιδευτούν ανεμπόδιστα. Στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, προστίθεται ένα επιπλέον βάρος για τις μυστικές υπηρεσίες, αυτό της υποστήριξης των στρατιωτικών επιχειρήσεων. (Lowenthal, 2009)

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών άλλαξε λόγω της δράσης των τρομοκρατών. Οι ΗΠΑ γνώρισαν αυτή την αλλαγή κυρίως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις 9/11. Παρ' όλο που η CIA είχε αναδιοργανωθεί μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η πρόοδος της αλλαγής ήρθε με αργό ρυθμό, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αποτυχία αποτροπής της επίθεσης στους Δίδυμους Πύργους.³⁸

3.1.2 Περιορισμός διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής.

---

³⁷ Ross, B., & Katersky, A., & Margolin, J., & Ferran, L., (November 2016). Sudan, Which Once Sheltered Bin Laden, Removed From U.S. Terrorism List. *American Broadcasting Company*. Retrieved from <https://abcnews.go.com/US/holiday-season-target-terrorists-dhs/story?id=43559766>

³⁸ Clapper, J., (September 2011). How 9/11 Transformed the Intelligence Community. *Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/SB10001424053111904537404576554430822300352>

Η αποτροπή της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, αποτελεί έναν μακροχρόνιο στόχο των υπηρεσιών πληροφοριών και της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. (Graham Jr. & Hansen, 2009) Ξεκινά μάλιστα από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου όπου οι ΗΠΑ δούλεψαν σκληρά στον περιορισμό της διάδοσης των Weapons of Mass Destruction ('WMD') καθώς και Chemical & Biological Weapons ('CBW') ή Chemical Weapons ('CW') και Biological Weapons ('BW'). (Lowenthal, 2009)

Υπάρχουν δύο σημαντικά σκέλη ανάλυσης όσον αφορά τον περιορισμό των WMD. Αρχικά, απαιτείται η παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των κρατών, που κατέχουν τέτοιου είδους όπλα, είτε για την δική τους ασφάλεια αποτελώντας παράγοντα περιφερειακής σταθερότητας στην περιοχή τους, είτε για την πιθανή παροχή τους σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Το δεύτερο σκέλος αφορά τις τρομοκρατικές οργανώσεις από μόνες τους. Η Al Qaeda είχε υποστηρίξει ότι ένας από τους βασικούς της στόχους είναι η κατοχή WMD. Η βασική ανησυχία των υπηρεσιών πληροφοριών έγκειται στην δραστηριότητα των κρατών γύρω από τα πυρηνικά όπλα και σε δεύτερη φάση για τα WMD, CBW. Το 1998 η Ινδία και το Πακιστάν πραγματοποίησαν πυρηνικές δοκιμές,³⁹ το 2006 η Βόρεια Κορέα ισχυρίζεται ότι πραγματοποίησε κι εκείνη με τη σειρά της δοκιμές.⁴⁰

Ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών απέναντι σε αυτού του είδους την απειλή, είναι να παρακολουθήσει ποιες χώρες έχουν την πρόθεση να αποκτήσουν WMD, να εξακριβώσουν τα προγράμματα που αναπτύσσονται, και αν είναι δυνατόν να τα σταματήσουν προτού ολοκληρωθούν, να διερευνήσουν τις επαφές, τις πηγές για υλικά καθώς και το εξειδικευμένο προσωπικό. (Lowenthal, 2009) Η κύρια δυσκολία σε αυτό το εγχείρημα είναι ότι τέτοιου είδους προγράμματα, αναπτύσσονται υπό άκρα μυστικότητα και πολλές φορές με επαρκή νομική κάλυψη, διότι τα πυρηνικά

---

³⁹ Burns, J., (May 1998). India Sets 3 Nuclear Blasts, Defying a Worldwide Ban; Tests bring a sharp outcry. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/1998/05/12/world/india-sets-3-nuclear-blasts-defying-a-worldwide-ban-tests-bring-a-sharp-outcry.html> καθώς και 28 May 1998 - Pakistan Nuclear Tests. *Comprehensive Nuclear-Test-Ban-Treaty Organization*. Retrieved from <https://www.ctbto.org/specials/testing-times/28-may-1998-pakistan-nuclear-tests>

⁴⁰ Sanger, D., (October 2006). North Koreans say they tested Nuclear Device. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2006/10/09/world/asia/09korea.html>.

προγράμματα μπορούν να έχουν και ειρηνικές χρήσεις όπως για παράδειγμα τα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.⁴¹

Η υπόθεση του Ιράκ στην προσπάθεια απόκτησης WMD.

Η προσπάθεια κατανόησης των προθέσεων του Saddam Hussein από την κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για ανάλυση και μελέτη όσον αφορά την επιρροή των πληροφοριών στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων από τους ηγέτες.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, το Ιράκ ήταν ένα από τα κράτη τα οποία οι ΗΠΑ είχαν υπό στενή παρακολούθηση λόγω της προσπάθειας απόκτησης πυρηνικών όπλων. Ήταν γνωστό, ότι το Ιράκ του Saddam Hussein, είχε προχωρήσει στην παραγωγή χημικών όπλων, τα όποια μάλιστα χρησιμοποίησε εναντίον των Ιρανικών δυνάμεων και εναντίον του Κουρδικού πληθυσμού της χώρας του. (Graham Jr. & Hansen, 2009) Το 1991 με τον Πόλεμο του Κόλπου, οι αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών, βασιζόμενοι στους υπολογισμούς τους, θεωρούσαν ότι το Ιράκ απέχει 5 έτη από την απόκτηση πυρηνικών όπλων. Μετά την ήττα του Ιράκ στον πόλεμο, οι αναλυτές προς μεγάλη τους έκπληξη, διαπίστωσαν ότι οι Ιρακινοί ήταν πολύ κοντά στην επίτευξη του στόχου τους, παρ' όλο που είχαν δεχθεί ισχυρό πλήγμα από το Ισραήλ, με την επιχείρηση «όπερα»⁴², στις πυρηνικές τους εγκαταστάσεις το 1981.⁴³ (Lowenthal, 2009) Στην προκειμένη λοιπόν περίπτωση, αποδείχθηκε ότι οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν ελλιπή εικόνα της κατάστασης καθώς οι ενδείξεις τους δεν βοήθησαν στην διαπίστωση της πραγματικότητας. Αντίθετα, δημιούργησαν ένα πλαστό χρονικό πλαίσιο το οποίο δεν ανταποκρινόταν ούτε στο ελάχιστο στο τι ίσχυε τελικά.

---

⁴¹ Nuclear explained; Nuclear power plants (2021) U.S. Energy Information Administration. Retrieved from <https://www.eia.gov/energyexplained/nuclear/nuclear-power-plants.php>

⁴² Στα πλαίσια τη αραβοϊσραηλινή διαμάχης του 1981, το Ισραήλ προχώρησε σε μία προσπάθεια περιορισμού των ενεργειών του Ιράκ για δημιουργία πυρηνικού αντιδραστήρα. Αρχικά, οι προσπάθειες ήταν διπλωματικές, ενώ στην συνέχεια, όταν αυτές δεν έφεραν αποτέλεσμα, το Ισραήλ προχώρησε στην "επιχείρηση όπερα" στις 7 Ιουνίου 1981. Μέσα σε τρεις ώρες οι Ισραηλινοί έκαναν αεροπορική επιδρομή με σκοπό να σταματήσουν την δημιουργία του αντιδραστήρα φοβούμενοι για περαιτέρω χρήση του για δημιουργία πυρηνικών όπλων. Η επιχείρηση ολοκληρώθηκε με επιτυχία. Για περισσότερα βλ. *Επιχείρηση Όπερα*. Σαν Σήμερα, διαθέσιμο στο <https://www.sansimera.gr/articles/150>.

⁴³ Για την επιχείρηση «όπερα» όπως την κατέγραψε ο τύπος εκείνη την περίοδο βλ. Shipler, D., (June 1981). Israeli Jets Destroy Iraqi atomic Reactor; Attack Condemned by U.S. and Arab Nations. *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/1981/06/09/world/israeli-jets-destroy-iraqi-atomic-reactor-attack-condemned-us-arab-nations.html>

3.1.3 Ειρηνευτικές επιχειρήσεις.

Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις έχουν αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό. Μια επιτυχημένη στρατιωτική αποστολή στα πλαίσια των ειρηνευτικών επιχειρήσεων, απαιτεί ισχυρή υποστήριξη από τις υπηρεσίες πληροφοριών. (Lowenthal, 2009) Με τον όρο ειρηνευτικές επιχειρήσεις εννοείται το σύνολο των δράσεων που ξεκινά από την προληπτική διπλωματία (preventing diplomacy) και φτάνει μέχρι και την μετασυγκρουσιακή ανοικοδόμηση της ειρήνης (post-conflict peacebuilding operations). (Μπαξεβάνης, 2016)

Το τέλος του διπολισμού μεταξύ ΕΣΣΔ και ΗΠΑ διαφοροποίησε σημαντικά την φύση των συγκρούσεων.⁴⁴ Στις νέες μορφές συγκρούσεων που προκύψανε μεγάλη μερίδα του λέοντος κατείχαν αυτά που στη διεθνή βιβλιογραφία αποκαλούνται αποτυχημένα κράτη (failed states). Επρόκειτο δηλαδή για κράτη που παρ' όλο που αναγνωρίζονται διεθνώς ως κυρίαρχα, στο εσωτερικό τους παρατηρούνται αδυναμίες των θεσμών και της κρατικής εξουσίας. (Zartmann, 1995) Σύμφωνα με τον Francis Fukuyama «κατά τη διάρκεια των χρόνων από την πτώση του τείχους του Βερολίνου μέχρι τις 11 Σεπτεμβρίου 2001, η συντριπτική πλειοψηφία των διεθνών κρίσεων είχαν ως επίκεντρο αδύναμα ή αποτυχημένα κράτη». (Fukuyama, 2005)

Στις περιπτώσεις των ειρηνευτικών αποστολών κύριο λόγο έχουν οι οργανισμοί που αναλαμβάνουν τον ρόλο αυτόν, ιδιαίτερα τα Ηνωμένα Έθνη. Η δράση τους στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, ενώ όσον αφορά την πληροφόρηση, αυτή ελλοχεύει κινδύνους στην σχέση ανάμεσα στον οργανισμό και αντίστοιχα τα μέρη της διένεξης. Μία βασική διαφορά σε σύγκριση με τις περιπτώσεις πολέμου είναι ότι εδώ η πληροφόρηση δεν στηρίζεται σε μακροπρόθεσμες προβλέψεις, αλλά κατά βάση επικεντρώνονται στο τι διαδραματίζεται την δεδομένη στιγμή. Επίσης, βασική πηγή πληροφόρησης είναι τα ίδια τα μέρη της διένεξης. (Eriksson, 1997)

Στα πλαίσια ενός κανονικού πολέμου, η συλλογή πληροφοριών καθορίζεται από τον χρόνο και τις διαθέσιμες πηγές που έχουν οι Υπηρεσίες. Από την άλλη πλευρά, οι αντιδράσεις των αντιμαχόμενων πλευρών έχουν μεγάλη σημασία στις

---

⁴⁴ Βλ. Roberts, A., (1993). The United Nations and international security, *Survival*, 35:2, 3-30, DOI: 10.1080/00396339308442683

ειρηνευτικές επιχειρήσεις. Ο σκοπός άλλωστε είναι οι επιτυχείς διαπραγματεύσεις, οπότε θα πρέπει να έχει εξασφαλιστεί η αξιοπιστία των Υπηρεσιών Πληροφόρησης στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις ώστε να διαβεβαιωθούν τα μέρη πως τα στοιχεία που συλλέγονται δεν θα καταλήξουν στον αντίπαλο. Άλλωστε, αυτό αποτελεί και το βασικό χαρακτηριστικό κριτικής εναντίον των επιχειρήσεων αυτών, καθώς ουκ ολίγες φορές μέλη των οργανισμών που τις αναλαμβάνουν έχουν κατηγορηθεί για κατασκοπεία. (Eriksson, 1997)

Επιπρόσθετα, διαφοροποιήσεις υπάρχουν και όσον αφορά τον σχεδιασμό της συλλογής πληροφοριών, όπου θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το περιβάλλον για το οποίο γίνεται λόγος - αν ο στόχος είναι η επίτευξη ενός πιο φιλικού περιβάλλοντος - ο διαχωρισμός δύο στρατιωτικών δυνάμεων κ.α. Επίσης, αξιοσημείωτες είναι οι απαιτήσεις που υπάρχουν κάθε φορά. Έτσι, στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις αφορά την γνώση γύρω από την εθνική και κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της περιοχής, αλλά και την συμπεριφορά τόσο των αρχηγών όσο και των πολιτών. Αυτό έχει ως σκοπό την επίτευξη μίας ακόμη πιο αποτελεσματικής πολιτικής την οποία ο οργανισμός θα ακολουθήσει. Ακόμη, αναφορικά με τις μεθόδους συλλογής, στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις χρησιμοποιείται πιο παθητική μέθοδος, με λιγότερα οπτικά μέσα, δορυφόρους και αεροφωτογραφίες. Η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπους είναι επίσης σημαντική σε αυτές τις περιπτώσεις ('HUMINT'). Πρόκειται στην ουσία για τους ανθρώπους στις περιοχές εκεί, που μπορούν να αποδώσουν καλύτερα την πραγματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται και να διαγράψουν την πορεία των γεγονότων. Σχετικά με τα τεχνικά μέσα, αυτά φαίνεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικά στην πορεία των επιχειρήσεων. Ωστόσο, κρίνεται ιδιαίτερα δύσκολο τα Ηνωμένα Έθνη να αποκτήσουν τα δικά τους μέσα, καθώς δεν έχουν τους οικονομικούς πόρους μέσα από τους οποίους θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν κάτι τέτοιο. Αυτό, λοιπόν, σε συνδυασμό με την άρνηση των ίδιων των μερών της διένεξης να διαθέσουν τα δικά τους μέσα ή να παραχωρήσουν αυτήν την ανεξαρτησία και ελευθερία στον οργανισμό ώστε να χρησιμοποιήσουν τα μέσα τους οδηγεί στην παρεμπόδιση της εξέλιξης της επιχείρησης. (Eriksson, 1997)

Πέρα από τα failed states, παρατηρούνται αρκετοί εμφύλιοι πόλεμοι με ισχυρά εθνολογικά στοιχεία όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Η κύρια μέριμνα των ειρηνευτικών επιχειρήσεων σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η επίβλεψη – παρατήρηση

με την συναίνεση της πλειοψηφίας των δρώντων. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών δεν διαθέτει δική του υπηρεσία πληροφοριών. (Eriksson, 1997)

Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις συνεπώς λαμβάνουν χώρα κατά κύριο λόγο στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν ως αποτυχημένα κράτη, καθιστώντας έτσι την συμβολή των Υπηρεσιών Πληροφοριών απαραίτητη στις περιπτώσεις αυτές. (Eriksson, 1997)

3.1.4 Ναρκωτικά.

Η πολιτική καταπολέμησης των ναρκωτικών είναι μια δύσκολη υπόθεση. Ο κύριος στόχος είναι να αποτραπεί σε ατομικό επίπεδο η χρήση ναρκωτικών ουσιών που η εκάστοτε κυβέρνηση απαγορεύει καθώς τα θεωρεί επικίνδυνα και εθιστικά για την υγεία των πολιτών. Το ζήτημα των ναρκωτικών για τις υπηρεσίες πληροφοριών μπορεί να είναι ένα εγχώριο ζήτημα, επηρεάζει όμως την εξωτερική πολιτική, καθώς τα κράτη λαμβάνουν μέτρα με απώτερο σκοπό την μείωση των εισροών των απαγορευμένων ουσιών στα εδάφη τους. (Lowenthal, 2009)

Το ζήτημα του εμπορίου ναρκωτικών γίνεται πιο περίπλοκο όταν συνδέεται με το διεθνές έγκλημα και την τρομοκρατία, όταν τα οφέλη του εμπορίου καταλήγουν να χρηματοδοτούν τρομοκρατικές οργανώσεις. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν οι Guerrilla και οι ακροδεξιές παραστρατιωτικές οργανώσεις στην Κολομβία, που εκμεταλλεύονταν τα κέρδη από το εμπόριο κοκαΐνης για να χρηματοδοτούν τις δραστηριότητές τους.⁴⁵ Συνεπώς οι υπηρεσίες πληροφοριών καλούνται να είναι ικανές να παρακολουθούν τα δίκτυα διακίνησης, τις επαφές, τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων που είναι γνωστές για το παράνομο εμπόριο καθώς επίσης και τις κινήσεις των κεφαλαίων. (Lowenthal, 2009)

3.1.5 Οικονομική κατασκοπεία.

Το ζήτημα της οικονομικής κατασκοπείας, δεν αποτελεί καινούριο στόχο των υπηρεσιών πληροφοριών καθώς ανέκαθεν προσπαθούσαν να συλλέγουν στοιχεία σχετικά με την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα των κρατών, με απώτερο

⁴⁵ Βλ. LeoGrande, W., & Sharpe, K. (2000). Two Wars or One? Drugs, Guerrillas, and Colombia's New "Violencia". *World Policy Journal*, 17(3), 1-11. Retrieved July 30, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/40209699>

σκοπό να σχηματίσουν μια ευρύτερη εικόνα της πλανητικής ισορροπίας. Σύμφωνα με τον Hedieh Nasheri, αναπληρωτή καθηγητή νομικών σπουδών στο Kent State University, η οικονομική κατασκοπεία αποδίδεται ως «η συλλογή οικονομικών δεδομένων ενός κράτους για ένα άλλο κράτος». (Nasheri, 2005) Με τον όρο οικονομικά δεδομένα επεξηγεί παρακάτω «πληροφορίες όπως το εθνικό Α.Ε.Π., οι δείκτες του πληθωρισμού, οι οποίοι μπορεί να λαμβάνονται από δημοσιευμένες επίσημες πηγές, ή και πιο προνομιούχες πληροφορίες όπως οι προϋπολογιστικές κατανομές για την άμυνα και τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, οι οποίες συνήθως αποκτώνται μέσω παράνομων μέσων». (Nasheri, 2005)

Η οικονομική κατασκοπεία έχει τρεις διακριτές διαστάσεις. Η πρώτη αφορά την μακροοικονομική κατασκοπεία και αναφέρεται στην χρήση των μυστικών υπηρεσιών από ένα κράτος, για την απόκτηση πληροφοριών που αφορούν την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη και δραστηριότητα έτσι ώστε να προαχθούν τα στρατηγικά συμφέροντα του εντολέα. (Lock K., 1998) Η μακροοικονομική κατασκοπεία συνεπώς βοηθάει την πολιτική ηγεσία να χαράξει την εξωτερική και εσωτερική οικονομική πολιτική με τα βέλτιστα αποτελέσματα. (Konstantopoulos , 2010)

Η δεύτερη διάσταση αφορά την μικροοικονομική κατασκοπεία, όταν δηλαδή η κυβέρνηση ενός κράτους μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών που διαθέτει, εμπλέκεται στην συλλογή πληροφοριών με σκοπό να βοηθήσει μια εταιρεία, συνήθως πολυεθνική, αναπτύσσοντας καθ' αυτόν τον τρόπο μια σχέση μεταξύ του κράτους και του ιδιωτικού τομέα με σκοπό την επικράτηση του δεύτερου στην παγκόσμια οικονομική αρένα, έναντι ενός αντιπάλου του. (Lock K., 1998)

Η τρίτη και τελευταία διάσταση, αφορά την οικονομική αντικατασκοπεία. Σύμφωνα με τον πρώην αναπληρωτή γραμματέα των Η.Π.Α. στον τομέα πληροφοριών και έρευνας, Randall M. Fort, ο ορισμός της οικονομικής αντικατασκοπείας έγκειται «στην ταυτοποίηση και εξουδετέρωση ξένων μυστικών υπηρεσιών που κατασκοπεύουν Αμερικανούς πολίτες ή εταιρείες και κλέβουν πληροφορίες ή και τεχνολογία για χρήση στην δική τους επικράτεια». (Godson, 1995)

Το πιο χαρακτηριστικό και σύγχρονο παράδειγμα άσκησης οικονομικής κατασκοπείας είναι η περίπτωση της Κίνας απέναντι στον Δυτικό Κόσμο και πιο συγκεκριμένα απέναντι στις Η.Π.Α. Σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτη του

Nicholas Eftimiades σχετικά με την κατασκοπευτική δραστηριότητα των υπηρεσιών πληροφοριών της Κίνας, καταλήγει στα εξής συμπεράσματα. Α) Η Κίνα έχει επεκτείνει αρκετά τις προσπάθειες για κατασκοπεία τα τελευταία είκοσι χρόνια. Β) Κινέζικοι φορείς ασκούν κατασκοπεία, συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών υπηρεσιών, τον στρατό, κρατικές επιχειρήσεις, ιδιωτικές εταιρείες, φοιτητές, ακαδημαϊκούς ακόμα και τουρίστες. (Κωνσταντόπουλος, 2010) Γ) Σχεδόν οι μισές προσπάθειες για κατασκοπεία έχουν ως στόχο την Αμερικανική στρατιωτική και διαστημική τεχνολογία (συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, σχέδια, εφαρμογές, εγχειρίδια κ.α.) τα οποία μάλιστα προσπαθούν παράνομα να τα εξάγουν προς την Κινεζική επικράτεια. (Eftimiades, 2018)

Στόχος των κρατών που ωθούν τις μυστικές υπηρεσίες τους στην άσκηση οικονομικής κατασκοπείας, είναι αναμφίβολα η επίτευξη διατήρησης ή και αύξησης της ισχύος τους στο άναρχο και ανταγωνιστικό Διεθνές Σύστημα. Διανύοντας τον 21^ο αιώνα, τα κράτη αναγνωρίζουν τον ραγδαίο ρυθμό ανάπτυξης της τεχνολογίας που με τη σειρά της επιφέρει οικονομική ανάπτυξη, καθιστώντας έτσι την πρακτική της οικονομικής κατασκοπείας ζωτικής σημασίας για την επιβίωσή του κράτους έναντι των υπολοίπων στην Διεθνή αρένα. (Κωνσταντόπουλος, 2010)

3.1.6 Υγεία και περιβάλλον.

Τα ζητήματα που αφορούν την υγεία και το περιβάλλον αποτελούν σχετικά καινούριο αντικείμενο στην ατζέντα των υπηρεσιών πληροφοριών. Όσον αφορά τον τομέα της υγείας, οι υπηρεσίες πληροφοριών καλούνται να εντοπίζουν έγκαιρα, σε συνεργασία πάντα και με τις αρχές Υγείας του κάθε κράτους, πιθανές πανδημικές απειλές που οι συνέπειές τους μπορεί να μετατραπούν σε απειλή για την εγχώρια ασφάλεια.⁴⁶ Στο πιο πρόσφατο παράδειγμα, αυτό της πανδημίας SARS Covid-19 που έπληξε ολόκληρο τον πλανήτη, εγείρονται διάφορες ανησυχίες σχετικά με την

---

⁴⁶ Brewster, M., (January 2021). Is it time for Western intelligence agencies to treat pandemics as security threats? *Canadian Broadcasting Corporation*. Retrieved from <https://www.cbc.ca/news/politics/pandemic-early-warning-five-eyes-intelligence-1.5872123>

ιδιωτικότητα και τις ατομικές ελευθερίες, καθώς επίσης και με τις παρακολουθήσεις των νοσούντων.⁴⁷

Το έργο των υπηρεσιών πληροφοριών κατά το ξέσπασμα της πανδημίας είναι να προειδοποιεί τους λήπτες αποφάσεων για την επικινδυνότητα της υγειονομικής κρίσης που έρχεται. Εν συνεχεία, σημαντική αρμοδιότητα τους είναι η παρακολούθηση των εξελίξεων από ανοιχτές πηγές πληροφοριών (open sources) όπως είναι για παράδειγμα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, που παρέχει αναλυτικές πληροφορίες και στατιστικά στοιχεία σχετικά με την πορεία μιας πανδημίας. Επίσης, οι εισαγωγές στα νοσοκομεία και η αυξημένη ζήτηση φαρμάκων από κάποιες χώρες, δίνουν πολύτιμα στοιχεία για την εξέλιξη μιας πανδημίας παγκοσμίως. Μια ακόμα εξόχως σημαντική πηγή πληροφοριών που συμβάλει καθοριστικά στην κατανόηση της κατάστασης κατά τη διάρκεια μιας κρίσης είναι οι ανθρώπινες πηγές, HUMINT. Οι αναφορές των ανθρώπων όπως είναι για παράδειγμα οι ταξιδιώτες που επέστρεφαν από χώρες του εξωτερικού, δίνουν πληθώρα πληροφοριών για την εξαγωγή συμπερασμάτων.⁴⁸ (Lowenthal, 2009)

Τα ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον έχουν ως βασικό στόχο την διατήρηση μιας υγιούς παγκόσμιας οικολογίας. Η κύρια μέριμνα των υπηρεσιών πληροφοριών είναι να αναγνωρίζουν τις απειλές μείζονος σημασίας για το περιβάλλον, να παρακολουθούν τις πιθανές επιβλαβείς πολιτικές των κρατών και να εποπτεύουν τις μεγάλες αλλαγές που πραγματοποιούνται στο περιβάλλον μέσω των ανοιχτών πηγών πληροφοριών (open sources) π.χ. τους μετεωρολογικούς δορυφόρους. (Lowenthal, 2009) Η προάσπιση της ποιότητας του περιβάλλοντος πρέπει να βρίσκεται ψηλά στην ατζέντα των υπηρεσιών πληροφοριών και να αντιμετωπίζεται όπως η οργανωμένη βία, διότι αποφέρουν τις ίδιες συνέπειες όσον αφορά την σταθερότητα και την ασφάλεια του κράτους. Για παράδειγμα, μπορούν να βλάψουν ανθρώπους, υλικά και φυσικές πηγές σε μια πιθανή κλίμακα μεταβολών.⁴⁹

---

⁴⁷ Congressional Research Service. (2020). *Intelligence Community Support to Pandemic Preparedness and Response*. Retrieved from <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11537>

⁴⁸ National Center for Biotechnology Information. (2018). *Intelligence and global health: assessing the role of open source and social media intelligence analysis in infectious disease outbreaks*. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6153980/>

⁴⁹ Βλ. “redefining security” literature, Del Rosso Jr., & Stephen J., (1995). *The Insecure State*. *Daedalus* 124 (2): 175-207.

Συμπέρασμα.

Όπως φανερώνεται από την ανάλυση αυτού του κεφαλαίου και την ανάδειξη των νέων απειλών και προκλήσεων που έχουν να αντιμετωπίσουν οι υπηρεσίες πληροφοριών, καθίσταται σαφές, ότι το περιβάλλον έχει διαφοροποιηθεί ολοκληρωτικά σε σχέση με τον Ψυχρό Πόλεμο. Δεδομένου ότι οι απειλές για τα κράτη έγιναν πλέον πιο διάχυτες εν συγκρίσει με το παρελθόν, αντίστοιχα και οι πολιτικές των υπηρεσιών πληροφοριών θα πρέπει να μεταβληθούν και να γίνουν περισσότερο ευέλικτες από ότι προηγουμένως. Το θεμελιώδες ζήτημα παραμένει ξεκάθαρο όμως. Οι μυστικές υπηρεσίες αποτελούν καθοριστικό συστατικό μίξης μεταξύ της ισχύος και της επιρροής που ασκεί ένα κράτος στο Διεθνές Σύστημα. (Weinrod, 1996)

3.2 Τεχνολογική πρόοδος και υπηρεσίες πληροφοριών.

Η πρόοδος της τεχνολογίας έφερε ριζικές αλλαγές στον τομέα οπτικής παρακολούθησης (IMINT). Πλέον μέσω της παρακολούθησης σε πραγματικό χρόνο με την χρήση των GPS ανοίγεται ένα νέο κεφάλαιο στις υπηρεσίες πληροφοριών, αυτό που στην ακαδημαϊκή διάλεκτο τους ονομάζεται “Geospatial Intelligence (GEOINT)” φέρνοντας έτσι την επανάσταση στις στρατιωτικές διοικήσεις και στην απόδοση εντολών.⁵⁰ Σε σύγκριση με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου έχουν επέλθει σημαντικές αλλαγές ως προς την παρακολούθηση μέσω δορυφόρων. Εκείνη την περίοδο ήταν σχετικά πιο εύκολη η παρακολούθηση μέσω δορυφόρων, καθώς επρόκειτο για συγκεκριμένους στόχους, όπως στρατόπεδα του αντιπάλου και τις κινήσεις που πραγματοποιούσαν τα στρατεύματα του. Αντιθέτως, όμως, στην σύγχρονη εποχή η παρακολούθηση μέσω δορυφόρων μίας ομάδας τρομοκρατών που κινούνται μέσα στην έρημο ή μίας παρακρατικής ομάδας που πραγματοποιεί συμφωνίες ανταλλαγής οπλικών συστημάτων σε ένα απόμερο σημείο δεν θεωρείται καθόλου εύκολη υπόθεση.⁵¹

---

⁵⁰ Brunn, S., Cutter, S., & Harrington, J. (2004). *Geography and Technology*. Dordrecht: Springer Netherlands.

⁵¹ Opinion | A Shortsighted Eye in the Sky (Published 2005). (2021). Retrieved 6 November 2021, from <https://www.nytimes.com/2005/02/05/opinion/a-shortsighted-eye-in-the-sky.html>

Εξαιτίας της αύξησης των αναγκών για εναέρια παρακολούθηση, οι στρατοί και οι υπηρεσίες πληροφοριών στράφηκαν σε ένα καινούριο μέσο, τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη (UAVs), αφήνοντας τους δορυφόρους κυρίως για την πλοήγηση και τις ασφαλείς τηλεπικοινωνίες. (Campbell, 2013) Η πρώτη χρήση αισθητήρων καταγραφής κίνησης σε μη επανδρωμένα αεροσκάφη έγινε το καλοκαίρι του 1995 στα Βαλκάνια και πιο συγκεκριμένα στην Βοσνία. Μέχρι το τέλος του 1996 πραγματοποιήθηκαν πάνω από 1575 πτήσεις μη επανδρωμένων αεροσκαφών στην περιοχή της Γιουγκοσλαβίας.⁵² Η μεγάλη εξέλιξη που γνώρισαν τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη ήταν η δυνατότητα οπλισμού τους. Η CIA, σε συνεργασία με την Αμερικάνικη Αεροπορία, μετά την επίθεση στις 11.09.2001 από τους τρομοκράτες της Al Qaeda, όπλισαν το μη επανδρωμένο αεροσκάφος Predator με πυραύλους AGM-114 Hellfire.⁵³

Η εξέλιξη της τεχνολογίας επέφερε σημαντικές αλλαγές και στον τομέα των Measurements and Signatures Intelligence (MASINT). Τα γυαλιά νυχτερινής οράσεως έδωσαν το πλεονέκτημα στις ειδικές δυνάμεις του στρατού να παρακολουθούν κατά τη διάρκεια της νύχτας, επιχειρήσεις που λάμβαναν χώρα σε ερήμους όπως έγινε με τον Πόλεμο του Κόλπου.⁵⁴

Η ανάπτυξη των τεχνολογικών μέσων με τα ψηφιακά βιομετρικά χαρακτηριστικά για την αναγνώριση προσώπων – στόχων βοήθησε τις υπηρεσίες πληροφοριών να αποτρέψουν ενδεχόμενες απειλές. Πριν την ανάπτυξη των ψηφιακών φωτογραφιών και της συλλογής δαχτυλικών αποτυπωμάτων, οι εγκληματίες, οι τρομοκράτες και οι αντάρτες, μπορούσαν να κρυφτούν πίσω από ένα δίκτυο πολλαπλών ταυτοτήτων καθώς ταξίδευαν. Για παράδειγμα, οι 19 αεροπειρατές που πραγματοποίησαν την επίθεση στις 11/09 χρησιμοποίησαν 364 ψεύτικα ονόματα στις φόρμες αναγνώρισης, συμπεριλαμβάνοντας διαφορετικούς τρόπους συλλαβισμού των ονομάτων τους. Εκείνη την περίοδο, στα προξενικά γραφεία το

---

⁵² Drones in Bosnia. (2021). Retrieved 9 November 2021, from <https://dronecenter.bard.edu/drones-in-bosnia/> .

⁵³ Richelson, J. (2009). Technical Collection in the Post-September 11 World. In G. Treverton & W. Agrell, *National Intelligence Systems: Current Research and Future Prospects*. New York: Cambridge University Press.,

⁵⁴ Urban, M. (2011). *Task force black*. London: Abacus.

σύστημα απεικονίσεως VISA, βασιζόταν κυρίως στον έλεγχο των ονομάτων.⁵⁵ Πλέον αυτό είναι δύσκολο.

3.3 Τεχνολογία επικοινωνιών και πληροφοριών. Υβριδικός πόλεμος, κυβερνοεπιθέσεις και κυβερνοπόλεμος.

Στο σύνολό τους οι υπηρεσίες πληροφοριών αποκτούν και προωθούν πληροφορίες κυρίως μέσω των επικοινωνιακών μέσων που έχουν στην διάθεσή τους. Η ανάπτυξη των μέσων αυτών, λόγω της τεχνολογικής άνησης του 21^{ου} αιώνα, επέφερε σημαντικές αλλαγές στην λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών. (Campbell, 2013)

Το διαδίκτυο, ήρθε για να ανοίξει ένα καινούριο κεφάλαιο στο οποίο οι υπηρεσίες πληροφοριών θα έπρεπε να προσαρμοστούν, καθώς αυτό το φαινομενικά καλό μέσο για τις επικοινωνίες, πυροδότησε αλλαγές στο περιβάλλον των απειλών με ποικίλους τρόπους.⁵⁶ Αρχικά δημιούργησε μια νέα μορφή σαμποτάζ δίνοντας την δυνατότητα τόσο σε κρατικούς όσο και μη κρατικούς δράστες να προκαλέσουν καταστροφές σε σημαντικά συστήματα της κυβέρνησης, των τηλεπικοινωνιών και της καθημερινής ζωής. (Tucker, 2014) Αναγνωρίζοντας την απειλή αυτή, το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ, από το 2011, έχει συμπεριλάβει τον κυβερνοχώρο ως έναν τομέα πολέμου παρόμοιο με τις φυσικές διαστάσεις του αέρα, της στεριάς και της θάλασσας. (Brownlee, 2015) Περιγράφοντας την απειλή αυτή σε υλικά αγαθά αλλά και ανθρώπινες ζωές, το Υπουργείο Εγχώριας Ασφάλειας των ΗΠΑ (United States Department of Homeland Security USDHS) αναφέρει ότι υπάρχουν δεκαέξι σημαντικοί τομείς υποδομών, των οποίων τα συστήματα και τα δίκτυα, είτε πραγματικά είτε εικονικά, θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τις ΗΠΑ όπου η πιθανότητα καταστροφής τους ή έστω της μερικής δυσλειτουργίας τους, θα επέφερε εξουθενωτικές συνέπειες για την εγχώρια ασφάλεια. Αυτοί οι τομείς αναφορικά είναι : η ενέργεια, η άμυνα, τα πυρηνικά, οι μεταφορές, η γεωργία και τα τρόφιμα, οι έκτακτες υπηρεσίες, οι τηλεπικοινωνίες, τα χημικά φράγματα, η οικονομία, η υγεία, η

⁵⁵ Eldridge, T. (2004). *9/11 and terrorist travel*. [Washington, D.C.]: National Commission on Terrorist Attacks upon the United States.

⁵⁶ The Internet and the Spy Business. (2021). 14:3, 342-365, DOI: 10.1080/08850600152386846. Retrieved 14 November 2021, from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08850600152386846>

παροχή πόσιμου νερού, η τεχνολογία πληροφοριών, οι εμπορικές εγκαταστάσεις και οι κυβερνητικές εγκαταστάσεις. (Cybersecurity & Infrastructure Security Agency, 2020) Γενικά, ο υβριδικός πόλεμος αναφέρεται στη συνδυαστική χρήση κινητικών και μη κινητικών μορφών μάχης, συμπεριλαμβανομένων οικονομικών κυρώσεων, ενεργειακά μπλοκαρίσματα, πόλεμο πληροφοριών και κυβερνοεπιθέσεις. (Maigre, 2015)

Ο βασικός στόχος των χωρών που επιχειρούν να κάνουν υβριδικούς πολέμους, είναι να προκαλέσουν ένα γενικό αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους πολίτες της χώρας που δέχεται την επίθεση μέσω της έντονης επιρροής που ασκείται σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής και δια της ψυχολογικής πίεσης που νιώθουν λόγω των πρωτόγνωρων συνθηκών που καλούνται να αντιμετωπίσουν. (Danyk, Y., Maliarchuk, T., & Briggs, C, 2017) Το εγχείρημα του υβριδικού πολέμου βασίζεται στην ικανότητα χτυπήματος απομακρυσμένων στόχων, χωρίς τα παραδοσιακά στρατιωτικά μέσα, με σκοπό την επίτευξη μακροπρόθεσμων συνεπειών. (Hybrid War: High-Tech, Information and Cyber Conflicts, 2017)

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα υβριδικού πολέμου είναι οι κυβερνοεπιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Εσθονία το 2007 στις ΗΠΑ, το 2012 και στην Ουκρανία μεταξύ 2013-2015. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τις επιθέσεις στις χώρες αυτές ήταν η DDoS (Distributed denial of service). Είναι ίσως η πιο συνηθισμένη μορφή κυβερνοπολέμου χρησιμοποιώντας αυτοματοποιημένες τεχνικές “spamming” με σκοπό την υπερφόρτωση και τελικώς το κλείσιμο των ιστοσελίδων διακόπτοντας την ροή επικοινωνίας. Στο παρόν υποκεφάλαιο θα παρουσιαστεί η επίθεση κατά της Εσθονίας το 2007 που ήταν η πρώτη ευρείας μορφής περίπτωση κυβερνοεπίθεσης σε κράτος, (Shackelford S. , 2009) η επίθεση το 2012 εναντίον οικονομικών ιδρυμάτων στις ΗΠΑ⁵⁷ και τέλος το χτύπημα εναντίον της Ουκρανίας μεταξύ 2013-2015, που αποτελεί την πρώτη αναφορά κυβερνοεπίθεσης με στόχο να πλήξει το περιφερειακό δίκτυο ενέργειας. (Lee, Assante, & Conway, 2016, March 18)

---

⁵⁷ Goldman, D. (2021). Retrieved 19 November 2021, from <https://money.cnn.com/2012/09/27/technology/bank-cyberattacks/index.html>.

3.3.1 Κυβερνοεπίθεση στην Εσθονία 2007.

Τον Απρίλιο του 2007 η Εσθονία έπεσε θύμα κυβερνοεπίθεσης. Αφορμή της επίθεσης φαίνεται να ήταν η απόφαση της κυβέρνησης να αφαιρέσει το μνημείο του «Ασημένιου Στρατιώτη» από το κέντρο του Ταλλίν, ένα μνημείο το οποίο για τους μεν Ρωσόφωνους της Εσθονίας συμβολίζει την επικράτηση των Σοβιετικών ενάντια στους Ναζί, για τους δε Εσθονούς ο κόκκινος στρατός δεν ήταν απελευθερωτικός απέναντί τους αλλά κατακτητικός. Η Εσθονία εισήχθη στην Βορειοατλαντική συμμαχία και την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και ως χώρα της Βαλτικής αποτελεί συνδυαστικό κρίκο ενεργειακής διασύνδεσης της Ρωσίας με την Ευρώπη. Η Εσθονία βασίζεται πολύ στην τεχνολογία και στη χρήση του διαδικτύου, με σχεδόν το 89% του πληθυσμού της, δηλαδή περίπου 1.11 εκατομμύρια πολίτες να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο⁵⁸, καθώς περιγράφεται ως η πιο συνδεδεμένη χώρα στην Ευρώπη. (Davis, 2007)

Η κυβερνοεπίθεση που δέχθηκε η Εσθονία πιθανώς από Ρώσους hackers διήρκησε περίπου τρεις εβδομάδες. Οι hackers χρησιμοποίησαν αυτοματοποιημένα πληροφοριακά συστήματα DDoS (Distributed denial of service) για να υπερφορτώσουν τις ιστοσελίδες της κυβέρνησης, των εφημερίδων, των τραπεζών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των τηλεπικοινωνιών οι οποίες μάλιστα διακόπηκαν προκαλώντας στον γενικό πληθυσμό μια πρωτόγνωρη ψυχολογική κατάσταση. (Boyte, 2017) Ο Lauri Almann από το Υπουργείο Άμυνας της Εσθονίας ανέφερε «Αν δεν μπορείς να αποστείλεις το μήνυμά σου, χάνεις εντελώς την αυτοσυγκέντρωσή σου. Είναι ένα εξόχως αποτελεσματικό εργαλείο στον ψυχολογικό πόλεμο».⁵⁹

Η απάντηση των Εσθονών στην κυβερνοεπίθεση που δέχθηκαν ήταν άμεση. Η Εσθονική CERT (Computer Emergency Response Team) αποσύνδεσε το εγχώριο δίκτυο από τον παγκόσμιο διαδικτυακό ιστό και στράφηκε σε βοήθεια ειδικών από τη Φιλανδία, Γερμανία, Ισραήλ, Σλοβενία, ΗΠΑ κ.α. με σκοπό να μπλοκάρουν 2521 ξεχωριστές IP. (Anagnostopoulos, 2013) Οι Εσθονικές αρχές προέβησαν σε συλλήψεις σχετικά με την επίθεση που πραγματοποιήθηκε εις βάρος τους, οι

⁵⁸ (2021). Retrieved 2 December 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/>

⁵⁹ Περισσότερες δηλώσεις του Lauri Almann σχετικά με τα γεγονότα βλ. Cyber Attacks Reveal Lessons. (2021). Retrieved 3 December 2021, from <https://www.afcea.org/content/cyber-attacks-reveal-lessons>.

ταυτότητες των hackers όμως δεν διέρρευσαν στην δημοσιότητα. (Shackelford S. , 2009) Ένας από τους υπολογιστές που εμπλεκόταν στην διαδικασία της επίθεσης εντοπίστηκε ότι βρισκόταν μέσα στο γραφείο διοίκησης του προέδρου της Ρωσίας Vladimir Putin, ο οποίος αρνήθηκε την οποιαδήποτε ανάμιξη της Ρωσίας στο περιστατικό που έλαβε χώρα στην Εσθονία.⁶⁰ (Herzog, 2011)

Η πρώτη καταγεγραμμένη μαζική κυβερνοεπίθεση του 2007 στην Εσθονία απέδειξε την σοβαρότητα της κατάστασης καθώς και την ανάγκη μη εφησυχασμού των χωρών διότι εγκυμονούν κίνδυνοι στην νέα ψηφιακή εποχή από ομάδες ανθρώπων με πολιτικά κίνητρα που έχουν ως στόχο να βλάψουν την εγχώρια ασφάλεια και σταθερότητα μιας χώρας. (Czosseck, 2011)

3.3.2 Κυβερνοεπίθεση στις ΗΠΑ 2012.

Οι ΗΠΑ και πιο συγκεκριμένα το τραπεζικό σύστημα της χώρας, έγινε στόχος κυβερνοεπίθεσης το 2012 από μια ομάδα Ιρανών οι οποίοι αυτοαποκαλούνται ως "Izz ad-Din al-Qassam Cyber Fighters" και στην πραγματικότητα είναι στρατιωτικό παρακλάδι της Hamas.⁶¹ Οι βασικοί στόχοι ήταν οι εξής: Bank of America, Capitol One, J.P. Morgan Chase, PNG Bank, U.S. Bank και η Wells Fargo.⁶² Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν παρόμοια με αυτή της Εσθονίας, μέσω DDoS δηλαδή προκαλώντας αργοπορία και σε αρκετές περιπτώσεις την ολική αποτυχία φόρτωσης της σελίδας. Αυτό που πέτυχαν οι hackers, ήταν να παρεμποδιστεί η ηλεκτρονική πρόσβαση των πελατών στους τραπεζικούς λογαριασμούς τους.

Σχετικά με τα κίνητρα των Ιρανών για την κυβερνοεπίθεση που πραγματοποίησαν, μερικοί αναλυτές θεωρούν πως αφορμή στάθηκε οι σταδιακά αυξανόμενες οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ και των Ευρωπαίων συμμάχων τους απέναντι στο Ιράν.⁶³ Οι αξιωματούχοι στον τομέα της άμυνας εξέφρασαν τις

---

⁶⁰ BBC NEWS | World | Europe | Estonia hit by 'Moscow cyber war'. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>.

⁶¹ Cyberattacks against U.S. critical infrastructure on the rise -- Defense Systems. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://defensesystems.com/blogs/cyber-report/2012/10/denial-of-service-critical-infrastructure.aspx>.

⁶² Goldman, D. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://money.cnn.com/2012/09/27/technology/bank-cyberattacks/index.html>.

⁶³ (2021). Retrieved 4 September 2021, from https://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-blamed-for-cyberattacks/2012/09/21/afbe2be4-0412-11e2-9b24-ff730c7f6312_story.html

ανησυχίες τους σχετικά με την κυβερνοεπίθεση σαν “ένα πρώτο βήμα αναπαράστασης των πιο καταστροφικών ηλεκτρονικών δολοφονιών” Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η μέθοδος που χρησιμοποίησαν οι Αμερικανοί για να αμυνθούν, παραμένει απόρρητη.⁶⁴

Σύμφωνα με την κεντρική υπηρεσία πληροφοριών των ΗΠΑ, την CIA, από το σύνολο των 334 εκατομμυρίων πολιτών που διαμένουν στη χώρα, περίπου το 87% είναι συνδεδεμένο στο διαδίκτυο.⁶⁵ Είναι εύλογο για μια χώρα με τόσο μεγάλο πληθυσμό και τόσο μεγάλη συμμετοχή του στο διαδίκτυο, να αναπτύξει μηχανισμούς που θα προστατεύει την ομαλή και ασφαλή λειτουργία του. Έτσι λοιπόν, στις ΗΠΑ πέντε κρατικές υπηρεσίες ασχολούνται με την ασφάλεια του διαδικτύου. Το Γραφείο Διεύθυνσης της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (*ODNI*) ασχολείται με τον συντονισμό των προσπαθειών για αναγνώριση μελλοντικών κυβερνοεπιθέσεων, το Υπουργείο Εγχώριας Ασφάλειας (*DHS*) ηγείται της προστασίας των πληροφοριακών συστημάτων της κυβέρνησης, το Υπουργείο Άμυνας (*DoD*) χαράσσει στρατηγικές αντιμετώπισης σε περίπτωση απόπειρας κυβερνοεπίθεσης εις βάρος των ΗΠΑ, η Εθνική Υπηρεσία Ασφάλειας (*NSA*) παρακολουθεί, εντοπίζει, καταγράφει και απαντά σε απειλές κυβερνοεπιθέσεων και τέλος η Ομοσπονδιακή Αστυνομία (*FBI*) ηγείται στην έρευνα και την άσκηση δίωξης κατά του ηλεκτρονικού εγκλήματος.⁶⁶

3.3.3 Κυβερνοεπίθεση στην Ουκρανία (2013-2015)

Η τελευταία μελέτη περίπτωσης αυτού του κεφαλαίου αφορά την σύγκρουση που έλαβε χώρα στην Ουκρανία μεταξύ των δυνάμεων του NATO και της Ρωσίας. Η Ουκρανία είναι η μεγαλύτερη χώρα στην ανατολική Ευρώπη, στρατηγικά τοποθετείται στην Μαύρη Θάλασσα και διασχίζεται από πολλούς, ζωτικής σημασίας για τη Ρωσία, αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου, μεταφέροντας αυτά τα αγαθά προς την υπόλοιπη Ευρώπη. (Woehrel , 2014)

---

⁶⁴ Gorman, S., & Barnes, J., (October 2012). Iran Blamed for Cyberattacks. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/SB10000872396390444657804578052931555576700>

⁶⁵ (2021). Retrieved 9 September 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-states/>.

⁶⁶ Rosenbach, E., Peritz, A., Walton, C., Walton, C., Allison, G., & Wilke, S. et al. (2021). Cyber Security and the Intelligence Community. Retrieved 9 December 2021, from <https://www.belfercenter.org/publication/cyber-security-and-intelligence-community>.

Όπως και στην περίπτωση της Εσθονίας, έτσι και η Ουκρανία, μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, βασίστηκε αρκετά στη χρήση του διαδικτύου για τις κυβερνητικές της λειτουργίες. Από τους 43 εκατομμύρια κατοίκους της, ένα ποσοστό άνω του 58% είναι συνδεδεμένο στον παγκόσμιο ιστό.⁶⁷ Οι κυβερνοεπιθέσεις που διεξήχθησαν μεταξύ του 2013 και 2015 στην περιοχή έχουν περιγραφεί ως “μια από τις πρώτες σημαντικές, δημόσια καταγεγραμμένες κυβερνοεπιθέσεις σε δημόσιες υποδομές”.⁶⁸

Η επίθεση ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2013 έπειτα από τις διαδηλώσεις Ουκρανών πολιτών γνωστών και ως “Euromaidan” στο κέντρο του Κιέβου, που τάσσονταν υπέρ της σύναψης στενότερων σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατάσταση ξέφυγε, όταν οι διαδηλωτές έριξαν και έπειτα κατέστρεψαν ένα άγαλμα του Lenin.⁶⁹ Η αντίδραση της Ρωσίας ήταν ουσιαστικά η επίθεση στο σύστημα τηλεπικοινωνιών προκαλώντας σύγχυση στον κόσμο, διακόπτοντας σχεδόν σε ολόκληρη την επικράτεια τις τηλεπικοινωνίες, στοχεύοντας ταυτοχρόνως στην υποκλοπή πληροφοριών από τον Ουκρανικό στρατό. (“Little Green Men”: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014, 2015)

Στις 23 Δεκεμβρίου του 2015, η Ουκρανία δέχθηκε επίθεση στο δίκτυο ηλεκτροδότησής της προκαλώντας διακοπές ρεύματος σε πολλές περιοχές της χώρας για περίπου έξι ώρες. Αυτή τη φορά η διείσδυση των hackers έγινε μέσω στοχευμένων e-mails, τα οποία περιείχαν τον ιό “BlackEnergy3”, στο κέντρο ελέγχου της Ουκρανικής εταιρείας παροχής ενέργειας. (Lee, Assante, & Conway, 2016) Παρόμοιες επιθέσεις στο δίκτυο ηλεκτροδότησής της έχει ξαναδεχθεί η Ουκρανία και το 2016.⁷⁰

Η Ουκρανία αντιμετώπισε αυτή τη κρίση με την άμεση βοήθεια του ΝΑΤΟ, των ΗΠΑ κι άλλων κρατών καθώς επίσης και ιδιωτικών εταιριών που εξειδικεύονται στον τομέα της ασφάλειας. Παρ’ όλα αυτά τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την

---

⁶⁷ (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>.

⁶⁸ The cyberattack on Ukraine's power grid is a warning of what's to come. (2021). Retrieved 1 December 2021, from <https://theconversation.com/the-cyberattack-on-ukraines-power-grid-is-a-warning-of-whats-to-come-52832>.

⁶⁹ Ukraine's capital Kiev gripped by huge pro-EU demonstration. (2021). Retrieved 5 December 2021, from <https://www.bbc.com/news/world-europe-25290959>.

⁷⁰ Ukraine power cut 'was cyber-attack'. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://www.bbc.com/news/technology-38573074>.

άμυνα της Ουκρανίας στην κυβερνοεπίθεση που δέχτηκε, παραμένουν απόρρητα. (Boyte, 2017)

Συμπέρασμα.

Τα κράτη και οι υπηρεσίες πληροφοριών τους καλούνται να αντιμετωπίσουν τις απειλές που προκύπτουν από το σύγχρονο αυτό περιβάλλον με επιτυχία για να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ασφάλεια των πολιτών της χώρας τους. Δε θα πρέπει να περνά απαρατήρητο ότι το διαδίκτυο σχεδιάστηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου από επιστήμονες του Πενταγώνου με σκοπό την απάντηση σε ένα πυρηνικό χτύπημα από τους Σοβιετικούς. Συνεπώς από την αρχή της δημιουργίας του, είναι ένα όπλο, το οποίο πλέον το χρησιμοποιούν τόσο κρατικοί, όσο και μη κρατικοί δρώντες παρακινούμενοι από πολιτισμικά, οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά κίνητρα.

Κεφάλαιο 4^ο: Ελλάδα και υπηρεσίες πληροφοριών.

Από την σύσταση του Ελληνικού κράτους τον 19^ο αιώνα, παρατηρήθηκε η δραστηριοποίηση της τότε άρχουσας τάξης σε ομάδες, που μετέπειτα οργάνωσαν Σωματεία, Συλλόγους και Εταιρείες, εμπνευσμένοι βαθύτατα από την δράση της Φιλικής Εταιρείας, με σκοπό την προώθηση των αλυτρωτικών τους βλέψεων. Οι σύλλογοι που δημιουργήθηκαν ήταν κατά μια έννοια, μια άτυπη, μη κρατική υπηρεσία πληροφοριών που προσπαθούσαν μέσω της μυστικής δράσης να αναζητήσουν στρατιωτικές πληροφορίες για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, να στείλουν οπλισμό και να οργανώσουν ομάδες ανταρτών εκεί που υπήρχαν Έλληνες. Η πρώτη εταιρεία ονομαζόταν «Φιλορθόδοξος» και είχε ως σκοπό την απελευθέρωση εδαφών της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Ηπείρου καθώς και, όπως μαρτυρά το ίδιο το όνομα της εταιρείας, την διάδοση και ενίσχυση της Ορθοδοξίας. (Αποστολίδης, Μυστική Δράση - Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Ελλάδα, 2014)

Η πρώτη προσπάθεια σύστασης υπηρεσίας πληροφοριών υπό κρατική υπόσταση, ήρθε στην χώρα τον Ιανουάριο του 1926 με την ίδρυση της Υπηρεσίας Γενικής Ασφάλειας του Κράτους ('ΥΓΑΚ') που υπαγόταν απευθείας στον πρωθυπουργό. Η διάρκεια ζωής της ΥΓΑΚ υπήρξε εξαιρετικά σύντομη, καθώς η λειτουργία της σταμάτησε ένα χρόνο αργότερα, όταν ο Γεώργιος Κονδύλης ανέτρεψε την δικτατορία του Θεοδώρου Πάγκαλου. (Nomikos, 2008)

Στην συνέχεια, το 1946, ιδρύεται η 'Υπηρεσία Προστασίας Στρατεύματος' η οποία πολύ σύντομα μετονομάστηκε σε 'Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών' και εν τέλει το 1952 ορίστηκε εκ νέου σε 'Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και Έρευνας' ('ΚΥΠ'), υπό την πρωθυπουργία του Αλέξανδρου Παπάγου. Η ΚΥΠ φαίνεται να αποτελεί τον πρόγονο της σημερινής Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών ('ΕΥΠ').

Ο όρος ΚΥΠ αποτελεί μία αυτολεξεί μετάφραση του αγγλικού όρου Central Intelligence Agency ('CIA'). Ωστόσο η δράση τους είναι διαφορετική. Από την μία η περίπτωση της Αμερικανικής Υπηρεσίας ασχολείται με την εθνική ασφάλεια και τους παράγοντες που την επηρεάζουν από το εξωτερικό. Ενώ κύρια ενασχόληση της ΚΥΠ υπήρξε ο κομμουνισμός και συγκεκριμένα αναλύοντας την λειτουργία της, είναι φανερό ότι μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση του και γενικότερα εκείνων που ήταν αντίθετοι στο καθεστώς του

βασιλιά. (Αποστολίδης, Οι υπηρεσίες πληροφοριών στο Εθνικό σύστημα ασφάλειας : Η περίπτωση της ΕΥΠ, 2007) Κατά την διάρκεια της Δικτατορίας η ΚΥΠ αποτέλεσε το βασικό όργανο της στρατιωτικής χούντας που είχε επιβληθεί στην χώρα. (Nomikos, 2008)

Βλέποντας λοιπόν την δράση της ΚΥΠ αναφορικά με τον κομμουνισμό, αυτή ασχολείται με το Μακεδονικό και Βορειοηπειρώτικο Ζήτημα, προσεγγίζοντας τα είτε ‘επιθετικά’ με χρήση ανθρώπινου δυναμικού στις χώρες ενδιαφέροντος ώστε να επηρεαστεί το καθεστώς, είτε ‘αμυντικά’ με την χρήση, δηλαδή, μέσων εξωτερικής πολιτικής. (Αποστολίδης, 2007)

Η ΚΥΠ στα χρόνια της δικτατορίας συνετέλεσε στην διατήρηση του καθεστώτος και στην αντιμετώπιση των κομμουνιστών και γενικότερα των αντιφρονούντων. Τα κύρια μέλη της δικτατορίας, αποτέλεσαν και σημαντικά στελέχη της ΚΥΠ τα προηγούμενα χρόνια, όμως αυτό δεν αποτελεί στοιχείο σύνδεσης της Υπηρεσίας με το ξέσπασμα του καθεστώτος. (Αποστολίδης, 2007)

Με την πάροδο των ετών και την απομάκρυνση της δικτατορίας, η κυβέρνηση Καραμανλή έκανε αρκετές προσπάθειες ανασυγκρότησης της Υπηρεσίας και αναδιαμόρφωσής της ώστε να λειτουργήσει εκ νέου με στόχο την βελτίωση της κατάστασης της χώρας, οδηγώντας όμως σε περιορισμένα αποτελέσματα. Στην συνέχεια, η σοσιαλιστική κυβέρνηση άνοιξε τον δρόμο για την σύνδεση της ΚΥΠ με τις πολιτικές προτιμήσεις καθώς λειτουργούσε υπό την επίβλεψη πολιτικών εκπροσώπων. (Nomikos, 2008)

Η Υπηρεσία μέχρι και τον τερματισμό της δικτατορίας στην χώρα επικεντρώνεται στο ζήτημα του κομμουνισμού, ενώ με την διάλυση της και επηρεαζόμενη η Υπηρεσία από τις αντίστοιχες του εξωτερικού και κυρίως των ΗΠΑ, στρέφεται μετά το 1975 πλέον στην αντιμετώπιση της εγχώριας τρομοκρατίας. Θα λειτουργήσει με βασικό γνώμονα την τρομοκρατία μέχρι και τα μισά της δεκαετίας του 80, οπότε και ιδρύεται η Αντιτρομοκρατική, ως τμήμα της Αστυνομίας, υπηρεσία που ασχολείται καθαρά με το συγκεκριμένο ζήτημα. (Αποστολίδης, 2007)

Τελικά το 1986 τέθηκαν τα θεμέλια για την αναδιάρθρωση της Υπηρεσίας και διαμορφώθηκε η ΕΥΠ, η οποία λειτουργεί ως μία αυτοδιοίκητη δημόσια αρχή στα πλαίσια του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη όπως λέγεται σήμερα. (Nomikos, 2008) Ο νόμος 1645/1986, επίσης, θα συντελέσει στην

αλλαγή του status της Υπηρεσίας η οποία πλέον μετονομάζεται σε ΕΥΠ και αποτελεί ένα πολιτικό όργανο. (Αποστολίδης, 2007) Μετά το 2019 η ΕΥΠ ως σύνολο αρμοδιοτήτων, θέσεων και προσωπικού υπάγεται στον Πρωθυπουργό της χώρας.⁷¹

Σε παγκόσμιο πλαίσιο ο κομμουνισμός ως απειλή έχει αρχίσει πλέον να περιορίζεται, με αποτέλεσμα οι Υπηρεσίες Πληροφοριών να στρέφονται περισσότερο στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και μάλιστα επηρεαζόμενες από την δράση της Al Qaeda. (Αποστολίδης, Οι υπηρεσίες πληροφοριών στο Εθνικό σύστημα ασφάλειας : Η περίπτωση της ΕΥΠ, 2007)

Αξιοσημείωτο γεγονός είναι εκείνο της ανάμειξης της ΕΥΠ στην Υπόθεση Ocalan το 1999, κάτι που επηρέασε αρνητικά την αξιοπιστία της. Η Υπηρεσία κρίθηκε ανίκανη να εμποδίσει την είσοδο στην Ελλάδα του Αρχηγού του Κουρδικού κόμματος PKK της Τουρκίας, όπως επίσης και να φέρει εις πέρας την επιχείρηση φυγάδευσής του στο εξωτερικό αλλά και προστασίας του στην Ελληνική Πρεσβεία στην Κένυα. (Αποστολίδης, 2007)

Η ΕΥΠ είναι η Υπηρεσία που ασχολείται πλέον εξίσου με την συλλογή πληροφοριών εξωτερικού και εσωτερικού, είναι το βασικό όργανο για την διατήρηση της ασφάλειας γύρω από τις τηλεπικοινωνίες εσωτερικού και την υποκλοπή τηλεπικοινωνιών εξωτερικού. (Αποστολίδης, 2007) Οι κύριες ασχολίες της ΕΥΠ αφορούν την συλλογή και διαμοιρασμό πληροφοριών που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια στις αρμόδιες κάθε φορά αρχές, την αντικατασκοπεία και συγκεκριμένα για δραστηριότητες εναντίον της χώρας, σε περιόδους πολέμου αποτελεί το Επιτελείο Πληροφοριών της Χώρας. (Nomikos, 2008) Συγκεκριμένα το Συμβούλιο Πληροφοριών αποτελεί το συστατικό στοιχείο της Υπηρεσίας και στην ουσία είναι το συντονιστικό όργανο της. Αυτό αποτελείται από τον διοικητή της ΕΥΠ, τον Διευθυντή του Κλάδου Ασφαλείας του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, τον Διευθυντή της Β` Μικτής Επιτελικής Ομάδας του Γ.Ε.Ε.Θ.Α., έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Εξωτερικών που ορίζεται με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Εξωτερικών (άρθρο 6, Νόμος 1645/1986). Οι αποφάσεις από το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας και τον Πρωθυπουργό είναι αυτές που καθορίζουν την λειτουργία του Συμβουλίου. Ο πρόεδρος του Συμβουλίου ενημερώνει τον Υπουργό

⁷¹ Βλ. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας: 08/07/2019, τεύχος πρώτο, αρ. φύλλου 119. https://www.et.gr/api/DownloadFeksApi/?fek_pdf=20190100119

Εσωτερικών για ό,τι έχει συζητηθεί στα πλαίσια του Συμβουλίου και υποβάλλει την άποψη του Συμβουλίου.

Το 2002 εισάγεται μία νέα νομοθεσία η οποία σκοπεύει στην διαμόρφωση του πλαισίου λειτουργίας της ΕΥΠ ώστε η λειτουργία της να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αυτό, μάλιστα, θα αποδεικνύονταν μέσα από το ασφαλές περιβάλλον που επιδιώχθηκε να επιτευχθεί κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων που έπονταν. Ταυτόχρονα, η νέα αυτή νομοθεσία επέφερε την αλλαγή σε σχέση με την λογοδοσία της ΕΥΠ. Αυτή πλέον θα έπρεπε να καταθέτει σχετική αίτηση σε ετήσια βάση στην Βουλή των Ελλήνων, ενώ η αίτηση αυτή προβλεπόταν να αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργού Δημόσιας Τάξης. (Nomikos, 2008)

Μία σειρά από καινοτομίες διαμορφώθηκαν οι οποίες θα οδηγούσαν στους στόχους της νέας αυτής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα: (Nomikos, 2008)

1. Ίδρυση ενός Κέντρου Μελέτης και Έρευνας που ασχολείται καθαρά με ζητήματα της υπηρεσίας και συνεργάζεται με επιστημονικούς οργανισμούς, πανεπιστήμια και ινστιτούτα.
2. Δημιουργία ενός Συμβουλίου Σχεδιασμού Δράσεων, το οποίο θα έχει ως σκοπό την διαμόρφωση πολιτικών και την διαχείριση κρίσεων.
3. Ίδρυση Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, η οποία έχει ως στόχο την πλήρη και ουσιαστική εκπαίδευση, βασισμένη στις νέες τεχνολογίες, τις ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας και την εξειδίκευση του προσωπικού.
4. Ίδρυση υπό-Διεύθυνσης για Εθνικά ζητήματα.
5. ίδρυση μίας Διεύθυνσης για Διεθνή Συνεργασία, με κύριο ρόλο την βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών σε διεθνές πεδίο.
6. Ίδρυση Διεύθυνσης για Διεθνή Τρομοκρατία και Οργανωμένο Έγκλημα.
7. A New Operation Center together with an Open Sources (OSINT) Center.
8. Δυνατότητα χρήσης όπλων από το προσωπικό της ΕΥΠ για την αντιμετώπιση δυσκολιών σε ειδικές επιχειρήσεις.

Αποτίμηση του έργου της ΕΥΠ.

Αναλύοντας το έργο της ΕΥΠ είναι φανερό ότι λάβει δράση σε σημαντικές περιπτώσεις της Ελληνικής πολιτικής και όχι μόνο σκηνής. Σε μία προσπάθεια αποτίμησης του έργου της αποδεικνύεται η σπουδαιότητά της, αλλά ταυτόχρονα και η ανάγκη εκσυγχρονισμού της ώστε να προσαρμοστεί στα δεδομένα της νέας πραγματικότητας.

Αξιοσημείωτη θεωρείται η δράση της ΕΥΠ στην περίπτωση της 17 Νοέμβρη, καθώς φαίνεται να αποτελεί το κύριο στοιχείο που οδήγησε στην διάλυση της τρομοκρατικής αυτής οργάνωσης. Χαρακτηριστικά έχει αναφερθεί ότι μεταξύ άλλων, η ΕΥΠ μέσα από την επικοινωνία της με διεθνή φόρα και Υπηρεσίες Πληροφοριών συντέλεσε στην κατάλυση της οργάνωσης. (Nomikos, 2008)

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ΕΥΠ σχετίζεται με το ζήτημα της ‘υπαγωγής’ της. Από το 2001 κι έπειτα λειτουργεί υπό το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Αυτό, ωστόσο, οδηγεί σε προβλήματα αναφορικά με τις πληροφορίες εξωτερικού αλλά και της ανεξάρτητης λειτουργίας της Υπηρεσίας, καθώς αναγκαστικά υπάρχει σύνδεση με την Αστυνομία αφού υπάγονται στην ίδια Αρχή. Η σύνδεση αυτή δημιουργεί και προβλήματα προϋπολογισμού, καθώς η Αστυνομία αξιοποιεί μεγαλύτερο ποσοστό αφήνοντας έτσι την Υπηρεσία με σημαντικές ελλείψεις. (Αποστολίδης, 2007)

Προηγουμένως έχει ήδη αποδοθεί ο κύκλος της πληροφορίας. Αναλύοντας τον, λοιπόν, στα ελληνικά δεδομένα διαμορφώνονται οι παρακάτω διαπιστώσεις. Όσον αφορά την κατεύθυνση, στην Ελλάδα υπάρχει σημαντικό πρόβλημα προγραμματισμού στην Δημόσια Διοίκηση με αποτέλεσμα την δυσκολία διαμόρφωσης μακροπρόθεσμων κατευθύνσεων. Επίσης όσον αφορά την συλλογή πληροφοριών, στην Ελλάδα το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι οικονομικοί κυρίως πόροι ούτε για το κατάλληλο προσωπικό, ούτε για τα τεχνολογικά μέσα που απαιτούνται. Η επεξεργασία πληροφοριών είναι το επόμενο στάδιο του κύκλου. Στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι αξιοσημείωτος ο έλεγχος πηγών και υπαλλήλων, το οποίο χρήζει βελτίωσης στην Ελλάδα. Παράλληλα, το Ηλεκτρονικό Αρχείο παρουσίασε σημαντική εξέλιξη με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Τέλος, αναφορικά με την διανομή της πληροφορίας, είναι εμφανές ότι θα πρέπει να υπάρξει διάκριση ανάμεσα στην πληροφορία που σχετίζεται με την ανάλυση προς τους Υπουργούς και εκείνη που αφορά τον υπηρεσιακό τομέα. (Αποστολίδης, 2007)

Επιπρόσθετα, πρόκληση του 21ου αιώνα θεωρείται η προσαρμογή των Υπηρεσιών Πληροφοριών σε διεθνές επίπεδο σε ένα πεδίο αναπροσαρμογής που θα καταλήξει στην συνεργασία, τον διαμοιρασμό πληροφοριών και την κατ' επέκταση δημιουργία συμμάχων που να μην αποτελούν κατά αποκλειστικότητα κυβερνητικά μέλη. (Nomikos, 2008)

Μία από τις κρίσιμες ερωτήσεις σχετικά με το μέλλον της ΕΥΠ αφορά την δομή της, καθώς το μοντέλο της στελέχωσής της από ένστολους και στρατιωτικούς φαίνεται πια να φτάνει σε αδιέξοδο και θεωρείται ιδιαίτερης σημασίας να τοποθετηθεί νέο εκπαιδευμένο προσωπικό και σύγχρονος εξοπλισμός.

Επίλογος

Η παρούσα εργασία έχει δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην λειτουργία των Υπηρεσιών Πληροφοριών ανά τον κόσμο από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και τον 21ο αιώνα. Αρχικά απέδωσε την εικόνα γύρω από τις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για την συλλογή των πληροφοριών και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους. Η ιστορική αναδρομή γύρω από το ζήτημα απέδειξε την ύπαρξη τους ήδη από πολύ νωρίς χρονικά καθώς σχετίστηκε πολύ γρήγορα με την έννοια του πολέμου και τα προτερήματα που μπορεί να έχει κάποιος έναντι του εχθρού του, όταν κατέχει σωστές και έγκαιρες πληροφορίες.

Στην συνέχεια, δόθηκε μία πλήρης εικόνα των μεθόδων συλλογής πληροφοριών, που μπορούν να διακρίνονται σε εκείνες που συγκεντρώνονται από ανθρώπινο δυναμικό, σε εκείνες για τις οποίες χρησιμοποιούνται τεχνικά μέσα και τέλος σε αυτές που αντλούνται με ανοιχτά μέσα. Ενώ, ιδιαίτερα σημαντικός κρίνεται και ο κύκλος της πληροφορίας με αφετηρία την παροχή ιδεών και τελικά την διανομή και εκμετάλλευσή της. Τέλος, η ανάλυση των δραστηριοτήτων των μυστικών υπηρεσιών φαίνεται να συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση του έργου τους και των προτερημάτων τους. Έτσι, η μυστική δράση από την μία και η αντικατασκοπεία από την άλλη παρουσιάζονται ως οι πλέον αξιοσημείωτες δραστηριότητες.

Ιδιαίτερη μνεία έχει δοθεί στην χρήση των Υπηρεσιών Πληροφοριών από τις δύο Υπερδυνάμεις του Ψυχρού Πολέμου. Το “δίλημμα ασφαλείας” αποτελεί μία από τις πλέον σημαντικές έννοιες που αναπτύχθηκε την περίοδο αυτή και την συσχέτιση του με την σημασία των Υπηρεσιών Πληροφοριών με σκοπό να ελαχιστοποιηθεί αυτό και να δοθεί η δυνατότητα στο εκάστοτε κράτος να δράσει ορθά και να λάβει ορθές πολιτικές και στρατιωτικές αποφάσεις.

Μεγάλη σημασία, επίσης, έχει η λειτουργία των Υπηρεσιών Πληροφοριών κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Οι δύο υπερδυνάμεις χρησιμοποίησαν τις δικές τους μεθόδους η κάθε μια και η αποτίμηση απέδειξε ότι ο ρόλος των Υπηρεσιών Πληροφοριών ήταν σημαντικός για την αποφυγή μίας σύγκρουσης μεταξύ τους. Το βασικότερο στοιχείο της περιόδου ήταν ο στρατιωτικός ανταγωνισμός, οπότε η δυνατότητα των κρατών να γνωρίζουν τις προθέσεις του αντιπάλου τους ήταν η πλέον βασική ανάγκη κυρίως για τους λήπτες αποφάσεων. Παράλληλα, η λήξη του Ψυχρού Πολέμου έδωσε και μία εικόνα για τις ελλείψεις των Υπηρεσιών και τα σημεία όπου επιδέχονται διορθώσεις, όπως η αξιοπιστία των πρακτόρων.

Μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου οι Υπηρεσίες άλλαξαν κατεύθυνση και στράφηκαν προς την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Πλέον στην παγκόσμια σκηνή δεν κυριαρχεί τόσο η έννοια της ιδεολογίας, όσο η θρησκευτική και πολιτισμική οπτική και το εθνολογικό ζήτημα. Επίσης σημαντική αλλαγή θεωρείται ότι πλέον ενώ η μέθοδος συλλογής της πληροφορίας διαφοροποιείται καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται σε μεγάλο βαθμό.

Τα όπλα μαζικής καταστροφής αποτελούν μία νέα πρόκληση για τις Υπηρεσίες, καθώς οι τρομοκρατικές οργανώσεις ανά τον κόσμο επιδιώκουν να έχουν πρόσβαση σε αυτά, αλλά και λοιπές επιβλαβείς για την ανθρωπότητα δραστηριότητες, όπως τα ναρκωτικά. Η τρομοκρατία αποτελεί ένα από τα καίρια ζητήματα ενασχόλησης των Υπηρεσιών Πληροφοριών και φαίνεται πως ένα κρίσιμο ζήτημα αποτελεί η χρήση ανθρώπινου δυναμικού για την εξιχνίασή της και ο βαθμός κατά τον οποίο μπορεί αυτό να διατεθεί και να κάνει υποχωρήσεις ηθικά για να επιτευχθούν οι στόχοι τους.

Επιπρόσθετα, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών έχουν αρχίσει να δραστηριοποιούνται και σε άλλους τομείς της καθημερινότητας, όπως αυτόν της υγείας, του περιβάλλοντος, της οικονομίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ρόλος τους είναι

καθοριστικής σημασίας και φαίνεται να προσφέρει σημαντικά στοιχεία για την διαμόρφωση των πραγμάτων.

Η Ελλάδα από πολύ νωρίς φαίνεται να ξεκίνησε την δραστηριότητα της στον χώρο των Υπηρεσιών Πληροφοριών, ξεκινώντας ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Προσπάθειες δημιουργίας μίας ολοκληρωμένης μορφής Υπηρεσιών Πληροφοριών έγιναν κατά τα έτη που ακολούθησαν, ωστόσο οι περισσότερες από αυτές δεν στέφθηκαν με επιτυχία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία της ΚΥΠΕ, και μετ' έπειτα ΕΥΠ, υπό την σημερινή της μορφή. Η Υπηρεσία έχει δοκιμαστεί πολλακίς φέρνοντας εξίσου θετικά και αρνητικά αποτελέσματα. Ωστόσο τα τελευταία έτη επηρεασμένη και από άλλους εξωγενείς παράγοντες φαίνεται να μην είναι ιδιαίτερα λειτουργική και μία σειρά από ελλείψεις να την χαρακτηρίζουν, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η ανάγκη για αναπροσαρμογή τόσο της λειτουργίας της, σε νομικό και πρακτικό πλαίσιο, όσο και του εξοπλισμού που χρησιμοποιείται.

Συμπερασματικά, η πληροφορία αποτελεί ένα από τα πιο βασικά συστατικά της λήψης αποφάσεων σε πολιτικό, κοινωνικό και στρατιωτικό επίπεδο. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου έγινε απόλυτα φανερό ότι οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των δύο Υπερδυνάμεων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο ώστε οι αρμόδιοι να λαμβάνουν αποφάσεις όσο το δυνατόν πιο ορθές και ωφέλιμες για την εκάστοτε πλευρά. Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου έκανε εμφανείς τις αδυναμίες των Υπηρεσιών αυτών οδηγώντας στην ανάγκη αλλαγών και προσαρμογών στην νέα πραγματικότητα. Η νέα εποχή έφερε σημαντικές αλλαγές και στο πεδίο ενασχόλησής τους. Οι αλλαγές αυτές επηρέασαν τις Υπηρεσίες Πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο και όχι αποκλειστικά των δύο αυτών Δυνάμεων, Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ., καθώς πλέον δεν κινούνταν όλα γύρω από τους δύο αυτούς κεντρικούς δράστες, αλλά ήταν πολύ περισσότερο στραμμένες στην τρομοκρατία και την αντιμετώπισή της. Ταυτόχρονα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και την νέα τάξη πραγμάτων, άρχισαν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και σε άλλους τομείς, όπως με τις απειλές γύρω από το περιβάλλον, την υγεία και τον χώρο του διαδικτύου. Όλα τα παραπάνω αποτελούν καίρια ζητήματα λόγω της κλιματικής αλλαγής, του Covid-19 και των κυβερνοεπιθέσεων, αντίστοιχα.

Βιβλιογραφία

- “Little Green Men”: *A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014*. (2015). Fort Bragg, NC: United States Army Special Operations Command.
- Alotaibi , Y. (2010). *Revitalizing the CIA: Intelligence Reform in the Post-Cold War*. Knoxville: University of Tennessee.
- Anagnostopoulos, M. (2013, December). DNS amplification attack revisited. *Computers & Security*, σσ. 475-485.
- Andrew, C., & Gordievsky, O., (1991). *More Instructions from the Center*. Frank Cass.
- Andrew, C., & Gordievsky, O. (1993). *Comrade Kryuchkov’s Instructions: Top Secret Files on KGB Foreign Operations, 1975–1985*. Stanford University Press, 1993.
- Andrew, C., & Mitrokhin, V., (2005) *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World*. New York: Basic Books.
- Archibugi, D. (1998). *Re-imagining political community*. Cambridge: Polity.
- Beschloss, M. R. (1991). *The crisis years: Kennedy and Khrushchev, 1960-1963*. New York, NY: Edward Burlingame Books.
- Blight, J., & Welch, D. (1998, Volume 13, Issue 3). What can intelligence tell us about the Cuban missile crisis, and what can the Cuban missile crisis tell us about intelligence? *Intelligence and National Security* , σσ. 1-17.
- Boyte, K. (2017). A Comparative Analysis of the Cyberattacks Against Estonia, the United States, and Ukraine: Exemplifying the Evolution of Internet-Supported Warfare. *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism*, 2(7), σσ. 54-69.
- Brownlee, L. (2015, Ιουλίου 16). *Why 'Cyberwar' Is So Hard To Define*. Ανάκτηση από <https://www.forbes.com/sites/lisabrownlee/2015/07/16/why-cyberwar-is-so-hard-to-define/?sh=4af8aad731f1>.
- Brunn, S., Cutter, S., & Harrington, J. (2004). *Geography and Technology*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Burton , B. (2005). *Top Secret: The Dictionary of Espionage and Intelligence*. New York: Citadel Press Books.
- Brewster, M., (January 2021). Is it time for Western intelligence agencies to treat pandemics as security threats? *Canadian Broadcasting Corporation*. Retrieved from <https://www.cbc.ca/news/politics/pandemic-early-warning-five-eyes-intelligence-1.5872123>.
- Campbell, S. (2013). Intelligence in the Post-Cold War Period - Part 2 The Impact of Technology. *Journal of U.S. Intelligence Studies*, σσ. 1-9.
- Christopher, A. (2018). *The Secret World A History of Intelligence*. Yale : Yale University Press.

- Cinquegrana, A., (1988). Dancing in the Dark: Accepting the Invitation to Struggle in the Context of "Cover Action" the Iran-Contra Affair and the Intelligence Oversight Process. *Houston Journal of International Law* 11, no. 1 (177-209).
- Clinton, W., (1995). *Classified National Security Information*. Executive order 12958, 1.3.
- Congressional Research Service. (2020). *Intelligence Community Support to Pandemic Preparedness and Response*. Retrieved from <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11537>.
- Costello, J. & Tsarev, O., (1993). *Deadly Illusions: The KGB Orlov Dossier Reveals Stalin's Master Spy*. New York: Crown Publishers.
- Cybersecurity & Infrastructure Security Agency. (2020). Ανάκτηση από <https://www.cisa.gov/critical-infrastructure-sectors>
- Cyber Attacks Reveal Lessons. (2021). Retrieved 3 December 2021, from <https://www.afcea.org/content/cyber-attacks-reveal-lessons>.
- Cyberattacks against U.S. critical infrastructure on the rise -- Defense Systems. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://defensesystems.com/blogs/cyber-report/2012/10/denial-of-service-critical-infrastructure.aspx>.
- Czosseck, C. (2011). Estonia after the 2007 Cyber Attacks. *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism*, 1(1), σσ. 24-34.
- Danyk, Y., Maliarchuk, T., & Briggs, C. (2017). *Hybrid War: High-tech, Information and Cyber Conflicts*. Connections. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes. Ανάκτηση από <http://www.jstor.org/stable/26326478>.
- Davis, J. (2007, Αύγουστος 21). Ανάκτηση από <https://www.wired.com/2007/08/ff-estonia/?currentPage=all>.
- Del Rosso Jr., & Stephen J., (1995). The Insecure State. *Daedalus* 124 (2): 175-207.
- Dimitrakis, P. (2008, December). Intelligence for Crisis Management: The Case of the January 1996 Greek Turkish Crisis. *European Security*, σσ. 455-493.
- Drones in Bosnia. (2021). Retrieved 9 November 2021, from <https://dronecenter.bard.edu/drones-in-bosnia/> .
- Eells, R., & Nehemkis, P. (1984). *Studies of the Modern Corporation: Corporate Intelligence and Espionage : A Blueprint for Executive Decision Making*. London: Free Press.
- Eftimiades, N. (2018, November 28). *The Diplomat*. Ανάκτηση από <https://thediplotmat.com/>: <https://thediplotmat.com/2018/11/uncovering-chinese-espionage-in-the-us/>.
- Eldridge, T. (2004). *9/11 and terrorist travel*. [Washington, D.C.]: National Commission on Terrorist Attacks upon the United States.

- Eriksson, P. (1997). Intelligence in peacekeeping operations. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, σσ. 1-18.
- Fairchild, B. and Poole, W., (2000). *The Joint Chiefs of Staff and national policy*. Washington, DC: Office of Joint History, Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff.
- FBI, *Intelligence Cycle Graphic*, Retrieved from <https://www.fbi.gov/image-repository/intelligence-cycle-graphic.jpg/view>
- Fernandes, P. (2012). *The Role of Intelligence during the Cold War* .
- Fukuyama, F. (2005). *Οικοδόμηση κρατών Διακυβέρνηση και παγκόσμια τάξη στον 21ο αιώνα*. (Δ. Βούβαλη, Μεταφρ.) Αθήνα: Λιβάνης.
- Garthoff, R. L. (Volume 6, Number 2, Spring 2004). Foreign Intelligence and the Historiography of the Cold War. *Journal of Cold War Studies*, σσ. 21-56.
- Garthoff, R. (1991). *Berlin 1961: The Record Corrected. Foreign Policy*.
- Garthoff, R., (1999). The US-Soviet Tank Confrontation at Checkpoint Charlie. In Cimballa, S., ed., *Mysteries of the Cold War*. Aldershot, UK: Ashgate.
- Godson, R. (1995). *U.S. intelligence at the crossroads*. Washington: Brassey's.
- Goldman, D. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://money.cnn.com/2012/09/27/technology/bank-cyberattacks/index.html>.
- Gorman, S., & Barnes, J., (October 2012). Iran Blamed for Cyberattacks. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/SB10000872396390444657804578052931555576700>.
- Graham Jr., T., & Hansen, K. (2009). *Preventing Catastrophe The Use and Misuse of Intelligence in Efforts to Halt the Proliferation of Weapons of Mass Destruction*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Habeck , M. (2006). *Knowing the Enemy. Jihadist Ideology and the War on Terror*. σελ 131. U.S.A: Yale University. Harrison, H. (2003). *Driving the Soviets up the Wall: Soviet-East German Relations, 1953-1961*. Princeton Oxford: Princeton University Press.
- Helms, R. & Hood W., & Kissinger, H. (2003), *Look Over my Shoulder*, The New York Times Book Review.
- Herman, M. (1999). *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Herman, M., (2013). in *Intelligence in the Cold War: What difference did it make?* Ed. Herman, M., & Hughes, G. Routledge.
- Herzog, S. (2011). Revisiting the Estonian Cyber Attacks: Digital Threats and Multinational Responses. *Journal of Strategic Security*, 2(4), σσ. 49-60. doi:10.5038/1944-0472.4.2.3

- Joseph, N., (2009). *Understanding International Conflict: An Introduction to Theory and History*, (7th edn). New York: Pearson Longman.
- Johnson, L., (2005-2006). *A Framework for Strengthening U.S. Intelligence*, Yale Journal of International Affairs 116.
- Konstantopoulos , I. (2010). *Macroeconomic espionage : incentives and disincentives*. Athens: Research Institute for European and American Studies (RIEAS).
- Lee, R. M., Assante, M. J., & Conway, T. (2016, March 18). *Analysis of the cyber attack on the Ukrainian power grid*. Washington, D.C: Electricity Information Sharing and Analysis Center.
- Lee, R., Assante, M., & Conway, T. (2016). *Analysis of the Cyber Attack on the Ukrainian Power Grid*. Washington, D.C: Electricity Information Sharing and Analysis Center.
- LeoGrande, W., & Sharpe, K. (2000). Two Wars or One? Drugs, Guerrillas, and Colombia's New "Violencia". *World Policy Journal*, 17(3), 1-11. Retrieved July 30, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/40209699>.
- Lock K., J. (1998). *Secret Agencies: U.S. Intelligence in a Hostile World*. New Haven: Yale University Press.
- Lowenthal, M. (2009). *Intelligence From Secrets to Policy - Fourth Edition*. Washington DC: CQ Press.
- Maigre, M. (2015). *Nothing New in Hybrid Warfare: The Estonian Experience and Recommendations for NATO*. Washington, DC: Policy Brief.
- Mandel, R. (2009, Μάιος 27). On Estimating Post-Cold War Enemy Intentions. *Intelligence and National Security*, σσ. 194-215.
- McGarry, A. U. S., & Studies, S. O. A. M. (2012). *Inverting the Army Intelligence Pyramid*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Medland, W. (1990 Volume 23, no. 4, August). The Cuban Missile Crisis: Evolving Historical Perspectives. *The History Teacher*, σσ. 433-47.
- Murphy, D. (1975). *Commission on the organization of the government for the conduct of foreign policy*. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office.
- Murphy, D., Kondrashey, A. & Bailey, G. (1997). *Battleground Berlin: CIA vs. KGB in the Cold War*. Yale University Press. 11.
- Nasheri, H. (2005). *Economic Espionage and Industrial Spying*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- National Center for Biotechnology Information. (2018). *Intelligence and global health: assessing the role of open source and social media intelligence analysis in infectious disease outbreaks*. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6153980/>.
- Nomikos, J. (2008). Greek Intelligence Service (NIS-EYP): Past, Present and Future. *National Security and the Future*, σσ. 79-88.

- Nye, J. S. (2009). *Understanding International Conflict: An Introduction to Theory and History*. New York: Pearson Longman.
- Opinion | A Shortsighted Eye in the Sky (Published 2005). (2021). Retrieved 6 November 2021, from <https://www.nytimes.com/2005/02/05/opinion/a-shortsighted-eye-in-the-sky.html>
- Orlov, A. (1965). *Hanbook of Intelligence and Guerrilla Warfare*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Pollard, N. A. (2013). On Counterterrorism and Intelligence. *National Intelligence Systems*.
- Prados, J., (2006). *A World of Secrets: Intelligence and Counterintelligence*, in *The Central Intelligence Agency : security under scrutiny*, ed: Theoharis, A. Greenwood Press.
- Prunckun, H. (2019). *Counterintelligence Theory and Practice 2nd Edition*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Reagan, R., (1981) *United States Intelligence Activities*. Executive Order 12333, 3.4[a].
- Rathmell, A. (2002). Towards postmodern intelligence. *Intelligence and National Security*, 17(3).
- Roberts, A., (1993). The United Nations and international security, *Survival*, 35:2, 3-30, DOI: 10.1080/00396339308442683.
- Richelson, J. (2009). Technical Collection in the Post-September 11 World. In G. Treverton & W. Agrell, *National Intelligence Systems: Current Research and Future Prospects*. New York: Cambridge University Press.
- Rosenbach, E., Peritz, A., Walton, C., Walton, C., Allison, G., & Wilke, S. et al. (2021). Cyber Security and the Intelligence Community. Retrieved 9 December 2021, from <https://www.belfercenter.org/publication/cyber-security-and-intelligence-community>.
- Russell, J., (2006). *Peering into the Abyss*, *The Nonproliferation Review*, 13:3.
- Schechter, J., & Deriabin, P., (1992), *The Spy Who Saved the World: How a Soviet Colonel Changed the Course of the Cold War*, New York.
- Schick, J. (1971). *The Berlin Crisis, 1958-1962*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Scott, L. (1999, Volume 14, No.3). Espionage and the cold war: Oleg Penkovsky and the Cuban missile crisis. *Intelligence and National Security*, σσ. 23-47.
- Shackelford, S. (2009, Απριλίου 28). From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law. *Berkeley Journal of International Law*, σσ. 192-251.
- Shackelford, S. (2009). From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law. *Berkeley Journal of International Law*, σσ. 192-251.
- Shipler, D., (June 1981). *Israeli Jets Destroy Iraqi Atomic Reactor; Attack Condemned by U.S. and Arab Nations*. New York Times. Retrieved from

<https://www.nytimes.com/1981/06/09/world/israeli-jets-destroy-iraqi-atomic-reactor-attack-condemned-us-arab-nations.html>.

Shulsky, A., & Schmitt, G. (2002). *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence 3rd Edition*. Dulles, Virginia: Potomac Books.

Stempel, J. D. (2007, Feb 15). Covert Action and Diplomacy. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, σσ. 122-135.

Terry, C. (2007). *Ιστορία της κατασκοπείας : Μια παρτίδα σκάκι ανάμεσα στην αλήθεια και το ψέμα, που διαρκεί 3000 χρόνια*. LECTOR.

The cyberattack on Ukraine's power grid is a warning of what's to come. (2021). Retrieved 1 December 2021, from <https://theconversation.com/the-cyberattack-on-ukraines-power-grid-is-a-warning-of-whats-to-come-52832>.

The Internet and the Spy Business. (2021). 14:3, 342-365, DOI: 10.1080/08850600152386846. Retrieved 14 November 2021, from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08850600152386846>.

Timothy, W. (2010). *Challenges in Intelligence Analysis: Lessons from 1300 BCE to the Present 1st Edition*. New York: Cambridge University Press.

Treverton, G. F. (2009). *Intelligence for an Age of Terror*. Cambridge University Press.

Treverton, G., (2001). *Reshaping National Intelligence in an Age of Information*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tucker, P. (2014, Οκτώβριος 19). Ανάκτηση από Major Cyber Attack Will Cause Significant Loss of Life By 2025, Experts Predict: <https://www.defenseone.com/threats/2014/10/cyber-attack-will-cause-significant-loss-life-2025-experts-predict/97688/>.

Urban, M. (2011). *Task force black*. London: Abacus.

Ukraine's capital Kiev gripped by huge pro-EU demonstration. (2021). Retrieved 5 December 2021, from <https://www.bbc.com/news/world-europe-25290959>.

Ukraine power cut 'was cyber-attack'. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://www.bbc.com/news/technology-38573074>.

Verrier, A., (1983) *Through the Looking Glass: British Foreign Policy in an Age of Illusions*. London.

Waltz, K. (2011). *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.

Weinrod, W. (1996). U.S. Intelligence Priorities in the Post-Cold War Era. *World Affairs*, σσ. 3-11. Ανάκτηση από <http://www.jstor.org/stable/20672472>.

Woehrel, S. (2014). *Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*. Washington, D.C: Congressional Research Service.

Waltz, K., (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.

- West N., (1990). *The Friends: Britain's Post-War Secret Intelligence Operations*. London: Coronet.
- Zartmann, I. (1995). *Collapsed states: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.
- Αποστολίδης, Π. (2007). *Οι υπηρεσίες πληροφοριών στο Εθνικό σύστημα ασφάλειας : Η περίπτωση της ΕΥΠ*. Αθήνα: Ελληνικό ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής.
- Αποστολίδης, Π. (2014). *Μυστική Δράση - Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Γερολυμάτος, Α. (2001). *Κατασκοπεία στην Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Κάκτος.
- Επιχείρηση Όπερα*. Σαν Σήμερα, διαθέσιμο στο <https://www.sansimera.gr/articles/150>.
- Κολιόπουλος, Κ. (2009). *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. (1997). *Λήψη αποφάσεων κρίση διαπραγμάτευση θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κουσκουβέλης, Η. (2000). *Θεωρία διεθνών σχέσεων: Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. (2007). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. (25.10.2009). Μία ολιστική προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική Μακεδονία.
- Κωνσταντόπουλος, Ι. (2010). *Οικονομία και κατασκοπεία θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Λίτσας, Σ. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Μπαξεβάνης, Χ. (2016). *Η μεταπολεμική οικοδόμηση κρατών στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών από το peacekeeping στο peacebuilding*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος - 11ος Αιώνας*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Πλατιάς, Α. (2018). *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*. Αθήνα: Εστία.
- Πλατιάς, Α., & Κολιόπουλος, Κ. (2015). *Η τέχνη του πολέμου του Σουν Τσου - Μετάφραση, σχόλια, ερμηνεία, ανάλυση*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Σπυρόπουλος, Γ. (2010). *Διεθνείς σχέσεις Ρεαλιστική προσέγγιση - Θεωρία και πράξη*. Ποιότητα.
- (2021). Retrieved 2 December 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/>.
- BBC NEWS | World | Europe | Estonia hit by 'Moscow cyber war'. (2021). Retrieved 9 December 2021, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>.

- (2021). Retrieved 4 September 2021, from https://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-blamed-for-cyberattacks/2012/09/21/afbe2be4-0412-11e2-9b24-ff730c7f6312_story.html.
- (2021). Retrieved 9 September 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-states/>.
- (2021). Retrieved 9 December 2021, from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>.